

Työpaperi 60/2022

Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen

Hankekokonaisuuden arvioinnin väliraportti

Eeva Liukko, Pekka Karjalainen ja Saija Jaatinen

Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi keväällä 2020 valtionavustuksen Espoon, Helsingin, Jyväskylän, Oulu, Porin, Tampereen ja Vantaan kaupungeille asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä varten. Täydentävä valtionavustushaku toteutettiin keväällä 2021, jolloin rahoitusta myönnettiin vielä Turun kaupungille ja Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä Keusotelle. Hankkeet ovat osa ympäristöministeriön käynnistämää yhteistyöohjelmaa asunnottomuuden puoltamiseksi vuoteen 2023 mennessä.

Hankkeiden oli mahdollista hakea rahoitukselle jatkoa keväällä 2022, jolloin kaikki hankkeet Oulua ja Helsingin asumisneuvonnan kehittämislinjaa lukuun ottamatta hakivat ja saivat myönteisen päätöksen vuodelle 2023.

Hankkeissa kehitetään monialaisia ja jalkautuvia matalan kynnyksen palveluja ja toimintamalleja, joiden kautta asunnoton tai asunnottomuuden uhkaa kokeva henkilö voi saada asiakaslähtöisesti ja sujuvasti avun yksilöllisiin tarpeisiinsa. Kohderyhmänä ovat erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevat asiakkaat, joilla on asumiseen liittyvää monialaista ja laajaa tuen tarvetta.

Tässä hankekokonaisuuden arvioinnin väliraportissa luodaan katsaus jo tehtyyn ja tekeillä olevaan kehittämistyöhön sekä kuvataan sitä perustaa, johon pohjautuen hankekokonaisuuden arviointi vuonna 2023 toteutetaan. Arvioinnin loppuraportti valmistuu marraskuussa 2023.

Lukijalle

Suomessa asunnottomuustyö on ollut varsin menestyksekkästä, ja tavoitteellinen ohjelmatyö vuodesta 2008 alkaen on tuottanut tulosta. Vuonna 2021 asunnottomien määrä vähentyi edelliseen vuoteen verrattua kaikissa väestöryhmissä. Asunnottomuuden haastavuus sosiaalisena ongelmana ilmenee kuitenkin siinä, että alenevassa kehityksessä on ollut vuosien mittaan myös poikkeamia.

Asumisen rahoitus- ja tukikeskus ARAn asunnottomuus selvityksen perusteella vuonna 2021 asunnottomia oli 103 kunnassa, joten asunnottomuus on edelleen laaja-alainen ilmiö. Lisäksi asunnottomuutta yleisempää on uhka asunnon menettämisestä esimerkiksi taloudellisten vaikeuksien vuoksi. Tästä ei kuitenkaan ole saatavilla juuri mitään määrällistä tai muuta seurantaan tukevaa tietoa.

Moniammatillisen asumissosiaalisen työn kehittämisen tarve on ilmeinen. Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi vuonna 2020 valtionavustusta asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä varten Espoon, Helsingin, Jyväskylän, Oulu, Porin, Tampereen ja Vantaan kaupungeille asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä varten. Täydentävä valtionavustushaku toteutettiin keväällä 2021, jolloin rahoitusta myönnettiin vielä Turun kaupungille ja Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä Keusotelle. Hankkeet ovat osa ympäristöministeriön käynnistämää yhteistyöohjelmaa asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä. Hankkeiden oli mahdollista hakea rahoitukselle jatkoa keväällä 2022, jolloin kaikki hankkeet Oulua ja Helsingin asumisneuvonnan kehittämislinjaa lukuun ottamatta hakivat ja saivat myönteisen päätöksen vuoden 2023 loppuun asti.

Hankkeissa kehitetään monipuolisesti matalan kynnyksen palveluja ja toimintamalleja, muun muassa liikukuvan tuen moniammatillisia tiimejä ja asumisneuvontaa, joiden kautta asunnoton tai asunnottomuuden uhkaa kokeva henkilö voi saada asiakaslähtöisesti ja sujuvasti avun yksilöllisiin tarpeisiinsa. Hanketyön kohderyhmänä ovat erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevat asiakkaat, joilla on asumiseen liittyvää monialaista ja laajaa tuen tarvetta. Kehittämisessä on hyödynnetty asunnottomuustyön aikaisemmissa ohjelmissa ja hankkeissa tehty työtä.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) arvioi hankekokonaisuuden toteutusta. Tässä arvioinnin väliraportissa luodaan katsaus jo tehtyyn ja tekeillä olevaan kehittämistyöhön sekä kuvataan sitä perustaa, johon pohjautuen hankekokonaisuuden arviointi vuonna 2023 toteutetaan. Väliraportin tarkoituksena on lisäksi nostaa esille aiheita, joihin loppuraportissa tulee kiinnittää huomiota. Hankkeille väliraportti toivottavasti tarjoaa mahdollisuuden tarkastella omaa kehittämistyötään osana hankekokonaisuutta. Arvioinnin loppuraportti valmistuu marraskuussa 2023.

19.12.2022

Kirjoittajat

Tiivistelmä

Eeva Liukko, Pekka Karjalainen ja Saija Jaatinen. Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen. Hankekokonaisuuden arvioinnin väliraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpäperi 60/2022. 66 sivua. Helsinki 2022. ISBN 978-952-408-008-8 (verkkojulkaisu)

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitteeksi asetettiin vuonna 2019 asunnottomuuden puolittaminen vuoteen 2023 mennessä ja poistaminen vuoteen 2027 mennessä. Ympäristöministeriö käynnisti tavoitteen toteuttamista varten yhteistyöohjelman vuosille 2020–2022. Yhteistyöohjelmaan liittyen sosiaali- ja terveysministeriö myönsi vuosina 2020 ja 2021 valtionavustusta asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen Espoon, Helsingin, Jyväskylän, Oulu, Porin, Tampereen ja Vantaan kaupungeille. Täydentävä valtionavustushaku toteutettiin keväällä 2021, jolloin rahoitusta myönnettiin vielä Turun kaupungille ja Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä Keusotelle. Hankkeiden oli mahdollista hakea rahoitukselle jatkoa keväällä 2022, jolloin kaikki hankkeet Oulua ja Helsingin asumisneuvonnan kehittämislinjaa lukuun ottamatta hakivat ja saivat myönteisen päätöksen vuoden 2023 loppuun asti.

Hankkeiden kohderyhmänä ovat erityisesti heikoimmassa asemassa olevat asiakkaat, joilla on asumiseen liittyvää monialaista ja laajaa tuen tarvetta. Hankkeissa on monipuolisesti kehitetty matalan kynnyksen palveluja ja toimintamalleja, joiden kautta asunnoton tai asunnottomuuden uhkaa kokeva henkilö voi saada asiakaslähtöisesti ja sujuvasti avun yksilöllisiin tarpeisiinsa. Useassa hankkeessa on kehitetty muun muassa jalautuvaa moniammatillista tiimityötä, asumisneuvontaa ja yhteistyötä vuokranantajien kanssa. Lisäksi hankkeet ovat perustaneet hallinnolliset rajat ylittäviä asunnottomuustyön verkostoja sekä osallistuneet jo olemassa oleviin yhteistyöverkostoihin.

Vuonna 2023 hankkeiden tarkoituksena on jatkokehittää ja viimeistellä toimintamalleja, juurruttaa ja levittää niitä hyvinvointialueilla, vakiinnuttaa yhteistyöverkostojen toimintaa sekä tehdä asunnottomuustyötä näkyväksi muun muassa osallistamalla hyvinvointialueiden valmisteluun ja toteutukseen.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos arvioi hankekokonaisuuden toteutusta. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota Asunto ensin -periaatteiden toteutumiseen, erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelujen kehittämiseen, palvelujen sujuvaan saatavuuteen, aikaisemman kehittämistyön hyödyntämiseen sekä kehitettävien toimintamallien juurruttamiseen ja levittämiseen osaksi hyvinvointialueiden toimintaa. Arviointiaineistona ovat hankkeille tehdyt kyselyt, hankkeita koskeva kirjallinen aineisto ja muu materiaali sekä hanketyöntekijöiden haastattelut.

Arvioinnin väliraportin tarkoituksena on kuvata käynnissä olevaa ja jo tehtyä kehittämistyötä sekä nostaa esille aiheita, joihin jatkoarvioinnissa tulee kiinnittää huomiota. Arvioinnin loppuraportti valmistuu marraskuussa 2023.

Avainsanat: asunnottomuus, sosiaalipalvelut, terveyspalvelut, moniammatillisuus, monialaisuus, asunto ensin -periaate

Sammandrag

Eeva Liukko, Pekka Karjalainen och Saija Jaatinen. Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen. Hankekokonaisuuden arvioinnin väliraportti. [Utveckling av social- och hälsovårdstjänster som minskar bostadslösheten. Mellanrapport för utvärderingen av projekthelheten.] Institutet för hälsa och välfärd (THL). Diskussionsunderlag 60/2022. 66 sidor. Helsingfors 2022. ISBN 978-952-408-008-8 (nätpublikation)

I regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering 2019 ställdes som mål att halvera bostadslösheten före 2023 och eliminera den före 2027. För att uppnå målet inledde miljöministeriet ett samarbetsprogram för åren 2020–2022. I anslutning till samarbetsprogrammet beviljade social- och hälsovårdsministeriet 2020 och 2021 Esbo, Helsingfors, Jyväskylä, Uleåborg, Björneborg, Tammerfors och Vanda statsunderstöd för utvecklingen av social- och hälsovårdstjänster som minskar bostadslösheten. Ansökan om kompletterande statsunderstöd genomfördes våren 2021, då man ännu beviljade Åbo och Mellersta Nylands samkommun för social- och hälsovård (Keusote) finansiering. Det var möjligt att ansöka om fortsatt finansiering våren 2022, då alla projekt förutom Uleåborg och utvecklingslinje för boenderådgivning i Helsingfors ansökte om och fick ett positivt beslut fram till slutet av 2023.

Målgruppen för projekten är i synnerhet de mest utsatta klienterna, som har ett branschöverskridande och omfattande behov av stöd i anslutning till boende. I projekten har man mångsidigt utvecklat tjänster och verksamhetsmodeller med låg tröskel, genom vilka en person som upplever hot om bostadslöshet kan få hjälp för sina individuella behov på ett klientorienterat och smidigt sätt. I flera projekt har man bland annat utvecklat mobilt multiprofessionellt teamarbete, boenderådgivning och samarbete med hyresvärdar. Dessutom har projekten grundat förvaltningsövergripande nätverk för bostadslöshetsarbete samt deltagit i befintliga samarbetsnätverk.

Under 2023 är syftet med projekten att vidareutveckla och finslipa verksamhetsmodellerna, förankra och sprida dem i välfärdsområdena, etablera samarbetsnätverkens verksamheter samt synliggöra bostadslöshetsarbetet bland annat genom att delta i beredningen och genomförandet av välfärdsområdena.

Institutet för hälsa och välfärd utvärderar genomförandet av projekthelheten. I utvärderingen fäster man uppmärksamhet vid förverkligandet av principen Bostad först, utvecklingen av tjänster för personer som behöver särskilt stöd, smidig tillgång till tjänster, utnyttjande av tidigare utvecklingsarbete samt förankring och spridning av verksamhetsmodeller som utvecklas som en del av välfärdsområdenas verksamhet. Som utvärderingsmaterial används projektenkäter, skriftligt material och annat material som gäller projekten samt intervjuer med projektarbetarna.

Syftet med utvärderingens mellanrapport är att beskriva det pågående och det redan genomförda utvecklingsarbetet samt att lyfta fram ämnen som bör uppmärksammas i fortsatta utvärderingen. Utvärderingens slutrapport blir klar i november 2023.

Nyckelord: bostadslöshet, socialtjänster, hälsovårdstjänster, multiprofessionalitet, branschöverskridande, principen Bostad först

Abstract

Eeva Liukko, Pekka Karjalainen and Saija Jaatinen. Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen. Hankekokonaisuuden arvioinnin väliraportti. [Developing social and health care services that reduce homelessness. Interim report on the evaluation of the full project.] Finnish Institute for Health and Welfare (THL). Discussion Paper 60/2022. 66 pages. Helsinki, Finland 2022. ISBN 978-952-408-008-8 (online publication)

Cutting homelessness in half by 2023 and eliminating it by 2027 were set as goals in the programme of Prime Minister Sanna Marin's government in 2019. The Ministry of the Environment launched a collaborative programme for 2020–2022 aimed at achieving the goals. In connection with the collaborative programme, the Ministry for Social Affairs and Health provided state funding in 2020 and 2021 for the development of social and health services to the cities of Espoo, Helsinki, Jyväskylä, Oulu, Pori, Tampere, and Vantaa for reducing homelessness. A supplementary application process for state assistance was carried out in the spring of 2021, when funding was granted to the city of Turku and to Keutsote, the federation of municipalities for social and health care services in Central Uusimaa. Projects could apply for further funding in the spring of 2022 when all projects, with the exception of Oulu, and the development line of Helsinki's housing consultation, applied for funding, which was granted through the end of 2023.

The projects' main targets are the most vulnerable, who have multiple and extensive needs for support in matters relating to housing. The projects have led to the versatile development of low-threshold services as well as operating models to enable a homeless person or a person who feels at risk of becoming homeless to get client-focused assistance efficiently for their individual needs. Several projects have developed, for example, multi-professional outreach teamwork, housing consultation, and collaboration with property owners. In addition, the projects have established networks for work on homelessness that transcend administrative boundaries and have taken part in already existing collaborative networks.

In 2023 projects are to further develop and finalise operating models, to instil and spread these in the wellbeing services counties, to establish the activities of collaborative networks, and to make work on the homelessness issue visible through measures such as participation in the preparation and establishment of the wellbeing services counties.

The Finnish Institute for Health and Welfare evaluates the implementation of the projects. The evaluation will focus on implementing the Housing First principles, developing the services for those in need of special support, streamlining the availability of services, utilising prior development work, and implanting action models to be developed and disseminated as part of the activities of the wellbeing services counties. The evaluation material includes surveys conducted for the projects, the written material and other items about the projects, and interviews of the projects' employees.

The purpose of the interim report is to describe the ongoing, and already completed development work and to raise topics that need attention in the further evaluation. The final report of the evaluation will be completed in November 2023.

Keywords: homelessness, social services, health care services, multi-professionalism, multidisciplinary, Housing First principle

Sisällys

Lukijalle	2
Tiivistelmä	3
Sammandrag	4
Abstract	5
1 Aluksi	7
1.1 Hankkeiden arvioinnista	7
2 Kehittämistyön perusta	8
2.1 Asunnottomuuden kehitys hankekunnissa	8
2.2 Aikaisemmat asunnottomuusohjelmat hanketyön taustalla	10
2.3 Asunto ensin -malli	11
3 Hankkeiden toteutus	12
3.1 Hankkeiden kohderyhmät	12
3.2 Tunnistettuja palvelutarpeita	13
3.3 Hankkeiden tavoiteasettelu	15
3.4 Hankkeiden toimintamallit	17
3.5 Eryistä tukea tarvitsevat asiakkaat ja asiakasosallisuus	18
3.6 Moniammatillinen ja monialainen työote	19
3.7 Moniammatillisuutta ja monialaisuutta tukevat ja vaikeuttavat tekijät	21
3.8 Asiakkaiden tavoittaminen ja ohjaus palvelujen piiriin	21
3.9 Palvelujen hyödyntäminen asiakastyössä	24
3.10 Toimeentulotuki asunnottomuutta ehkäisevässä työssä	26
4 Alustavia havaintoja hanketoiminnasta	26
4.1 Hankkeiden vaikutuksia	27
4.2 Asunnon saaneita ja asiakaskohtaamisia	28
4.3 Hankkeiden onnistumisia ja haasteita	30
4.4 Mikä on edistänyt tai vaikeuttanut hankkeiden tavoitteiden saavuttamista?	31
4.5 Mitä uutta hankkeet tuovat palveluihin?	33
5 Kehitettävien toimintamallien vakiinnuttaminen	34
5.1 Hankkeiden toteutus osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa	34
5.2 Toimintamallien juurruttaminen perustyöhön ja integroiminen hyvinvointialueille	35
5.3 Tarvittavia jatkotoimia hankkeen loppukaudella	37
6 Hankekohtaisen kehittämistyön kuvaukset	37
6.1 Espoo	37
6.2 Helsinki	39
6.3 Jyväskylä	42
6.4 Keusote	44
6.5 Oulu	45
6.6 Pori	47
6.7 Tampere	49
6.8 Turku	51
6.9 Vantaa	52
7 Alustavaa arviointia	55
8 Lopuksi	57
Lähteet	59
Liitteet	59

1 Aluksi

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen tavoitteena on puolittaa asunnottomuus vuoteen 2023 mennessä. Ympäristöministeriö käynnisti tavoitteen toteuttamiseksi yhteistyöohjelman vuosille 2020–2022 (YM 2020). Ohjelmaan kutsuttiin mukaan kunnat, joissa oli eniten asunnottomia vuonna 2018.

Yhteistyöohjelman mukaisesti kunnat ovat laatineet suunnitelman asunnottomuuden vähentämiseksi ja asuntojen menetysten ehkäisemiseksi. Suunnitelmaan tuli sisällyttää matalan kynnyksen sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen ja vakiinnuttaminen, asunnottomille kohdistettavien asuntojen määrä, alueen asunnottomuustyön yhteistyöverkoston kuvaus sekä suunniteltu yhteistyö kunnan eri toimialojen, palveluntuottajien, järjestöjen, talous- ja velkaneuvonnan ja rikosseuraamusalan kanssa. Lisäksi suunnitelmassa tuli olla asunnottomuuden riskiryhmien asumistilanteen kuvaus ja keskeiset toimenpiteet mahdollisten ongelmakohtien parantamiseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi keväällä 2020 valtionavustuksen seitsemälle hankkeelle asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä varten. Hankekunnat ovat mukana ympäristöministeriön yhteistyöohjelmassa. Hankkeiden suunnittelu käynnistyi syksyllä 2020 seitsemässä kaupungissa: Espoossa, Helsingissä (kaksi kehittämislinjaa: asumisneuvonta ja nuorten jonotyö), Vantaalla, Jyväskylässä, Oulussa, Tampereella ja Porissa. Varsinainen hanketoiminta alkoi pääsääntöisesti alkuvuodesta 2021. Täydentävä valtionavustushaku toteutettiin keväällä 2021, jolloin rahoitusta myönnettiin vielä Turulle ja Keski-Uudenmaan sote -kuntayhtymä Keusotelle. Näiden kahden hankkeen toiminta alkoi syksyllä 2021.

Hankkeiden oli mahdollista hakea rahoitukselle jatkoa keväällä 2022, jolloin kaikki hankkeet Oulua ja Helsingin asumisneuvonnan kehittämislinjaa lukuun ottamatta hakivat ja saivat myönteisen päätöksen vuoden 2023 loppuun asti. Helsingin asumisneuvonnan kehittämislinjassa kehittämistä jatketaan ARAn myöntämällä rahoituksella, ja Oulun hankkeen kehittämistyö on jo vakiinnutettu pysyväksi toiminnaksi.

Hankkeissa kehitetään asunnottomuutta vähentäviä, monialaisia liikkuvia ja matalan kynnyksen palveluja ja toimintamalleja, joiden kautta erityisen tuen tarpeessa oleva henkilö voi asiakaslähtöisesti ja sujuvasti saada avun yksilöllisiin tarpeisiinsa. Kohderyhmänä ovat erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevat asunnottomat tai vakavassa asunnottomuusriskissä olevat asiakkaat, joilla on asumiseen liittyvää monialaista ja laajaa tuen tarvetta. Näitä asiakasryhmiä ovat esimerkiksi erityisen tuen tarpeessa olevat päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät asiakkaat, nuoret, vankilasta vapautuneet sekä maahanmuuttajataustaiset henkilöt.

1.1 Hankkeiden arvioinnista

Valtionavustusten hakuilmoituksiin (STM 2020; STM 2022) perustuen hankekokonaisuuden arvioinnissa kiinnitetään huomiota seuraaviin seikkoihin:

- Asunto ensin -periaatteiden toteutuminen
- Olemassa olevien tai toimiviksi käytännöiksi todettujen mallien tai palvelujen (esim. PAAVO- ja AUNE-ohjelmat) käyttöön ottaminen ja jatkokehittäminen
- Asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen kaikkein heikoimmassa asemassa oleville henkilöille, joilla on monialaista ja laajaa tuen tarvetta asumisen edellytyksiinsä liittyen
- Asunnottomuutta vähentävien monialaisten liikkuvien ja matalan kynnyksen palvelujen tai toimintamallien kehittäminen ja käyttöönotto siten, että erityisen tuen tarpeessa oleva henkilö saa niiden kautta sujuvasti avun yksilöllisiin tarpeisiinsa
- Kehitettävän toimintamallin juurruttaminen perustason työhön ja levittäminen osaksi hyvinvointialueen toimintaa.

Tässä väliraportissa kuvataan sitä, miten hankkeita on toteutettu, mitä toimintamalleja on kehitetty sekä miten niitä ollaan vakiinnuttamassa osaksi perustyötä ja laajemmin hyvinvointialueiden toimintaa. Lisäksi huomiota on kiinnitetty Asunto ensin -mallin toteutukseen sekä siihen, mitä uutta hankkeet ovat tuoneet asunnottomien ja asunnottomuuden uhkaa kokevien asiakkaiden palveluihin.

Väliraportin aineistoina on hyödynnetty hankekunnille tehtyjä Webropol-kyselyjä syksyllä 2021 ja 2022 (liitteet 3 ja 4). Lisäksi on hyödynnetty hankkeiden omia materiaaleja, erityisesti hankesuunnitelmia ja ympäristöministeriön edellyttämiä suunnitelmia toimenpiteistä asunnottomuuden vähentämiseksi. Aineistona on hyödynnetty myös valtion hankesalkkuun tehtyä raportointia.

Hankekuntien kanssa käytiin aloituskeskustelut keväällä 2021 Turku ja Keusotea lukuun ottamatta, joiden kanssa aloituskeskustelut käytiin syksyllä 2021. Aloituskeskustelun tarkoituksena oli muun muassa selvittää, miten hankkeet kykenevät tuottamaan asiakkuuksiin liittyviä määrällisiä tietoja syksyn 2021 kyselyssä (esim. kohtaamisten, asunnon saaneiden hankeasiakkaiden ja muihin palveluihin ohjattujen asiakkaiden määrää). Ilmeni, että tietojen tuottaminen olisi osin vaikeaa ja jopa mahdotonta, mutta kun kysely tehtiin, annetut määrälliset tiedot olivat puutteellisia tai niin hankekohtaisia, että yhtenäistä tai luotettavaa käsitystä hankkeiden toiminnasta ei määrällisen seurannan perusteella ollut mahdollista laatia. Myös hankesalkkuun kirjattuja määrällisiä tietoja on paikoin ollut vaikea hyödyntää, ja niihin on jouduttu pyytämään joitakin selvennyksiä sähköpostitse hanketoimijoilta.

Alun perin tarkoituksena oli kysyä syksyllä 2022 jatkumona samoja määrällisiä tietoja kuin syksyllä 2021, mutta selvää oli, että tietoja olisi saatu korkeintaan vastaavalla tavalla. Siksi syksyllä 2022 toteutettiin vain lyhyt, sen hetkistä tilannetta kartoittava kysely. Oulun ja Helsingin asumisneuvonnan hanke eivät hakeneet jatkorahoitusta vuodelle 2023, joten syksyn 2022 kysely toteutettiin niiden kohdalla haastatteluna. Samalla tutustuttiin hankkeiden toimintaan paikan päällä.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) sai tehtäväkseen arvioida hanketoimintaa. Arvioinnin väliraportti tuli luovuttaa sosiaali- ja terveysministeriölle sähköisessä muodossa viimeistään 15.11.2022 ja loppuraportti viimeistään 15.11.2023. Tämän väliraportin tarkoituksena on luoda katsaus jo tehtyyn ja tekeillä olevaan kehittämistyöhön sekä kuvata sitä perustaa, johon pohjautuen hankekokonaisuuden arviointi vuonna 2023 toteutetaan. Väliraportin tarkoituksena on lisäksi nostaa esille aiheita, joihin loppuraportissa tulee kiinnittää huomiota. Hankkeille väliraportti toivottavasti tarjoaa mahdollisuuden tarkastella omaa kehittämistyötään osana hankekokonaisuutta.

Väliraportissa tarkastellaan aluksi lyhyesti asunnottomuuden kehitystä hankekunnissa sekä käydään läpi, mitä aikaisempia asunnottomuusohjelmia ja -hankkeita kehittämistyössä on hyödynnetty. Sen jälkeen hankkeita kuvataan ensin kokonaisuutena (luvut 3, 4 ja 5) ja sitten kutakin hanketta erikseen (luku 6). Luvussa 7 pohditaan käytettävissä olevan tiedon valossa, miten hankkeet tähän mennessä ovat vastanneet niille asetettuihin tavoitteisiin. Lopulta luvussa 8 tuodaan esille muutamia tulevaan arviointiin liittyviä näkökantoja.

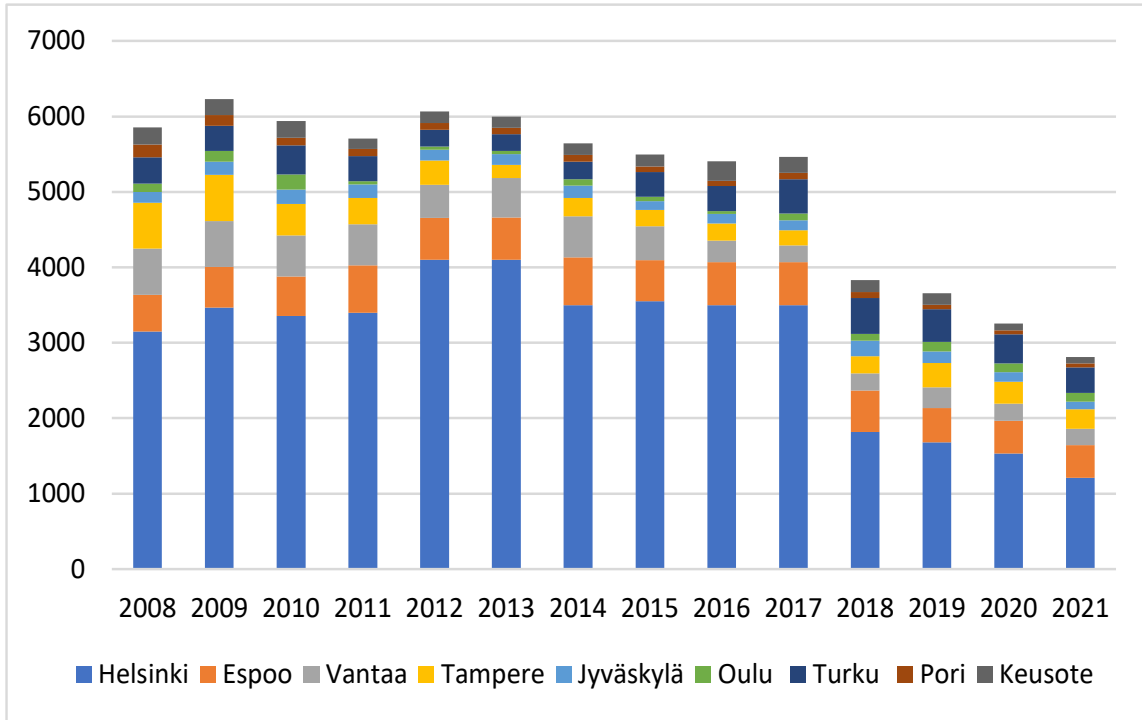
2 Kehittämistyön perusta

2.1 Asunnottomuuden kehitys hankekunnissa

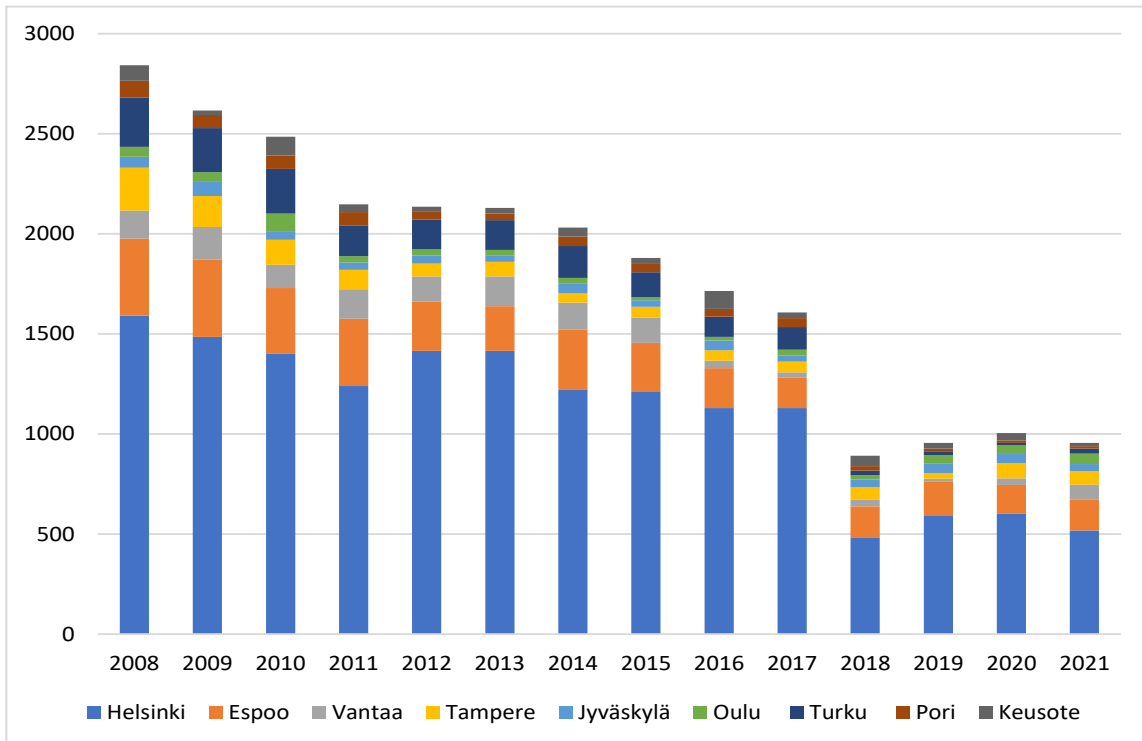
Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) seuraa asunnottomien määrä vuosittaisella kuntakyselyllä. Kyselyn poikkileikkajankoha on aina 15. päivä marraskuuta. Kyselyn vastausprosentti vuonna 2021 oli 80. Kunnat keräävät pyydetyt asunnottomuustiedot pääosin sosiaali- ja asuntotoimen rekistereistä ja kunnan vuokrataloyhtiöiden asunnonhakijarekistereistä. Asunnottomuutta kuvaavat tilastot ovat ainoastaan suuntaa antavia, koska kuntien tiedonhankintamenetelmät ja arviointiperusteet eroavat toisistaan. Kuntien sisäisissä tilastointitavoissa on lisäksi ollut muutoksia. (ARA 2022.) ARA, Kela ja THL kehittävät parhaillaan yhdessä asunnottomuuden rekisteripohjaista tilastointia (YM 2020).

Suomessa asunnottomuuskehitys on jo pitkään ollut varsin myönteinen, ja tavoitteellinen ohjelmatyö vuodesta 2008 alkaen on tuottanut tulosta. Vuonna 2021 asunnottomien määrä oli vähentynyt edelliseen vuoteen verrattuna kaikissa väestöryhmissä. Asunnottomuuden haastavuus sosiaalisena ongelmana ilmenee kuitenkin siinä, että alenevassa kehityksessä on ollut vuosien mittaan myös poikkeamia. Vuoden 2021 kyselyn vastausten perusteella asunnottomia oli 103 kunnassa, joten asunnottomuus on edelleen laaja-alainen ilmiö. Vähimmänsä asunnottomia tiedetään kunnassa olevan vain yksittäisiä henkilöitä. Asunnottomuustyön lähtökohdaksi yleisesti hyväksytty Asunto ensin -malli tähtää siihen, että jokaisella on oma asunto. Tästä

huolimatta laitospöytäyksiköissä asuvien määrä kasvoi vuonna 2021 jo toista vuotta peräkkäin (386 henkilöä vuonna 2021, 358 henkilöä vuonna 2020). (ARA 2022.)

Kuvio 1. Yksinelävien asunnottomien määrän kehitys hankekunnissa vuosina 2008–2021 (ARA).¹

Kuvio 2. Pitkäaikaisasunnottomien määrän kehitys hankekunnissa vuosina 2008–2021 (ARA).

¹ Keusote sisältää Hyvinkään, Järvenpään, Nurmijärven, Mäntsälän, Pornaisten ja Tuusulan tiedot.

Asunnottomuus on erityisesti suurten kaupunkien ja kasvukuntien ongelma (YM 2020; ARA 2022). Vuoden 2021 marraskuussa Suomessa oli 3 948 yksinelävää asunnontonta ja 1 318 pitkäaikaisasunnontonta. Asunnottomien määrä väheni vuodesta 2020, sillä yksineläviä asunnottomia oli 393 ja pitkäaikaisasunnottomia 80 vähemmän kuin edellisvuonna. Suhteellisesti eniten asunnottomia oli Helsingissä, jossa oli 2,2 asunnontonta 1 000 asukasta kohden. Suurista kaupungeista suhteellisesti vähiten asunnottomia oli Oulussa, jossa oli 0,5 asunnontonta 1 000 asukasta kohden.

Yksinelävien asunnottomien määrä oli vähentynyt kaikissa hankekunnissa ja Keusotessa. Ainoastaan Espoossa yksinelävien asunnottomien määrä oli hieman (4 henkilöä) noussut vuoteen 2020 verrattuna. Pitkäaikaisasunnottomien määrä väheni hankekunnissa vuonna 2021 edellisvuoteen verrattuna Helsingissä, Tampereella, Jyväskylässä ja Keusotessa mutta lisääntyi jonkin verran Espoossa ja Vantaalla, Oulussa ja Turussa. Porissa pitkäaikaisasunnottomien määrä oli täsmälleen sama marraskuussa 2020 ja 2021. (ARA 2022.)

2.2 Aikaisemmat asunnottomuusohjelmat hanketyön taustalla

Hankekunnat ovat pitkäjänteisesti osallistuneet aiemmin tehtyyn asunnottomuutta ja asunnottomuuden uhkaa vähentävään kehittämistyöhön (taulukko 1; liitteessä 1 on kooste keskeisistä asunnottomuuden vähentämiseen tähtänneistä ohjelmista ja hankkeista).

Taulukko 1. Keskeiset asunnottomuuden vähentämiseen tähtäävät ohjelmat ja niissä mukana olleet kunnat (*hankekunta).

KUNNAT	PAAVO I 2008–2011	PAAVO II 2012–2015	AUNE 2016–2019	AKU 2016–2019	ASTA 2018–2021
Helsinki*	x	x	x		x
Espoo*	x	x	x	x	x
Vantaa*	x	x	x	x	x
Tampere*	x	x	x	x	x
Lahti	x	x	x	x	x
Jyväskylä*	x	x	x	x	x
Oulu*	x	x	x		x
Joensuu	x	x			
Kuopio	x	x	x	x	x
Turku*	x	x			x
Pori*		x	x		
Hyvinkää*			x		

Hankkeet ovat hyödyntäneet monipuolisesti aikaisempien ohjelmien ja kehittämishankkeiden tuloksia. Syksyllä 2021 tehdyssä kyselyssä hankkeet nostivat vahvimmin esille PAAVO- ja AUNE-ohjelmat sekä niissä kehitetyt Asunto ensin -mallin, asumisneuvonnan ja kokemusasiantuntijatoiminnan. Helsingin hankkeissa asunnottomuustyötä on lisäksi pyritty tarkastelemaan AUNE-ohjelman mukaisesti asunnottomuutta ennen (PRE), asunnottomuuden aikana (IN) ja asunnottomuuden jälkeen (POST) tapahtuvana toimintana. Jäsenystapa mahdollistaa palvelujärjestelmän hahmottamisen asunnottomuuspolun sekä asunnottomuuteen liittyvien erityyppisten tilanteiden ja palvelutarpeiden mukaisesti (Karppinen 2020).

Vastauksissa hankkeet toivat esille myös muita asunnottomuustyön hankkeita. Keusote on hyödyntänyt Asunnottomuuden ennaltaehkäisy kuntastrategia -hankkeen (AKU) mukaista kokemusasiantuntijatoimintaa sekä Asuminen puheeksi -työkalua ja Asunto ensin -mallinmateriaaleja.² Vuokra-asukkaiden talousongelmien ehkäisy -hankkeen (ASTA) talousohjausmalleja, erityisesti talousneuvolatoimintaa, on otettu käyttöön Espoossa. Espoo on lisäksi kehittänyt nais erityistä työtä Y-säätiön NEA-hankkeessa tehdyn kehittämistyön pohjalta.³

Osana Y-Säätiön verkostokehittäjätoimintaa laadittiin vuonna 2020 Asunto ensin 2.0 -ehdotus, jonka mukaisia teemoja on hyödynnetty Helsingissä nuorten jonotyömallin monialaisissa ja jalkautuvissa palveluissa (Asunto ensin 2.0 2020). Tampereella ja Porissa on hyödynnetty Asunto ensin 2.0 -mallin mukaista muutoslaboratoriotyöskentelyä tuottamaan ehdotuksia asunnottomuusohjelman tueksi. Vantaa on hyödyntänyt paitsi AUNE- ja PAAVO-ohjelmia sekä AKU-hanketta myös alun perin Alankomaissa kehitettyä FACT-toimintamallia (Trane, Aasbrenn, Rønningen ym. 2020) moniammatillisen jalkautuvan työn kehittämisen lähtökohdaksi. Oulu on jatkokehittänyt PAAVO-ohjelmassa kehitettyä Nuorten Paavo - ja Kenttä-Paavo-toimintamalleja (Karpinen & Pietarila 2015; Holtinkoski & Vidnäs 2015).

Hankkeissa hyödynnetään muutoinkin jo olemassa olevia, aikaisemman kehittämistyön mahdollistamia rakenteita ja ratkaisuja tai muita jo olemassa olevia pysyviä toimintoja, kuten matalan kynnyksen toimitiloja, päihteet sallivia asumisyksiköitä, kotona annettavan päihdekatkaisun mallia, verkostoissa tehtävää työtä ja alueen asuntotuotantoa. Esimerkiksi Keusote hyödyntää hankkeessaan jo aiemmin vuokranantajatahojen kanssa tehtyä verkostotyötä. Espoossa puolestaan toteutetaan Kotona kaupungissa -hankkeen mukaista asumisvalmennusta, jota on kehitetty vastaamaan aiempaa laajemman asiakasryhmän tarpeita.⁴

2.3 Asunto ensin -malli

Asunto ensin on periaate, toimintamalli, ideologia ja ajattelutapa, jossa asunto käsitetään ihmisen perusoikeutena. Suomalainen Asunto ensin -malli syntyi 2007 asuntoministeri Jan Vapaavuoren koolle kutsuman työryhmän työn tuotoksena samoihin aikoihin yhdysvaltalaisen Pathways Housing First -liikkeen kanssa, mutta mallit kehittyivät kuitenkin erillään. Yhdysvalloista poiketen Suomessa asunon saanut vastaa vuokran maksusta sekä tukien hakemisesta itse ja asumissosiaaliseen työhön kuuluvat tukipalvelut järjestetään yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. (Y-Säätiö 2017.) Asunto ensin -periaatteesta kiinni pitäminen kirjattiin hallitusohjelmaan vuonna 2019.

Suomessa Asunto ensin -mallia on hyödynnetty ja kehitetty osana asunnottomuuden vähentämiseen pyrkiviä toimintaohjelmia vuodesta 2008 lähtien. Osana Y-Säätiön verkostokehittäjätoimintaa julkaistiin vuonna 2020 ehdotus asunnottomuustyön lähitulevaisuuden painopisteistä. Kyse oli Asunto ensin -mallin päivittämisestä, minkä vuoksi ehdotus sai nimen Asunto ensin 2.0. (Asunto ensin 2.0 2020.)

Asunto ensin -mallin myötä tilapäisistä ja ehdollisista vuokrasuhteista on haluttu päästä eroon, sillä asumisen pysyvyys nähdään edellytyksenä sille, että asunnosta syntyy koti ja toipumisprosessi saattaa alkaa. Asunto ensin -mallissa asunon tarjoaminen on aina ensisijainen tukitoimi, jota seuraavat asumisen onnistumista turvaavat tukipalvelut. Asuminen ja muut palvelut nähdään toisistaan irrallisina, eikä asunon saaminen edellytä hoitoon, kuntoutukseen tai yhteisölliseen toimintaan sitoutumista. Vuokrasuhteen jatkumista ei siten kytkeä hoidollisiin tavoitteisiin tai tukipalvelujen käyttövelvoitteeseen. Palveluihin, hoitoon ja kuntoutukseen sitoutuminen nähdään mahdollisena vain, jos ihmisellä on aito mahdollisuus vaikuttaa asumissosiaalisen työn toimenpiteisiin. Asunto ensin -mallin myötä asunon järjestäminen sekä tarvittavien tukipalvelujen tarjoaminen jäsentyvät kuntien velvollisuuksiksi, ja järjestösektorilla on merkittävä rooli työn toteutuksessa. (Y-Säätiö 2017; Granfelt 2022; ks. liite 2: Asunto ensin -mallin keskeiset periaatteet ja laatusuosittukset.)

² [Asuminen puheeksi -työkalu](#). AKU-hanke, ARA. Luettu 18.10.2022.

[Asunto ensin -aineistopankki](#). [Asunto ensin -sivusto](#). Luettu 18.10.2022.

³ [NEA – Nais erityisyys asunnottomuustyössä 2018–2020](#). Y-säätiö. Luettu 18.10.2022.

⁴ [Kotona kaupungissa: pakolaistaustaisten nuorten ja lapsiperheiden asumisvalmennus Espoossa ja Oulussa 2017–2019](#). Dia-esitys. Asunto ensin -sivusto. Luettu 18.10.2022.

Pysyvän asunnon turvaamisella ja tukitoimilla pyritään vähentämään asunnottomuudesta yksilölle ja yhteiskunnalle aiheutuvia moninaisia haittoja sekä mahdollistamaan asunnottoman henkilön kiinnittyminen yhteisöön ja yhteiskuntaan (Y-Säätiö 2017). Asumissosiaalinen työ perustuu arvostavaan vuorovaikutukseen ja yhdenvertaiseen kohtaamiseen asiakkaan ja asumissosiaalista työtä tekevän välillä. Asunto ensin -mallin mukaisen asumissosiaalisen työn avulla voidaan tukea asunnottomia saamaan asunto ja lisäksi henkilöitä, jotka tarvitsevat asumisensa turvaamiseksi lyhytaikaisesti tukea, neuvontaa tai ohjausta. (Granfelt 2022.)

Kokemukset Asunto ensin -mallin mukaisesta asuttamisesta ovat olleet myönteisiä, sillä valtaosa mallin mukaisesti asutetuista on päässyt irti asunnottomuudesta, ja tukitoimilla on ollut positiivisia vaikutuksia asutettujen elämänlaatuun (Y-Säätiö 2017). Asunto ensin -mallin mukainen toiminta edellyttää onnistuakseen monipuolisia asumisvaihtoehtoja, kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja sekä palvelujen räätälöintiä yhteistyössä asutettavan kanssa. Asunnottomuuden muuttuessa ja asunnottomien tarpeiden moninaistuessa asumissosiaalista työtä tulee jatkuvasti kehittää vastaamaan uudenlaisia elämäntilanteita ja tarpeita. (Granfelt 2022.)

3 Hankkeiden toteutus

3.1 Hankkeiden kohderyhmät

Syksyn 2021 kyselyssä hankkeet määrittivät kohderyhmiä kolmella tavalla. Ensinnäkin kohderyhmiksi nostettiin eri asiakasryhmiä, toiseksi asunnottomuustyötä tekevät ammattilaiset ja kolmanneksi vuokranantajat.

Asiakastyön kohderyhminä hankkeet mainitsivat yleisellä tasolla asunnottomat henkilöt ja asunnottomuuden uhkaa kokevat henkilöt, joita täsmennettiin eri hankkeissa monesta näkökulmasta ja jonkin verran eri tavoin. Esille nostetut asiakasryhmät tekevät hyvin näkyväksi asunnottomuutta ja asunnottomuuden uhkaa aiheuttavien elämäntilanteiden ja palvelutarpeiden moninaisuuden.

Kohderyhminä mainittiin

- erityistä tukea tarvitsevat päihde- ja mielenterveysasiakkaat
- vapautuvat vangit
- palvelujen ulkopuolella olevat asiakkaat
- asumisneuvontaa tarvitsevat asiakkaat
- maahanmuuttajataustaiset henkilöt
- asunnottomuusuhan alla olevat tai talousvaikeuksissa olevat lapsiperheet ja naiset
- lähisuhdeväkivaltaa kokeneet
- monialaista tukea asumiseensa tarvitsevat henkilöt
- sairaaloista kotiutettavat asunnottomat
- asumisen kriisissä olevat asiakkaat
- asumispäivystyksestä omaan asuntoon muuttavat asiakkaat
- asiakkaat, joilla on pitkäaikaisen tai toistuvan asunnottomuuden riski ja laaja-alainen palvelutarve.

Nuorissa asiakkaissa kohderyhminä mainittiin erityisesti

- jälkihuoltonuoret
- tuetun asumisen jonossa olevat asunnottomat 18–29-vuotiaat nuoret
- palvelujen ulkopuolella olevat alle 30-vuotiaat asunnottomat nuoret, jotka tarvitsevat muiden palvelujen ohella ohjausta tuetun asumisen piiriin
- nuoret aikuiset, joilla on vakava päihdeongelma ja jotka ovat palvelujen tavoittamattomissa
- tilapäismajoituksessa olevat nuoret aikuiset huumeidenkäyttäjät, joiden sitoutuminen asumisen tuki-palveluihin on heikkoa.

Vastaajien mukaan hankkeiden asiakkailla on monisyisiä asumiseen liittyviä ongelmia, joita palvelujärjestelmä ei tunnista kokonaisuutena. Nämä väestöryhmät ovat yhteiskunnassa erityisen haavoittuvassa asemassa, ja heitä voi olla vaikea tavoittaa palvelujen piiriin. He ovat usein riskissä jäädä tai ovat jo jääneet palvelujen ulkopuolelle, ja osa heistä ei enää edes pyri hakeutumaan palveluihin tai sitoudu niihin. Vastaajat

arvelivat, että peruspalvelut eivät sellaisenaan kykene vastaamaan näiden asiakkaiden tuen tarpeisiin. Tältä pohjalta hankkeissa tunnistettiin tarve kehittää uudenlaisia, helposti saavutettavia työmuotoja, jotka ovat paitsi asiakaslähtöisiä ja jalkautuvia myös moniammatillisia ja monialaisia.

Toiseksi hankkeiden kohderyhmänä mainittiin ammattilaiset, joilla tarkoitettiin julkisella ja kolmannella sektorilla asunnottomuustyötä tekeviä työntekijöitä. Heidän kohdallaan tavoitteena oli edistää yhteistyötä ja yhteistyön edellytyksiä sekä lisätä ymmärrystä asunnottomuuteen liittyvistä kysymyksistä.

Kolmantena kohderyhmänä vastauksissa nostettiin esille vuokranantajat. Vuokranantajilla tarkoitettiin kaikkia vuokra-asuntoja tarjoavia tahoja: kaupunkien asuntotoimea, vuokra-asuntoyhtiöitä ja järjestöjä sekä yksityisiä vuokranantajia. Yleisinä perusteluina näiden kohderyhmien valitsemiselle vastaajat mainitsivat häätöjen vähentämisen ja ehkäisyn sekä Asunto ensin -periaatteiden edistämisen. Myös palvelujen saatavuus ja yhdenvertaisuus nousivat vastauksissa esille: esimerkiksi asumisneuvontaa haluttiin tarjota muillekin kuin kaupunginasunnoissa asuville.

3.2 Tunnistettuja palvelutarpeita

Syksyn 2021 kyselyssä kartoitettiin kahdella erillisellä kysymyksellä, mitä asunnottomien ja toisaalta asunnottomuuden uhkaa kokevien asiakkaiden palvelutarpeita hanketoimijat ovat tunnistaneet. Kutakin vastaajaa pyydettiin nimeämään vähintään viisi tunnistettua palvelutarvetta yleisyysjärjestyksessä. Vastaajat kirjasivat palvelutarpeina myös asiakkaiden tarvitsemia palveluja ja tukimuotoja. Oletuksena oli, että asunnottomilla ja asunnottomuuden uhkaa kokevilla henkilöillä palvelutarpeet jonkin verran eroavat.

Asunnottomien palvelutarpeet liittyivät ennen kaikkea asunnon saamista edistäviin palveluihin. Vastaajat mainitsivat palvelutarpeina muun muassa asumisen taitojen vahvistamisen, tuen asunnon etsimisessä ja asumispalvelut. Toiseksi eniten mainintoja saivat päihheet ja niihin liittyvät palvelutarpeet, kuten päihdepalveluihin ohjaaminen ja tuki päihteen käytön vähentämisessä. Arjen hallintaan liittyvinä tarpeina tuotiin esille muun muassa elämänhallinnan, toimintakyvyn ja osallisuuden edistäminen. Lähes yhtä usein mainittiin mielenterveyteen liittyvät haasteet. Tällöin vastaajat saattoivat viitata yleisesti esimerkiksi mielenterveyspalvelujen saatavuuteen. Vastauksissa nousivat esille myös terveydenhuolto ja terveyteen liittyvät tuen tarpeet.

Vastaajat mainitsivat lisäksi muita, yleisesti asiakastyöhön liittyviä palvelutarpeita. Näitä olivat muun muassa palvelutulkkaus ja asiakkaan rinnalla kulkeminen palveluverkostossa. Tämänkaltaiset palvelutarpeet kertovat asunnottomien vaikeuksista päästä palvelujen piiriin, saada niistä tietoa tai löytää niitä. Myös Kelan palvelut sekä sosiaaliohjaus ja sosiaalityö nostettiin esille palvelutarpeina. Yhdessä vastauksessa viitattiin järjestöjen palveluihin, joilla tarkoitettiin vertaistukea, kynnyksettömiä palveluja, sosiaalista kuntoutusta ja kuntouttavaa työtoimintaa.

Taulukko 2. Hankkeissa tunnistettuja asunnottomien asiakkaiden palvelutarpeita (kysely 2021).

Palvelutarpeita (suluissa mainintojen määrä)	Esimerkkejä vastauksissa mainituista palvelutarpeista
Asuminen (10 mainintaa)	• Asumisen taitojen vahvistaminen • Apua asunnon etsimisessä • Kotiin vietävä liikkuva monialainen tuki
Päihteet (9 mainintaa)	• Päihteiden käytön vähentämisen tuki • Ohjaus päihdepalveluihin • Tuki päihteettömyyteen
Arjen hallinta (7 mainintaa)	• Vaikeudet elämänhallinnassa • Toimintakyky • Tuki osallisuuteen
Mielenterveys (6 mainintaa)	• Mielenterveysongelmat • Mielenterveyspalveluihin ohjaus
Talous ja talouden hallinta (5 mainintaa)	• Talouden hallinnan tukeminen • Tukien ja etuuksien hakeminen • Velkaantuminen
Terveys (5 mainintaa)	• Somaattiset sairaudet • Terveysteen liittyvät tuen tarpeet
Muu asiakastyö ja palveluverkosto (9 mainintaa)	• Rinnalla kulkeminen palveluverkostossa • Palvelutulkkaus • Kela • Järjestöjen palvelut

Asunnottomuuden uhkaa kokevien asiakkaiden palvelutarpeet koskivat useimmin asunnottomuutta ennaltaehkäiseviä toimia, kuten asumisen taitojen vahvistamista ja tukea asunnon hakemisessa. Toiseksi yleisimmin palvelutarpeet koskivat taloutta ja talouden hallintaa, kuten velkatilanteen selvittelyä ja talouden hallinnan tukitoimia. Kolmanneksi yleisimmin vastaajat nostivat esille kriisiytyneet asumistilanteet ja niihin liittyvät palvelutarpeet, jolloin tavoitteena oli yksiselitteisesti estää asunnon menettäminen. Kyse oli tällöin muun muassa vuokravelkatilanteen selvittelystä, toimeentulotuen myöntämisestä hädän ehkäisemiseksi ja vuokravelan maksusopimusten valmistelusta. Saman verran mainintoja saivat arjen hallinnan tukemista koskevat palvelutarpeet, jotka liittyivät esimerkiksi asiakkaiden osallisuuden ja toimintakyvyn edistämiseen.

Päihteiden käyttöön ja mielenterveyteen liittyvät palvelutarpeet nousivat esille hieman harvemmin. Vastauksissa viitattiin muun muassa asiakkaan tarvitsemaan tukeen päihteiden käytön vähentämisessä ja päihteettömyydessä. Mielenterveyden ongelmat mainittiin kahdessa ja mielenterveyspalvelut yhdessä vastauksessa. Fyysisen terveyden tai perusterveydenhuollon palveluihin viitattiin neljässä vastauksessa.

Vastauksissa tuotiin esille palvelutarpeina lisäksi asiakastyön eri toimintoja, kuten palvelutarpeen arviointi, palveluohjaus, palveluneuvonta ja verkostoyhteistyö. Samoin kuin asunnottomien myös asunnottomuuden uhkaa kokevien palvelutarpeina mainittiin palvelutulkkaus ja asiakkaan rinnalla kulkeminen palveluverkostossa.

Taulukko 3. Hankkeissa tunnistettuja asunnottomuuden uhkaa kokevien asiakkaiden palvelutarpeita (kysely 2021).

Palvelutarpeita (suluissa mainintojen määrä)	Esimerkkejä vastauksissa mainituista palvelutarpeista
Asunnottomuuden ehkäisy (10 mainintaa)	• Asunnon haku • Asumisen taitojen vahvistaminen • Kotiin vietävä liikkuva, monialainen tuki • Asumistilanteen tai tuen tarpeen selvittely
Talous ja talouden hallinta (8 mainintaa)	• Talouden hallinta ja raha-asiat • Tuen tarve Kelan kohtuullistettua vuokraa • Ylivelkaantuminen
Asunnottomuuden estäminen (7 mainintaa)	• Vuokravelan selvittäminen • Maksusopimuksen valmistelu • Käräjäoikeuden prosessin selvittäminen • Häädön ehkäisy
Arjen hallinta (7 mainintaa)	• Toimintakyky • Osallisuus
Päihteet (5 mainintaa)	• Päihdeongelmat • Tuki päihteettömyyteen • Päihteiden käytön vähentämisen tuki
Mielenterveys (3 mainintaa)	• Mielenterveysongelmat • Mielenterveyspalvelut
Terveys (4 mainintaa)	• Fyysinen terveys • Terveystuon palvelut
Muu asiakastyö (7 mainintaa)	• Palveluohjaus ja -neuvonta • Verkostoyhteistyö • Palvelutulkkaukset • Rinnalla kulkeminen palveluverkostossa

Palvelutarpeista ilmenee asumisen ja asunnottomuuden riskien moninaisuus sekä tarve kehittää asunnottomuustyötä ehkäisevästä, korjaavasta ja asumista turvaavasta näkökulmasta. Palvelutulkkausten ja rinnalla kulkemisen tarpeet kertovat palvelujärjestelmän monimutkaisuudesta ja ehkä myös pelottavuudesta. Nämä korostavat yksilöllisen ja asiakaslähtöisen työotteen merkitystä.

3.3 Hankkeiden tavoiteasettelu

Syksyn 2021 kyselyssä hankkeita pyydettiin kertomaan, mitä asiakashyötyjä ja muita tavoitteita niiden kehittämällä toimintamalleilla on tarkoitus saavuttaa.

Yleisellä tasolla hankkeissa on pyritty edistämään asuntojen saatavuutta ja löytämään asiakkaille soveltuvia asuntoja. Kyse on pitkälti rakenteellisesta, asuntopoliittisesta toiminnasta, joka mahdollistaa Asunto ensin -mallin toteuttamisen. Asunto ensin -mallin mukaisesti hankekunnassa on voitu sopia asunnottomille vuosittain osoitettavien asuntojen määrästä sekä ottaa heidän erityiset tarpeensa huomioon asemakaavoitusohjelmissa ja tonttihakuohjelmoinnissa. Yleishyödyllisessä asuntotuotannossa on voitu suosia hakijoita, jotka tekevät yhteistyötä kaupungin kanssa sosiaalisen asuttamisen asukasvalinnassa. Esimerkiksi erityisryhmille (kuten päihteillä vaikeasti oireileville) on suunniteltu ja toteutettu asumispalveluja ja asumisyksiköitä. Tämänkaltaiset toiminnot on yleensä sisällytetty hankekuntien laatimiin suunnitelmiin toimenpiteistä asunnottomuuden vähentämiseksi. Hankkeissa asuntoja on pyritty saamaan asunnottomuustyön käyttöön ensisijaisesti tekemällä yhteistyötä vuokranantajien kanssa.

Asiakastyössä pääasiallisina tavoitteina on ollut asuttaa asunnottomia ja estää asuntojen menetyksiä. Lisäksi tavoitteena on ollut ehkäistä uusiutuvaa asunnottomuutta, lyhentää asunnottomuuden kestoa ja turvata

jatkoasumista. Tähän hankkeet ovat pyrkineet vahvistamalla asiakkaiden ja asukkaiden asumiseen liittyviä tietoja ja taitoja, tarjoamalla tarvittavaa tukea asunnon haussa ja asumisessa sekä edistämällä asiakkaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja itsenäistä selviytymistä.

Hankkeissa halutaan lisäksi parantaa palvelujen laatua, saatavuutta ja saavutettavuutta sekä palvelujen tuella vähentää asumiseen liittyviä ongelmia. Yhdessä vastauksessa tavoitteeksi asetettiin palvelujen kustannustehokkuus ja vaikuttavuus. Erityisesti huomiota on kiinnitetty haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin ja asiakkaisiin, joilla on tunnistettu olevan vaikeuksia hakea tai saada riittävän varhain tukea. Esimerkiksi palveluja jalkauttamalla asiakkaita voidaan tavoittaa palvelujen piiriin ja mennä juuri niiden asiakkaiden luo, jotka ovat palvelujen ulkopuolella, jotka toistuvasti putoavat palveluista tai joilla asunnottomuuden riski on suuri.

Hankkeiden tavoitteet liittyvät lisäksi asiakkaiden elämäntilanteen ja elämänlaadun parantamiseen. Tavoitteiksi on asetettu muun muassa asiakkaiden päihteidenkäyttöön vaikuttaminen, yksinäisyyden vähentäminen, osallisuus, mielekkään tekemisen tarjoaminen ja talouden hallinta. Myös asiakastyytyväisyyteen ja asiakkaan luottamuksen saavuttamiseen kiinnitetään hankkeissa huomiota.

Useassa hankkeessa laaja-alaisena tavoitteena on edistää verkostotyötä ja vahvistaa asunnottomuustyön toimijoiden yhteisvastausta. Hankkeet tekevät yhteistyötä monipuolisesti sosiaali- ja terveydenhuollon, valtiollisten toimijoiden (kuten Rikosseuraamuslaitos) sekä eri vuokranantajien ja järjestöjen kanssa. Työn painopistettä halutaan muuttaa reaktiivisesta proaktiiviseen suuntaan vahvistamalla ehkäisevän työn rakenteita ja ammattilaisten osaamista, parantamalla tiedonkulkua ja vahvistamalla asunnottomuuteen liittyvien ilmiöiden tunnettuutta. Yhteistyö toteutuu säännöllisinä verkostotapaamisina, asiakkaiden palvelupolkujen yhdenmukaistamisena sekä moniammatillisten ja monialaisten työtapojen luomisena. Konkreettisiksi tavoitteiksi on esimerkiksi voitu asettaa asumissosiaalisen työn ja Asunto ensin -laatusuositusten jalkauttaminen yhteistyöverkostoihin.

Hankekyselyssä nousi esille myös tavoite tuottaa tietoa asunnottomuudesta rakenteellisen sosiaalityön keinoin (esim. sosiaalinen raportointi) ja siten asunnottomuuden näkyväksi tekeminen. Osassa hankkeita kerätään tietoa asunnottomuuden uhkaan ja häätöprosesseihin liittyvistä tekijöistä sekä asunnottomuusilmioistä: mitkä rakenteet pitävät yllä asunnottomuutta, minkälaisia ovat asunnottomien elämäntilanteet ja palvelutarpeet sekä miten asumissosiaalisen työn esteitä voidaan madaltaa. Tietoa tuotetaan ennen kaikkea palvelujen kehittämistä ja tiedolla johtamista varten.

Taulukko 4. Hankkeiden tavoittelemia asiakashyötyjä ja muita tavoitteita (kysely 2021).

Tavoitteita
Asunto ensin -mallin toimintaedellytysten parantaminen
Asunnottomien asuttaminen ja asunnon menetysten ehkäiseminen
Palvelujen laadun, saatavuuden ja saavutettavuuden parantaminen
Asiakkaiden elämäntilanteen ja elämänlaadun parantaminen
Asunnottomuustyön toimijoiden yhteisvastaun vahvistaminen
Tiedon tuottaminen asunnottomuudesta palvelujärjestelmän kehittämisen ja johtamisen tueksi

3.4 Hankkeiden toimintamallit

Yleisimmin hankkeiden toimintamallit liittyvät matalan kynnyksen palveluihin ja liikkuvaan tukeen. Kussakin toimintamallissa työskentelee usein sosiaalihuollon ammattihenkilöiden ohella myös muiden alojen ammattilaisia. Lisäksi toimintamalleissa vahvistetaan ja vakiinnutetaan monialaista ja verkostoitunutta työtä eri toimijoiden kanssa. Hanketyötä voidaan myös yhdistää järjestöjen ja kunnan muiden toimintojen kanssa (erityisesti matalan kynnyksen tai kynnyksettömät palvelupisteet). Esimerkiksi Tampereen Nopsajalan toimintaa on integroitu Tampereen liikkuvan sosiaalityön palveluun.

Useassa hankkeessa on käynnistetty säännöllisesti kokoontuva asunnottomuustoimijoiden yhteistyöverkosto tai hanketoimijat ovat liittyneet jo olemassa olevan verkoston toimintaan. Yhteistyöverkostoissa pyritään nostamaan esille asumiseen ja asunnottomuuteen liittyviä kysymyksiä ja hakemaan niihin yhdessä ratkaisuja.

Taulukko 5. Hankkeiden toimintamalleja, menetelmiä ja työkäytäntöjä.

Toimintamalli, menetelmä tai työkäytäntö
Moniammatillinen toimintamalli toimipisteissä
Jalkautuva moniammatillinen tiimi
Asumisneuvonta, asumisvalmennus
Matalan kynnyksen neuvonta- ja palvelupisteet
Talousohjaus ja -neuvonta / talous- ja asumissosiaalinen työ
Vuokranantajayhteistyö
Säännöllisesti kokoontuvat alueelliset asunnottomuustyön verkostot
Rakenteellinen sosiaalityö
Kokemusasiantuntijuus
Sähköiset palvelut, nettineuvonta ja sosiaalinen media
Erityisryhmien parissa tehtävä työ (mm. nais erityinen työ, vankityö)
Asiakaslähtöinen, kohtaava työskentelytapa

Asumisneuvontaa kehitetään useassa hankkeessa joko yleisenä, kaikille suunnattuna, tai jollekin erityisryhmälle kohdennettuna palveluna. Porissa kehitetään ryhmämuotoista asumisneuvontaa ja Espoossa nuorille suunnattua asumisvalmennusta. Ylipäänsä hankkeet edistävät asumiseen liittyvien kysymysten puheeksi ottoa sekä systemaattista työskentelyä vuokratilanteissa ja haastavissa asumistilanteissa. Myös kokemusasiantuntijatoiminta nousee esille monessa hankkeessa.

Uusien toimintamallien ohella hankkeissa kehitetään ja vahvistetaan jo käytössä olevia hyviä työkäytäntöjä, kuten asumissosiaalista työtä, taloudenhallintaa tukevia palveluja ja erityisryhmien parissa tehtävää työtä. Tällöin työn sisältöjä kuvataan esimerkiksi sosiaalisena kuntoutuksena, ryhmätoimintoina, talousohjauksena ja -neuvontana, asuttamisena ja rakenteellisena sosiaalityönä. Lisäksi vastauksissa nousivat esille sähköisten palvelujen kehittäminen ja sosiaalinen media asunnottomuustyössä, asiakkaiden tavoittamisessa ja asunnottomuuden ehkäisemisessä. Toimintamalleissa korostuu asiakaslähtöinen, kohtaava työskentelytapa.

Hankkeiden toimintamalleja yhdistäviä piirteitä voidaan kootusti tunnistaa esimerkiksi seuraavasti:

- moniammatillinen tai monialainen työskentely
- laaja-alainen verkostoituminen
- jalkautuminen asiakkaan luo
- asiakkaille annettava tuki muihin palveluihin hakeutumisessa
- palvelujen saavutettavuuden edistäminen
- asiakkaiden aktiivinen tavoittelu (myös etsivä työ)
- neuvonta, ohjaus ja tuki taloudellisissa ja sosiaalisissa kysymyksissä
- neuvonta, ohjaus ja tuki asumiseen ja asunnon hakuun liittyvissä kysymyksissä
- asiakkaan tilanteen ja tarpeiden mukaisesti muotoutuva asiakaslähtöinen työtap
- aktiivinen tuki ja ratkaisut soveltuvan asumismuodon löytämiseksi
- aktiivinen tuki ja ratkaisut asunnottomuuden ehkäisemiseksi.

3.5 Erityistä tukea tarvitsevat asiakkaat ja asiakasosallisuus

Syksyllä 2021 hankkeilta kysyttiin, miten niissä on otettu huomioon **kaikkein heikoimmassa asemassa olevien asiakkaiden** palvelutarpeet ja miten niihin on vastattu. Hankkeissa korostuvat työkäytännöt, jotka mahdollistavat matalan kynnyksen tai kynnyksettömien palvelujen tarjoamisen ja palvelujen viemisen suoraan asiakkaan luo. Vastaajat näkivät tärkeänä sen, että työntekijöillä on ymmärrystä asiakkaan tilanteesta ja että he toimivat kokonaisvaltaisella ja kiinnipitävällä työotteella.

Taulukko 6. Keinoja vastata kaikkein heikoimmassa asemassa olevien asiakkaiden palvelutarpeisiin (kysely 2021).

Keinot
Jalkautuminen
Etsivä työote
Asiakaslähtöinen työote
Erityisryhmille suunnattu asumisneuvonta
Palvelujärjestelmän moniammatillinen ja monialainen kehittäminen
Kohderyhmän mukaisesti räätälöidyt toiminnalliset ratkaisut
Rakenteellinen sosiaalityö

Yleisimmin vastauksissa mainittiin jalkautuminen. Työntekijöiden todettiin jalkautuvan matalan kynnyksen ja kynnyksettömiin palveluihin, eri toimipisteisiin ja asiakkaiden omiin elämänpiireihin. Esimerkiksi Turussa on jalkauduttu huumeidenkäyttäjien terveysneuvontaan ja ruuanjakopisteisiin ja Vantaalla

kohtaamispaikka Vinkkariin. Etsivän työn tarve ja sen toteuttaminen nousivat esille. Vastauksissa viitattiin myös asiakaslähtöisiin työkäytäntöihin, joiden tuella palvelujen saavutettavuutta voidaan parantaa ja asiakasta tukea palveluihin hakeutumisessa. Puhuttiin muun muassa riittävän tiivistä ja pitkäaikaisesta työskentelystä, rinnalla kulkemisesta, luottamuksen rakentamisesta sekä työntekijöiden tavoitettavuudesta ja joustavuudesta. Palvelutarpeiden kartoitus nähtiin tärkeänä.

Myös asumisneuvonta nostettiin vastauksissa esille. Vaikka kunnissa asumisneuvontaa olisi jo ollut aiemmin saatavilla, niin nyt muutamassa hankkeessa asumisneuvontaa kehitettiin vastaamaan erityisryhmien, kuten nuorten, maahanmuuttajataustaisten tai lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten tarpeita. Lisäksi esimerkiksi Helsingissä asumisneuvonta laajennettiin koskemaan myös niitä alueita, joissa asumisneuvontaa ei aiemmin ole ollut ja palveltiin laajemmin myös yksityisten vuokranantajien asiakkaita. Tämä on mahdollistanut erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden tavoittamisen yhä kattavammin.

Vastauksissa tuotiin esille myös näkökulmia palvelujärjestelmän kehittämiseen. Hankkeissa on haluttu edistää palvelujen yhteensovittamista, sillä asiakkaiden katsottiin tarvitsevan räätälöityjä palvelukokonaisuuksia sekä yhdenmukaisia ja sujuvia palvelupolkuja. Verkostoyhteistyötä ja moniammatillista työtä pidettiin tärkeänä.

Kaikkein heikoimmassa asemassa olevien palvelutarpeisiin on vastattu myös kiinnittämällä niihin väestöryhmiin erityistä huomiota ja tekemällä tarvittavia räätälöityjä ratkaisuja. Näin on tehty esimerkiksi Helsingissä nuorten jonotyössä sekä Espoossa ja Jyväskylässä, joissa on kehitetty vankien parissa tehtävää asunnottomuustyötä. Oulussa puolestaan toimintaa on kehitetty nuorille, joilla on vakava päihdeongelma. Lisäksi rakenteellinen sosiaalityö nousi esille parissa vastauksessa: pidettiin tärkeänä, että kaikkein heikoimmassa asemassa olevien asiakkaiden elämäntilanteista saadaan tietoa ja että niihin liittyviä sosiaalisia ilmiöitä tehdään näkyviksi.

Asiakasosallisuutta on viety hankkeissa eteenpäin erityisesti vahvistamalla asiakkaiden subjektiivista asemaa palvelujärjestelmässä. Asiakasosallisuutta on edistetty muun muassa parantamalla palvelujen saavutettavuutta, jalkautamalla asiakkaiden luo ja edistämällä palvelujen monikanavaisuutta. Myös asiakaslähtöiset työkäytännöt ja työskentely asiakkaan omilla ehdoilla nousivat vastauksissa esille.

Taulukko 7. Asiakasosallisuuden vahvistamisen keinoja hankkeissa (kysely 2021).

Asiakasosallisuuden vahvistamisen keinoja
Palvelujen saavutettavuuden parantaminen
Asiakaslähtöiset työkäytännöt
Kokemusasiantuntijatoiminta
Ammattilaisten osaamisen vahvistaminen
Tiedon välittäminen asiakkaille palveluista
Omien tilojen järjestäminen asiakkaille
Rakenteellinen sosiaalityö
Asiakaspalautteen kerääminen

Useassa hankkeessa asiakasosallisuutta on vahvistettu kokemusasiantuntijoiden tuella. Asiakkaat ovat myös voineet osallistua hankkeen kehittämistyöhön. Lisäksi asiakasosallisuudelle on pyritty luomaan edellytyksiä syventämällä ammattilaisten osaamista ja lisäämällä asiakkaiden tietoutta saatavilla olevista

palveluista. Asiakasosallisuutta tuetaan myös tarjoamalla asiakkaille yhteisiä tiloja, joissa he voivat oleilla ja vaivattomasti asioida.

Rakenteellinen sosiaalityö nousee tässäkin kohden esille. Esimerkiksi Espoossa toteutetaan Nopean asuttamisen mallin (NAM) yhteydessä asiakasraatitoimintaa ja Helsingissä tuodaan asiakkaiden omia näkemyksiä esille sosiaalisen raportoinnin keinoin. Useassa hankkeessa asiakkailta kerätään palautetta annetuista palveluista.

3.6 Moniammatillinen ja monialainen työote

Syksyn 2021 kyselyn mukaan hankkeissa on edistetty moniammatillisuutta ja monialaisuutta ensinnäkin toimintamalleihin ja -käytäntöihin sisältyvänä ominaisuutena, moniammatillisina tiimeinä tai työskentelyinä, joka voi toteutua tarpeen mukaan asiakastyön yhteisvastaanottoina. Moniammatilliset tiimit toimivat monialaisessa verkostoympäristössä, jossa hyödynnetään eri toimijoiden tarjoamia palveluja ja osaamista (mm. Rikosseuraamuslaitos, mielenterveys- ja päihdetyö sekä alan järjestöt). Esimerkiksi espoolaisessa yhteistyömallissa rikosseuraamusasiakkaiden parissa tehtävässä työssä ovat mukana sosiaalityö, mielenterveystyö ja päihdepalvelut.

Useassa hankkeessa (mm. Vantaalla, Turussa, Helsingissä, Jyväskylässä ja Tampereella) on kehitetty moniammatillista jalkautuvaa tiimityötä, jossa ammattilaiset menevät yhdessä tukea tarvitsevien luo ja jossa voi olla mukana myös etsivän työn ominaisuuksia. Vantaalla jalkautuvaan tiimiin kuuluvat ohjaaja, sosiaali-ohjaaja, sosiaalityöntekijä, sairaanhoitaja ja kokemusasiantuntija. Tehtävänä voi olla myös asiakkaan saattamisen tarpeen mukaan muihin palveluihin.

Moniammatillisuus ja monialaisuus toteutuvat hankkeissa lisäksi väljempinä yhteistyön muotoina, kuten monialaisina palveluverkostoina. Esimerkiksi Tampereella talous- ja asumisneuvonnan palveluringissä toimii sosiaalialan ammattilaisten tukena talous- ja velkaneuvoja, ulosoton työntekijä, Kelan palveluasiantuntija ja kokemusasiantuntija. Helsingin asumisneuvonta toimii yhteistyössä vuokranantajien, terveys- ja hyvinvointikeskusverkoston ja kolmannen sektorin kanssa.

Monialaisuus voi toteutua myös asiantuntijaverkostoina (esim. Oulu, Vantaa, Tampere ja Keusote). Verkostoissa voivat olla edustettuina muun muassa mielenterveys- ja päihdepalvelut, kunnallinen asuntotoimi, sosiaalitoimi, järjestötoimijat, maahanmuuttajapalvelut, vuokranantajat, seurakunnat, Rikosseuraamuslaitos, poliisi ja Ulosottolaitos. Säännöllisesti kokoontuvien asiantuntijaverkostojen tarkoituksena on yhdessä pohtia asunnottomuuteen ja sen uhkaan liittyviä kysymyksiä ja hakea ongelmallisiin kohtiin yhteisiä, myös rakenteellisia, ratkaisuja.

Taulukko 8. Moniammatillisuuden ja monialaisuuden toteutustapoja (kysely 2021).

Moniammatillisuuden ja monialaisuuden toteutustapoja
Moniammatilliset tiimit
Moniammatilliset jalkautuvat tiimit
Monialaiset palveluverkostot
Monialaiset asiantuntijaverkostot

3.7 Moniammatillisuutta ja monialaisuutta tukevat ja vaikeuttavat tekijät

Moniammatillisuuden kehittämistä tukee myönteinen asenneilmapiiri. Myös toimijoiden kielteiset asenteet nousivat vastauksissa esille, mutta niiden arveltiin olevan marginaalinen ilmiö. Hanketyössä on kuitenkin saattanut olla vaikeuksia saada muita ammattilaisia tekemään yhteistyötä organisaation sisällä. Tilanne on kuitenkin kehittämistyön myötä jonkin verran kohentunut.

Suurten organisaatioiden haasteita ovat tiedon välittyminen ja yhteisen ymmärryksen jakaminen siitä, mitä tulisi kehittää. Osassa hankkeita on törmätty yhteistyökanavien puutteeseen ja organisaatioiden erilaisiin toimintatapoihin, joiden vuoksi tiedon kulku ja toiminnan suunnittelu on vaikeaa. Vastaajat totesivatkin, että vaikka yhteistyö muiden palvelujen kanssa saattaa olla helppoa työntekijätasolla, yhteistyö tulisi viedä organisaation rakenteisiin: jos työskentely kiinnittyy liikaa yksittäisiin työntekijöihin, moniammatillisuutta sekä palvelujen yhdenmukaisuutta ja laatua on vaikea systemaattisesti toteuttaa.

Taulukko 9. Moniammatillisuutta ja monialaisuutta edistäviä ja vaikeuttavia tekijöitä (kysely 2021).

Moniammatillisuutta ja monialaisuutta edistävät tekijät	Moniammatillisuutta ja monialaisuutta vaikeuttavat tekijät
Myönteinen asenneilmapiiri	Kielteiset asenteet
Ammattilaisten moniammatillinen osaaminen	Organisaatio ei ohjaa työskentelemään moniammatillisesti
Sujuva tiedon välittyminen ja yhteinen toiminnan suunnittelu	Yhteistyökanavien puute ja organisaatioiden erilaiset toimintatavat
Tieto ja ymmärrys muiden toimijoiden työstä	Muiden työtä ei tunneta riittävästi
Tietojärjestelmien ja tietojen yhteensovittamista edistävät ratkaisut	Tietojärjestelmien kirjaamis- ja käyttövaikeudet
Sektorirajat ylittävä konsultointi ja yhteistyö	Kuormittuneet työtilanteet ja ruuhkautuneet palvelut

Ammattilaisten osaamisen todettiin tukevan moniammatillisuutta ja monialaisuutta. Moniammatillista työskentelyä on hankkeissa pyritty edistämään vahvistamalla ammattilaisten tietoa ja ymmärrystä asunnotomuustyöstä ja yhteistyökumppaneista, kuten Kelasta, Ulosottolaitoksesta sekä talous- ja velkaneuvonnasta. Yhteistyön tavoitteena on ollut tehostaa palveluohjausta ja sujuvoittaa palveluketjuja. Vantaalla hankkeen jalkautuva tiimi on verkostoitunut laajasti, mikä on mahdollistanut sektorirajat ylittävän konsultoinnin ja yhteistyön. Vantaa painotti lisäksi moniammatillisen tiimin eri taustoista tulevien työntekijöiden ammattitaidon ja tietämyksen vahvistumista. Eräs vastaaja totesi, että moniammatillisessa tiimityössä voi haastavaa olla juuri se, että pieni työntekijäryhmä joutuu opettelemaan osin kaikkien tiimiläisten toimintaa ja työtä. Vantaan havaintojen mukaan moniammatillisen tiimin sisällä tapahtuva nopea konsultointi kuitenkin edistää asioiden hoitoa ja voi herättää asiakkaassa luottamusta.

Useissa vastauksissa todettiin, että sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmät vaikeuttavat moniammatillista työskentelyä. Tietojärjestelmät voivat jopa olla asiakas- ja tarvelähtöisen työskentelyn keskeinen este. Tietojärjestelmien käytön rajaukset ammattiryhmien sisällä ja välillä vaikeuttavat työskentelyä, kun hanketyöntekijät tai esimerkiksi terveyskeskusten ja sosiaalitoimen sosiaalityöntekijät eivät näe toistensa kirjauksia eivätkä voi kirjata yhteistä työtä tietojärjestelmään. Helsingissä nuorten jonotyössä monialaisen

työotteen esteenä ovat olleet erityisesti sairaanhoitajien puutteelliset katselu- ja kirjaamisoikeudet. Tämän vuoksi kaikilta asiakkailta joudutaan pyytämään erillinen kirjallinen suostumus sosiaalihuollon tietojen katseluun, mikä on jalkautuvassa työssä ollut paikoin erittäin vaikeaa. Myöskään Vantaan sosiaalitoimessa työskentelevillä hankkeen sairaanhoitajilla ei ollut lukuoikeuksia terveydenhuollon tietojärjestelmään. Tämä on hankkeessa saatu korjattua vuoden 2022 aikana, kun sairaanhoitajat saivat terveydenhuollon Apotti-oikeudet. Vantaa on onnistunut kehittämään yhteisiä toimintakäytäntöjä, kuten monialaisia palvelu- ja hoidontarpeen arvioita, vaikka palvelu- ja hoidontarpeen arviointi tehdäänkin kokonaisuudessaan sosiaalihuollossa.

Moniammatillista työskentelyä vaikeuttavat lisäksi työntekijöiden kuormittuneet työtilanteet ja ruuhkautuneet palvelut. Asiakkaat joutuvat jonottamaan palveluihin, ja odottaessaan he voivat jopa pudota palvelujen piiristä. Toisaalta jos asiakas pääsee palvelun piiriin, ei työntekijällä välttämättä ole antaa asiakkaalle riittävästi aikaa. Monet tahot arvioivat (hanke)asiakkaiden tilanteita ja palvelutarpeita mutta eivät lähde työskentelemään heidän kanssaan, ja asiakkaita voidaan tämän vuoksi luukuttaa palvelusta toiseen.

3.8 Asiakkaiden tavoittaminen ja ohjaus palvelujen piiriin

Hankkeilta kysyttiin syksyllä 2021, mitä havaintoja ja kokemuksia niillä on ollut asiakkaiden tavoittamisesta ja ohjauksesta palvelujen piiriin. Vastausten perusteella kyse on erilaisista keinoista löytää tuen tarpeessa oleva asiakas sekä käytännönläheisistä, konkreettisista tuen muodoista, jotka vakuuttavat asiakkaan siitä, että tuen ja palvelujen vastaanottaminen kannattaa.

Vastaajat totesivat liikkuvan työn helpottavan asiakkaiden tavoittamista. Se myös edistää luottamuksen rakentumista työntekijän ja asiakkaan välille ja toimii väylänä asiakkaiden ohjaamiselle palvelujen piiriin. Jalkautuessaan työntekijät voivat samalla kartoittaa paikkoja, joissa tukea tarvitsevia henkilöitä mahdollisesti liikkuu (mm. kadut ja puistot). Kokemusten mukaan asiakkaat ottavat pääosin hyvin vastaan kadulla liikkuvat työntekijät, ja työntekijät saavat tapaamisista paljon olennaista tietoa asunnottomista ja heidän elämäntilanteistaan. Jalkautuvaan työhön voi luontevasti liittyä etsivän työn näkökulma. Vantaa nosti esille kokemusasiantuntijoiden merkityksen jalkautuvassa työssä ja asiakkaiden tavoittamisessa. Vantaan jalkautuvassa tiimissä juuri kokemusasiantuntijan vastuulla on etsivän työn koordinointi.

Jalkautuvassa työssä voi toisaalta konkretisoida se, kuinka hankalaa ja aikaa vievää asiakkaiden tavoittaminen ja sitouttaminen työskentelyyn voi olla. Usein asiakkaiden luottamus palvelujärjestelmään on heikko, ja heidän voi olla vaikea hakeutua ja uskaltautua palvelujen piiriin. Kun perustarpeiden (kuten raha ja ruoka) tyydyttäminen on etusijalla, saattaa kyky ottaa vastaan erikoistuneempia palveluja (kuten jalkautuvan sairaanhoitajan palveluja, päihde- ja mielenterveyspalveluja) kehittyä vasta työskentelyn edetessä. Asunnottoman asiakkaan voi myös olla vaikeaa pitää kiinni sovituista tapaamisista ja aikatauluista. Odotusajat palveluihin voivat olla pitkiä, ja palveluista putoaminen nivelvaiheissa on yleistä. Asiakkaat voivat siksi joutua aloittamaan palvelupolut monta kertaa uudelleen. Palveluihin jonottaessaan asiakkaat voivat myös katoa.

Hankkeissa on kiinnitetty huomiota myös asiakkaiden motivaatioon sitoutua. Asiakas ei välttämättä heti halua ottaa tukea vastaan tai asiakkaan käsitys omasta tilanteestaan ja tuen tarpeestaan voi poiketa työntekijän käsityksestä. Espoossa on havaittu, että asiakas lähtee työskentelemään yhdessä työntekijän kanssa parhaiten silloin, kun työskentelystä on jotakin hänelle konkreettista hyötyä, kuten vuokravelan maksu, asunnon saanti tai käytännönläheinen tuki. Peruspalveluista asiakas voidaan kuitenkin konkreettisen tuen sijaan ohjata hoitamaan asioitaan itsenäisesti esimerkiksi Kelan kanssa, vaikka asiakkaalla ei olisi siihen mahdollisuuksia (esim. pankkitunnuksia tai nettiyhteyttä) tai kykyjä. Sosiaalityössä omatyöntekijä ei myöskään välttämättä auta asiakasta asunnon hakemisessa vaan ohjaa hänet erilliseen asunnonhaun palveluun, kuten asumisneuvontaan. Asiakkaalle tämän kaltainen palvelusta toiseen ohjaaminen voi olla kuormittavaa.

Asiakkaiden tavoittamista palvelujen piiriin edistää työntekijöiden sitkeä, periksiantamaton työasenne. Jalkautuvaan työhön voi kuulua se, että työntekijä saattaa asiakkaan tai menee asiakkaan tueksi tapaamisiin ja palveluihin. Työntekijä tai kokemusasiantuntija voi samalla avata asiakkaalle palvelujärjestelmän toimintaa ja auttaa häntä kertomaan tilanteestaan vastaanottavalle työntekijälle. Esimerkiksi Oulun hankkeessa on nähty tärkeänä olla konkreettisesti läsnä asiakkaan tukena, kun asiakas siirtyy muiden palvelujen piiriin. Hel-singin jonotyömallissa erikoissairaanhoidon ohjaamisen prosessin todettiin voivan olla pitkä, mutta nuorten

asiakkaiden ehdoilla tapahtuva työskentely ja luottamuksen syntyminen on tuottanut tulosta. Tämä on vaatinut työntekijöiltä aikaa ja kärsivällisyyttä sekä ymmärrystä asunnottomuuteen liittyvistä erityishaasteista.

Asumisneuvonta nähtiin hyvänä keinona tavoittaa asiakkaita ja ohjata heitä eteenpäin. Asumisneuvonnan onnistumista edistää kannatteleva ja kokonaisvaltainen toimintatapa. Asumisneuvonnassa voidaan ottaa huomioon erityisryhmien palvelutarpeita ja tarjota esimerkiksi kielellistä ja kulttuurista tukea asiakkaille, joilla on puutteita kieli- tai kirjoitustaidossa tai digitaalisessa osaamisessa. Ylipäänsä kynnyksettömiin ja matalan kynnyksen toimitiloihin ja palvelupisteisiin voidaan luoda hyvät olosuhteet asiakkaille hakeutua tuen ja avun piiriin. Kyseessä voivat olla tilat, joihin asiakkaat muutoinkin luontevasti hakeutuvat oleskelemaan tai harastamaan. Helsingissä asumisneuvonta on tavoittanut asiakkaita jalkautumalla järjestöihin ja naapurustaloon sekä toteuttamalla kirjastoissa pop up -asumisneuvontaa.

Taulukko 10. Työkäytäntöjä asiakkaiden tavoittamiseksi ja ohjaamiseksi palvelujen piiriin (kysely 2021).

Työkäytäntöjä asiakkaiden tavoittamiseksi ja ohjaamiseksi palvelujen piiriin
Palvelujen jalkautuminen asiakkaiden luo
Etsivä työ
Kokemusasiantuntijat
Paneutuva työote ja palveluihin siirtymisen turvaaminen
Erityisryhmien tarpeet huomioon ottava asumisneuvonta
Kynnyksettömät oleskelu- ja toimitilat
Sitkeä ja periksiantamaton työskentely
Arvostava kohtaaminen ja asiakkaan kuuntelu
Käytännönläheinen ja konkreettinen tuki
Neuvonta ja ohjaus verkossa ja sosiaalisessa mediassa
Vaivattomat keinot saada yhteys työntekijään
Palvelujärjestelmän ja asuntopolitiikan rakenteet työntekijöiden tukena

Hankkeiden vastauksissa tuodaan esille jonkin verran keinottomuutta. Piiloasunnottomien tavoittamisen todettiin olevan vaikeaa, samoin asiakkaiden, joilla ei ole puhelinta, sähköpostia tai kotiosoitetta. Tähän on pyritty löytämään keinoja tarjoamalla neuvontaa ja ohjausta verkossa sekä toimimalla sosiaalisessa mediassa. Vantaalla sosiaalisen median kautta on saatu yhteydenottoja asiakkailta, joita ei välttämättä muutoin olisi tavoitettu. Lisäksi hankkeen puhelin ja sähköposti ovat toimineet kanavana, joiden kautta asiakkaat, huolestuneet läheiset tai toiset ammattilaiset ovat helposti saaneet jalkautuvaan tiimin yhteyden.

Asiakastyön toimivat ja joustavat työkäytännöt eivät yksinään riitä. Niiden lisäksi työntekijöillä tulisi olla riittävän hyviä Asunto ensin -mallin mukaisia keinoja auttaa ja tukea asiakkaita. Tällöin kyse voi olla hyvin täsmällisesti palvelujärjestelmän ja asuntopolitiikan rakenteista. Jos asiakkaille ei ole tarjolla soveltuvia tietun asumisen ratkaisuja tai riittävää kaupungin omaa vuokra-asuntokantaa ja jos yksityisten vuokra-asuntojen kriteerit ovat asiakkaille liian vaativia, on asiakkaan asunnonsaantia vaikea tukea. Myös esimerkiksi Kelan kohtuuvuokriin liittyvien käytäntöjen katsottiin voivan kriisiyttää asumista ja heikentää asiakkaan mahdollisuuksia parantaa pitkäjännitteisesti elämäänsä.

3.9 Palvelujen hyödyntäminen asiakastyössä

Hankkeilta kysyttiin syksyllä 2021, mihin palveluihin asunnottomia tai asunnottomuuden uhkaa kokevia asiakkaita oli ohjattu ja missä määrin ohjauksia oli tehty. Ohjauksia kartoitettiin sekä kyselyssä etukäteen nimettyihin palveluihin että avovastauksella. Annetut vastaukset ohjausten asiakasmääristä eivät ole luotettavia, vaan ne riippuvat hyvin paljon siitä, miten hankkeissa toimintaa on tilastoitu. Tämän vuoksi asiakasohjausten määrän kartoitusta ei jatkettu enää syksyn 2022 täydentävässä kyselyssä, eikä niitä ole mielekästä tässä raportoida. Sen sijaan ohjauksia eri palveluihin on seuraavassa tarkastelu sen mukaan, kuinka monen hankkeen vastauksessa jokin palvelu tai taho on mainittu. Maininnat voivat liittyä yksittäisiin asiakkuuksiin tai sitten kyse voi olla hyvin systemaattisesta palveluohjauksesta. Annettujen vastausten perusteella on tällä tavoin kuitenkin saatavilla jotakin tietoa siitä, miten eri palveluja ja toimintoja hanketyössä on hyödynnetty.

Hankkeet ovat hyödyntäneet luonnollisesti sekä omia mutta myös alueen muita matalan kynnyksen, liikukuvan tuen ja asumisneuvonnan palveluja (mm. Katulähetys, ruoka-apu, Ohjaamo, Tukikohta ry). Joskus hankkeen omat toiminnot ja alueen muut vastaavat toiminnot ovat täydentäneet toisiaan, mutta joskus hankkeissa on tietoisesti hyödynnetty ja jatkokehitetty jo olemassa olevia palveluja osana hanketoiminnan rakennetta (esim. Pori, Jyväskylä). Lisäksi hankkeet ovat hyödyntäneet tuetun asumisen ja vähäisemmässä määrin myös tilapäisasumisen palveluja. Sosiaaliseen kuntoutukseen asiakkaita on ohjattu muutamassa hankkeessa. Mielenterveys- ja päihdepalveluja on hyödynnetty jonkin verran, samoin perusterveydenhuollon palveluja. Suun terveydenhuoltoon asiakkaita on ilmeisesti ohjattu vain vähän.

Hankkeita pyydettiin avovastauksessa lisäksi kertomaan, mihin muihin kuin edellä mainittuihin palveluihin asiakkaita on ohjattu. Tällöin yleisimmin nostettiin esille sosiaalityö: aikuissosiaalityöhön ja sosiaalityöhön viitattiin kuusi kertaa ja lisäksi lastensuojeluun ja lastenvalvojan palveluihin kumpaankin yhden kerran. Seuraavaksi useimmin (kuusi kertaa) nostettiin esille järjestöjen toiminta. Järjestöistä ja säätiöistä mainittiin muun muassa Kriisikeskus Mobile, Y-säätiö, Kriminaalihuollon tukisäätiö, Sininauhasäätiö, matalan kynnyksen vertaistoiminnat ja päivätoiminta sekä mielenterveys- ja päihdepalvelujen järjestöt.

Taloudenhallintaan liittyvät palvelut ja toiminnot mainittiin viisi kertaa: talous- ja velkaneuvonta sai kaksi mainintaa ja sosiaalinen luototus, perintätoimisto ja Ulosottolaitos kukin yhden maininnan. Päihdepalvelut mainittiin kolmessa ja mielenterveyspalvelut kahdessa vastauksessa. Poliisi-, rikosseuraamus- ja oikeuspalveluihin viitattiin viidessä hankkeessa. Kelaan ohjaaminen mainittiin kolmen hankkeen vastauksessa, samoin terveydenhuollon palvelut ja asumiseen liittyvät palvelut. Näistä yksi maininta koski täsmällisesti päihdeasumispalveluja ja yksi vuokranantajayhteistyötä. Työllistymistä edistäviin palveluihin viitattiin kahdessa vastauksessa (työvoimapalvelut ja kunnan työllisyyspalvelut), samoin lähisuhdeväkivaltatyöhön. Toinen maininnoista koski turvakotipalvelua. Yksittäisiä mainintoja saivat lisäksi maahanmuuttopalvelut, seurakunnan diakoniatyö, nuorisotyö ja psykoterapia.

Asunnottomuuden ja sen uhan yhteiskunnallisen kontekstin elementit ilmenevät vastauksissa moniulotteisesti: hankkeissa on hyödynnetty erilaisia järjestöjen ja julkisen hallinnon palveluja ja toimintoja. Vastauksista on tulkittavissa, että asunnottomien ja asunnottomuuden uhkaa kokevien asiakkaiden palveluissa sosiaalinen näkökulma painottuu ja terveydellinen näkökulma on ohuemmin mukana. Lisäksi on ilmeistä, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen ohella tarvitaan laajaa ja monialaista yhteistyötä yhteiskunnan muiden toimijoiden kanssa.

Taulukko 11. Hankkeiden hyödyntämiä palveluja (kysely 2021).

Hankkeiden hyödyntämiä asiakastyön palveluja	
Kyselyssä annettujen valmiiden vaihtoehtojen mukaiset vastaukset	
1.	Matalan kynnykset palvelut (muu kuin hankkeen oma) (4 hanketta)
2.	Liikkuvat palvelut (muu kuin hankkeen oma) (2 hanketta)
3.	Tuetun asumisen palvelut (6 hanketta)
4.	Tilapäisen asumisen palvelut (4 hanketta)
5.	Sosiaalinen kuntoutuksen palvelut (3 hanketta)
6.	Asumisneuvonta (muu kuin hankkeen oma) (2 hanketta)
7.	Perusterveydenhuolto (5 hanketta)
8.	Suun terveydenhuolto (2 hanketta)
9.	Mielenterveys- ja päihdepalvelut (5 hanketta)
Kyselyn avovastauksessa mainitut palvelut	
10.	Sosiaalityö (8 hanketta) (aikuissosiaalityö 6, lastensuojelu 1, lastenvalvoja 1)
11.	Järjestötoiminta (6 hanketta)
12.	Talouden hallinnan palvelut (5 hanketta) (talous- ja velkaneuvonta 2, sosiaalinen luototus 1, perintätoimistot 1, Ulosottolaitos 1)
13.	Päihdepalvelut (3 hanketta)
14.	Mielenterveyspalvelut (2 hanketta)
15.	Poliisi- ja oikeuspalvelut (5 hanketta) (poliisi 2, Rikosseuraamuslaitos 2, Oikeusaputoimisto 1)
16.	Kela (3 hanketta)
17.	Terveydenhuolto (3 hanketta) (terveyspalvelut 2, terveydenhuollon päivystys 1)
18.	Asumisen palvelut ja tuki (3 hanketta) (asumispalvelut 2, vuokranantajat 1)
19.	Työllistymistä edistävät palvelut (2) (työvoimapalvelut 1, työllisyyspalvelut 1)
20.	Lähisuhdeväkivalta (2 hanketta) (lähisuhdeväkivaltatyö 1, turvakoti 1)
21.	Maahanmuuttopalvelut (1 hanke)
22.	Diakoniatyö (1 hanke)
23.	Nuorisotyö (1 hanke)
24.	Psykoterapia (1 hanke)

3.10 Toimeentulotuki asunnottomuutta ehkäisevässä työssä

Toimeentulotuki on yksi keskeisistä keinoista asunnottomuuden vastaisessa asiakastyössä. Perustoimeentulotuki myönnetään Kelasta, mutta mikäli Kela syystä tai toisesta tekee kielteisen päätöksen esimerkiksi vuokrasta tai vuokravelasta, asiakas voi hakea täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea sosiaalitoimesta (Laki toimeentulotuesta 1412/1997, 2 luku).

Syksyn 2021 kyselyssä pyrittiin kartoittamaan, kuinka paljon kunnassa tai kuntayhtymässä oli myönnetty täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea vuokravelkoihin. Lisäksi pyydettiin ilmoittamaan, kuinka monelle toimeentulotukea vuokravelkoihin myönnettiin (esim. päähenkilöiden määrä tai päätösten määrä). Näiden tietojen tuottaminen oli hankkeille pääsääntöisesti niin vaikeaa tai jopa mahdotonta, että tietoja ei voida hyödyntää hankkeiden arvioinnissa. Olennaista ehkä onkin ymmärtää, että tämänkaltaista olennaista asumis- sosiaalisen työn vaikutuksia heijastavaa tietoa ei tietojärjestelmistä tällä hetkellä saada. Mikäli tieto jollakin alueella saadaan, sitä ei todennäköisesti ole kerätty samojen periaatteiden mukaisesti kuin joillakin muilla alueilla, eivätkä tiedot siten ole vertailukelpoisia. Eräs vastaaja totesi, että toimeentulotukea koskevien tietojen selvittäminen vaatisi manuaalista laskentaa sosiaaliryöy eri yksiköissä.

Hankkeilta kysyttiin lisäksi, miten toimeentulotukea käytetään asunnottomuustyössä. Vaikka osa toimeentulotuen käyttötarkoituksista mainittiin vain kerran tai vain osassa vastauksia, on todennäköistä, että kaikki nämä keinot ovat käytössä kaikissa hankekunnissa. Erot vastauksissa johtunevat osin hankkeiden erilaisista toimintamalleista ja osin siitä, miten toimeentulotuen käyttö on tässä ymmärretty. Vastaukset joka tapauksessa kertovat siitä, että toimeentulotukea voidaan käyttää asunnottomuustyössä varsin monipuolisella ja monenlaisia elämäntilanteita huomioon ottavalla tavalla.

Taulukko 12. Toimeentulotuen käyttötarkoitukset asunnottomuuden ehkäisyssä ja asunnottomuustyössä (kysely 2021).

Toimeentulotuen käyttötarkoitukset
Vuokravelka (8 mainintaa)
Vuokravakuus (6 mainintaa)
Vuokran maksaminen (4 mainintaa)
Asumisen ja itsenäisen selviytymisen tuki (4 mainintaa)
Muuttokustannukset (2 mainintaa)
Tavaroiden varastointi (2 mainintaa)
Sähkölaskut (1 maininta)
Välttämätön sisustus (1 maininta)
Tilapäismajoitus (1 maininta)
Raivaussiivous (1 maininta)

Yleisimmin mainittiin toimeentulotuen myöntäminen vuokravelan maksuun. Toimeentulotukipäätöksellä vuokravelka voidaan maksaa pois joko kokonaan tai osittain siten, että asiakas maksaa loppuosan vuokravelasta itse esimerkiksi vuokranantajan kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti. Myöntämällä toimeentulotukea vuokravelkaan ehkäistään asunnon menettäminen. Toisaalta vuokravelka voi estää asunnotonta henkilöä

saamista uutta asuntoa, joten myöntämällä toimeentulotukea vanhaan vuokravelkaan voidaan edistää asiakkaan mahdollisuuksia saada itselleen asunto.

Toiseksi yleisimmin hankkeet mainitsivat vuokravakuuden. Kela voi myöntää toimeentulotukea uuden asunnon vuokravakuuteen, mutta jos Kelan päätös on kielteinen, tuki voidaan myöntää sosiaalitoimesta täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen päätöksenä. Toimeentulotukea myönnetään muihinkin asumiskustannuksiin, ennen kaikkea vuokraan, mutta myös esimerkiksi muuttokuluihin, sähkölaskuihin, välttämättömään kodin sisustukseen ja tilapäismajoitukseen. Lisäksi raivaussiivoukseen ja tavaroiden varastointiin voidaan tarvittaessa myöntää tukea.

Tukea myönnetään myös tuettuun asumiseen. Asiakkaalle voidaan esimerkiksi tehdä päätös asumisen tukipalveluista tai ammatillisesta tukihenkilöpalvelusta asumisen turvaamiseksi. Toimeentulotuella voidaan lisäksi tukea asiakkaan osallisuutta ja hyvinvointia eri tavoin ja vahvistaa hänen itsenäistä selviytymistään, mikä puolestaan edistää sujuvaa asumista.

4 Alustavia havaintoja hanketoiminnasta

4.1 Hankkeiden vaikutuksia

Vastaajat nostivat syksyllä 2021 esille myönteisiä vaikutuksia, joita hankkeilla oli ollut jo hankkeen alkuvaiheessa. Vaikutuksilla tarkoitetaan tässä väliraportissa niitä seuraamuksia, joita toimintamalleilla on havaittu tai arvioitu olevan. Kyse ei siis ole systemaattisesti tutkimuksen keinoin osoitetusta vaikuttavuudesta.

Vastaajat kertoivat, että toimintamallit oli pääosin kyetty ottamaan käyttöön nopeasti, ja toimenpiteet näyttävät olleen oikeansuuntaisia. Osin hankkeiden esille nostamat vaikutukset olivat kuitenkin vasta ennakoivia, ja työ oli vielä kesken. Yksittäisiä vaikutuksia ei ollut mahdollista selittää suoraan tietyillä toimintamalleilla (kuten asunnottoman henkilön tavoittaminen – jalkautuva työ), vaan vaikutukset näyttävät syntyvän useamman ”keinon” tai toiminnon yhteisenä tuloksena. Osin on vaikea erottaa, milloin on kyse hanketyön ”vaikutuksesta” ja milloin on kyse ”vaikuttamisen keinosta” (esim. verkostoyhteistyön edistäminen).

Yleisimmin hanketoiminnan vaikutuksena mainittiin asuttaminen: asunnottomille henkilöille on saatu hanketoiminnan tuloksena asuntoja. Toisena keskeisenä vaikutuksena mainittiin asunnottomuuden ehkäisy: häättöjä ja eri syistä johtuvia asunnon menetyksiä on saatu estettyä. Lisäksi tukea tarvitsevia asiakkaita on tavoitettu palvelujen piiriin aiempaa paremmin. Näissä vaikutuksissa keskeisenä toimintamuotona tuotiin esille ennen kaikkea jalkautuva työ, johon saattaa sisältyä etsivää työtä. Etsivän työn yhtenä välineenä voidaan käyttää myös sosiaalista mediaa. Vaikuttavina toimintamuotoina mainittiin lisäksi asiakkaiden erityistarpeita vastaava asumisneuvonta. Asiakkaille annettava henkilökohtainen tuki työskentelyn aikana ja asunnon hakemisessa nähtiin tärkeänä. Asunnottomuuden ehkäisyssä vaikutusta on ollut myös eri toimijoiden yhteisellä hanketyöskentelyllä ja kotiin viedyillä räätälöidyillä palveluilla, kuten Jyväskylän päihdekatkaisu Kotikonstilla (kotona tehtävä päihdekatkaisu).

Hanketoiminnan tuotoksina nostettiin esille palvelujen yhteensovittaminen palvelupoluiksi, palvelukokonaisuuksiksi ja yhteistyöverkostoiksi. Palvelujen yhteensovittaminen voidaan ymmärtää paitsi hanketyön vaikutuksina myös vaikutuksia tuottavina tekijöinä. Yhteisistä toimintakäytännöistä ja yhteistyön rakenteista on sovittu sosiaali- ja terveydenhuollon lisäksi muun muassa Kelan, Ulosottolaitoksen, talous- ja velkaneuvonnan sekä kaupungin muiden palvelujen kanssa. Lisäksi tarvitaan yhteisiä palvelurakenteita ja yhteistyötä eri vuokranantajien kanssa, jotta asiakkaille voidaan löytää soveltuvia asumisratkaisuja. Helsingissä asumisneuvonnan kehittämislinjassa asuntoja on saatu nuorille useilta eri tahoilta (mm. Avara, Sato, Ilmarinen, Lumo, M2-Kodit, Y-säätiö, yksityinen vuokranantaja, kaupungin asunnot, Setlementtiliitto, Auranlinna ja A-kruunu).

Asiakkaiden arvioitiin saavan hanketoiminnan ansiosta aikaisempaa paremmin tietoa asumisesta, kun neuvontaa ja ohjausta vahvistettiin, osin jopa tietyille erityisryhmille sovitettuna palveluna. Keskeisiä työmuotoja ja keinoja tässä olivat asumisneuvonta, ryhmämuotoinen asumisvalmennus ja sosiaalinen media. Lisäksi hankkeen vaikutuksena mainittiin ammattilaisten ja verkostokumppaneiden osaamisen ja

tietämyksen vahvistuminen asumiseen liittyvissä asioissa, mikä puolestaan voi vaikuttaa ammattilaisten asenteisiin ja tukea heitä ottamaan asiakasryhmien tarpeita yhä paremmin huomioon. Ammattilaisten osaamista vahvistettiin muun muassa järjestämällä heille opintopiirejä ja koulutusta eri teemoista, kuten toipumisorientaatiosta, väkivalta- ja traumatyöstä sekä asumis- ja taloussosiaalisesta työstä.

Hanketyön vaikutuksena mainittiin lisäksi asiakaslähtöisyyden vahvistuminen. Oletuksena on, että mitä asiakaslähtöisempää työskentely on, sitä vaikuttavampaa se on ja sitä helpommin asiakas kykenee sitoutumaan työskentelyyn. Tässä yhtenä keskeisenä välineenä oli kokemusasiantuntijoiden työpanos. Asiakaslähtöisyys voidaan, samoin kuin palvelujen yhteensovittaminen, ymmärtää sekä vaikutuksena että vaikuttavana tekijänä. Lisäksi Vantaan vastauksessa todettiin, että rakenteellisen sosiaalityön keinoin asiakkaiden näkökulmaa voidaan tuoda esille ja tuottaa tietoa eri toimijoille asunnottomuustyön tueksi.

Taulukko 13. Hankkeiden vaikutuksia ja toimintamalleja niiden aikaansaamiseksi (kysely 2021).

Alustavia vaikutuksia syksyllä 2021	Esimerkkejä toimintamalleista ja keinoista vaikutusten aikaansaamiseksi
Asuntojen saaminen asunnottomille	• Jalkautuva työskentely • Moniammatillisuus • Etsivä työ • Kotiin vietävät palvelut ja tuki • Henkilökohtainen tuki • Asumisneuvonta ja asumisvalmennus • Erityisryhmien huomioon ottaminen • Kokonaisvaltainen työote • Palvelujen yhteensovittaminen ja yhteistyörakenteet • Verkostoyhteistyö • Vuokranantajayhteistyö • Yhteiset prosessit asumistoimijoiden kanssa • Asumis- ja taloussosiaalinen työ • Ammattilaisten koulutus • Kokemusasiantuntijatoiminta • Rakenteellinen sosiaalityö
Asunnottomuuden ehkäisy	
Asiakkaiden tavoittaminen palvelujen piiriin	
Palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien vahvistaminen	
Neuvonnan ja ohjauksen paraneminen	
Ammattilaisten osaamisen lisääntyminen	
Asiakaslähtöisyyden vahvistuminen	
Asunnottomuustyön kehittäminen tietoon perustuen	

4.2 Asunnon saaneita ja asiakaskohtaamisia

Syksyjen 2021 ja 2022 kyselyillä pyrittiin kartoittamaan, kuinka moni hanketoiminnan piirissä oleva asunoton on saanut asunnon tai toisaalta jäänyt asunnottomaksi. Vertailukelpoista, luotettavaa tietoa ei ole saatavilla. Käytettävissä olevat luvut kuitenkin viittaavat siihen, että asuntoja on saatu varsin hyvin ja asunnon menetyksiä on kyetty ehkäisemään. Lisäksi ne kertovat siitä, että kehitetyille toimintamalleille on ollut tarvetta.

Syksyllä 2022 tehdyn kyselyn perusteella hankkeet ovat saaneet asuntoja asiakkailleen monipuolisesti eri tahoilta, muun muassa kaupungin asuntotoimelta, kaupungin omilta tai ostetuilta asumispalveluilta ja palveluasumisesta, järjestöiltä ja seurakunnalta sekä yksityisiltä vuokranantajilta. Asuntojen saaminen on edellyttänyt verkostoitumista ja yhteistyötä eri vuokranantajatahojen kanssa. Jonkin verran hankkeen kautta asunnon saaneet asiakkaat ovat myös menettäneet asuntonsa, mikä valottaa hyvin asunnottomuuden uusiutumisen riskiä. Työskentely asunnon menetyksen jälkeen on kuitenkin voitu aloittaa uudelleen ja asiakas saada uuden

asunnon. Asunnon menettämisen syytä hankkeissa ovat olleet muun muassa asiakkaan asumishäiriöt, vuokratavelat, asumistaitojen puute, kiinnittymättömyys annettuun tukeen sekä vuokrasuhteen tai tilapäisen asumisen päättyminen.

Taulukkoon 14 on koottu joitakin asiakkuuksia koskevia tunnuslukuja osasta hankkeita. Luvut ovat korkeintaan suuntaa antavia, mutta ne on tässä tuotu esille tehdyn työn ja toimintamallien tarpeen havainnollistamiseksi. Luvut on saatu osin valtion hankesalkusta ja osin hankekyselyistä (2021 ja 2022). Joitakin lukuja pyrittiin tarkistamaan hanketoimijoilta sähköpostitse. Luvut koskevat pääosin hankeaikaa alkuvuodesta tai kevästä 2021 syyskuun 2022 loppuun asti. Kohtaamiset tarkoittavat asiakastyössä tapahtuneita asiakaskohtaamisia.

Luvuissa on puutteita ja epätarkkuuksia ja osin työn luonteesta johtuvaa päällekkäisyyttä (sama asiakas on voinut tulla uudelleen asiakkaaksi). Asiakasmääriin ovat vaikuttaneet monet seikat, kuten se, missä määrin hankkeessa on ollut rekrytointiongelmia tai henkilöstövaihdoksia tai milloin toimintamallin asiakastyö on käynnistynyt. Turussa hanke käynnistyi vasta syksyllä 2021, ja Vantaan walk in-asumisneuvonta alkoi vuonna 2022. Porin ja Keusoten hankkeissa ei ole tehty suoraa asiakastyötä.

Taulukko 14. Hankkeiden asiakasmääriä hankkeen aloitusvaiheesta 30.9.2022 asti (hankesalkku; kyselyt 2021 ja 2022; sähköpostikysely).

Hanke	Asiakasmääriä
Espoo	• Omatilan ja hankkeen yhteistyöasiakkaita 55 • Asumisvalmennuksessa ○ 61 asiakasta yksilömuotoisessa työskentelyssä ○ 23 asiakasta hanketyöntekijällä muussa asumisneuvontatyöskentelyssä • Talousohjauksessa 94 asiakasta • Talousneuvolassa 62 asiakasta • Espoon nopean asuttamisen mallin ja tukipalvelun asiakkaita 43, joista ○ 37 yksinasuvaa, joista 36 asutettu ○ 5 perhettä, joista 4 asutettu ○ yksi pariskunta, joka asutettu • Rise-yhteistyössä 47 asiakasta
Helsinki, asumisneuvonta	• Uusia asiakkaita 2 347 • Asuntoja saatu asiakkaille yhteensä 220, näistä 59 asunnottomille henkilöille • Asiakaskontakteja 4 369 • Chat-palvelun asiakaskontakteja 513
Helsinki, nuorten jonotyömalli	• Asiakkaita 473, joista ○ Alle 30-vuotiaita asunnottomia tai asunnottomuusuhan alla olevia nuoria 222 ○ Muita jalkautuvassa työssä tavattuja kertaluontoisen neuvonnan ja ohjauksen asiakkaita 251 • Asiakastyön toteumia 3584 (konsultaatio- ja selvitystyö, yleinen ohjaus ja neuvonta, psykososiaalinen tuki, palveluohjaus ja saatot) • Asunnon saanut 89 asiakasta ○ Tuettu asuminen 47 asiakasta ○ Kevyempi tuettu asuminen (tukiasuminen) 6 asiakasta ○ Muita asunnon saaneita 36 asiakasta
Jyväskylä	• Nopsajalassa 117 asiakasta, joista 73 henkilöllä oli asunnottomuuden riski ja 44 henkilöä oli asunnottomia ○ 23 asunnottomia asiakasta sai asunnon vuokrasopimuksella

	○ 53 asiakkaan asuminen oli turvattu muulla tavoin Nopsajalan palvelun päättyessä (esim. asumispäivystys, laitostyyppinen asuminen tai sukulaisten/tuttavan luona asuminen, jos asiakas ei halunnut omaa asuntoa) ○ Osa asiakkuuksista päättyi suunnittelemattomasti, koska asiakas ei sitoutunut palveluun ● Asumisneuvonnassa 129 asiakasta
Oulu	● Asiakkaita tavoitettu 364 ● Asiakkaita asutettu Asunto ensin -periaatteella 116
Tampere	● Nopsajalan asiakkaita 247
Turku	● Asiakkaita 126 ● Ennaltaehkäisty arviolta noin 100 asiakkaan asunnottomuus
Vantaa	● Moniammatillisen jalkautuvan tiimi tuessa aloittaneita asiakkaita 118 ○ Toteutuneita asiakastapaamisia 689 ○ Viranomaiskontakteja 257 ○ Asiakkaista 39 saanut asunnon, jonne on voitu tarjota esim. kotiin vietävää tukea ○ Asiakkaista 22 päässyt tuettuun asumiseen ○ Asiakkaista 4 ohjattu sosiaalityön kautta kiireellisenä väliaikaiseen asuntoon ○ Asiakkaista 3 saanut tilapäisen asumisratkaisun (ei virallista päätöstä) ● Walk in -asumisneuvonnassa vuonna 2022 asiakkaita 35, joista 15 saanut asunnon ja 4 asunnottomuus estetty

4.3 Hankkeiden onnistumisia ja haasteita

Syksyllä 2021 hankkeilta kysyttiin, miten niiden toteutus kuntaorganisaatiossa on sujunut. Onnistumisena mainittiin ensinnäkin yhteistyön ja verkostojen kehittäminen eri tahojen, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden, Ulosottolaitoksen sekä talous- ja velkaneuvonnan kanssa. Hankkeissa on kyetty luomaan hyvin toimivia, moniammatillisesti toteutettuja yhteisasiakkuuksia, jotka ovat tukeneet suunnitelmallisen sosiaalityön toteutusta.

Vastauksissa nostettiin esille johdon antama tuki hanketoiminnalle ja sen toimenpiteille ja tavoitteille. Johdon tukea voidaan pitää osoituksena kehittämistyön kiinnittymisestä organisaation rakenteisiin, mikä puolestaan mahdollistaa toimintamallien juurruttamisen palvelujärjestelmään. Organisaatiot ovat luoneet edellytyksiä hanketoiminnan onnistumisille eri tavoin. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala on esimerkiksi voinut rahoittaa hankerahoituksen ylittäviä kustannuksia sekä antanut hankkeen käyttöön asiakasvastaanottiloja ja muita tarvittavia välineitä. Myös aktiivinen ohjausryhmä ja esihenkilöiden yhteistyö projektipäällikön kanssa on edistänyt hankkeiden toteutusta ja integroitumista palvelujärjestelmään.

Onnistumisena tuotiin esille myös asumiseen ja asunnottomuuteen liittyvän osaamisen ja ymmärryksen vahvistuminen. Hanketoiminta on lisännyt sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille tarjottua koulutusta sekä tietoa asumissosiaalisesta työstä ja asumisen puheeksi ottamisesta. Koulutus ja onnistunut viestintä ovat vahvistaneet asunnottomuusilmiön näkyvyyttä, jolloin tarve löytää ratkaisuja esille nostettuihin ongelmiin on kasvanut.

Hankkeet ovat mahdollistaneet sen, että asiakkaiden tarpeita vastaavia toimintoja on voitu edistää organisaatioissa. Hankealueilla on siis voitu ottaa käyttöön uudenlaisia toimintamalleja ja toteuttaa yhteistyötä, jota aiemmin ei ole ollut. Kun kehittämistyölle on annettu sisällöllisesti vapaat kädet, innovointi ja toteutus on tehty tarkoituksenmukaisella tavalla: asiakkaiden katsottiin saaneen juuri sitä palvelua, jolle on ollut tarvetta. Asiakastyö on tämän vuoksi sujunut hyvin. Eräs vastaaja totesi, että lukuisia vaikeassa tilanteessa olevia asiakkaita on autettu ja asiakastyössä on ollut useita onnistumisia.

Hankkeiden onnistumiset mutta myös haasteet liittyvät usein yhteistyöhön. Eräs vastaaja totesi, että palvelujärjestelmä ei sovellu moniammatilliseen työskentelyyn. Monialaisen kirjaamisen todettiin olevan haaste koko organisaatiossa ja vaikeuttavan yhteisten asiakkaiden asioiden hoitoa. Lisäksi yhteistyötä terveydenhuollon ja Kelan kanssa hankaloittavat yhdessä sovittujen rakenteiden ja yhteistyökanavien puute. Tältä osin tilanne on kuitenkin parantunut sekä hanketyön että Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman myötä. Yhteistyörakenteet ovat voineet olla puutteelliset myös kolmannen sektorin kanssa, ja tätäkin osaa aluetta hankkeissa on kyetty edistämään. Esille nousi riski eri toimijoiden päällekkäisestä työstä, mitä on pyritty estämään työskentelemällä mahdollisimman avoimesti ja tekemällä laaja-alaisesti yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Vastaajat olivat lisäksi tunnistaneeet joitakin organisaatiosta johtuvia haasteita. Johdon toiminta edesauttaa hankkeiden onnistumista, mutta jos johdon tuki on puutteellista, hankkeen toteuttaminen ja soveltuvien ratkaisujen hakeminen eri tilanteisiin vaikeutuu (esim. toimintamallin sijoittuminen palvelujärjestelmässä, toimitilat, henkilöstön vakiinnuttaminen ja sitouttaminen, hankkeen ohjaus). Asuntojen saaminen asunnottomille on myös voinut olla hankalaa yhteistyösopimuksista huolimatta.

Perustyön kuormittuneet työtilanteet ja hankkeiden runsaus ovat paikoitellen vaikeuttaneet työntekijöiden kiinnittymistä tarvittavaan yhteistyöhön sekä sosiaali- että terveydenhuollossa. Vaikka yksittäisten työntekijöiden välillä yhteistyö toimisikin hyvin ja asiakkaan edun mukaisesti, on yhteinen suunnittelu ja uusien rakenteiden luominen saattanut olla vaikeaa kiireiden takia. Myös hanketyöntekijöiden työtilanne on voinut vaikeutua työmäärän vuoksi, kun asiakkaita on selvästi enemmän kuin mitä hanke pystyy palvelemaan.

Taulukko 15. Hanketoiminnan onnistumisia ja haasteita kuntaorganisaatiossa (kysely 2021).

Onnistumisia	Haasteita
Yhteistyö ja verkostoituminen eri toimijoiden kanssa on kehittynyt.	Palvelujärjestelmä ei sovellu moniammatilliseen työskentelyyn.
On kyetty toteuttamaan toimivia, moniammatillisia yhteisasiakkuuksia.	Monialainen kirjaaminen ei ole mahdollista, mikä vaikeuttaa asiakkaiden asioiden hoitoa.
Asumisen kysymyksiin liittyvä osaaminen ja ymmärrys ovat vahvistuneet.	Yhteistyön rakenteet ovat puutteelliset.
Johdon tuella kehittämistyö on kiinnittynyt organisaation rakenteisiin.	Johdon tuki on puutteellista.
Asunnottomuuden näkyvyys ilmiönä on parantunut.	Asuntojen saaminen asunnottomille on haasteellista.
Uusia, asiakkaiden tarpeita vastaavia toimintoja on otettu käyttöön.	Kuormittuneet työtilanteet vaikeuttavat ammattilaisten sitouttamista ja uusien rakenteiden luomista.

4.4 Mikä on edistänyt tai vaikeuttanut hankkeiden tavoitteiden saavuttamista?

Syksyllä 2022 hankkeilta kysyttiin, mikä on edistänyt tai vaikeuttanut tavoitteiden saavuttamista. Vastaukset olivat samankaltaisia kuin vastaukset hankkeiden onnistumisia ja haasteita kysyttäessä.

Tavoitteiden saavuttamista edistävänä seikkana tuotiin esille yhteistyö asunnottomuustyötä tekevien ja siihen läheisesti kytköksissä olevien toimijoiden kanssa. Yhteistyö todentuu hankkeissa monialaisena ja moniammatillisena työskentelyinä, yhteiskehittämisenä sekä verkostoissa toimimisena. Verkostotyötä on lähdetty kehittämään niiden toimijoiden kanssa, joiden palveluja asiakas tarvitsee. Tällöin esimerkiksi sosiaali-

ja terveydenhuollon sekä päihde- ja mielenterveyspalvelujen ohella mukana voivat olla Rikosseuraamuslaitos ja eri järjestöt.

Johtamisen merkitys hankkeen onnistumiselle tuotiin esille, samoin asunnottomuuden yhteistyöohjelman (YM 2020) ja ministeriöiden tarjoama taustatuki. Hanketoimijoiden ja johdon yhtenevää näkemystä kehittämistarpeista pidettiin tärkeänä. Johtamiseen kuuluvana voidaan myös nähdä hankkeelle annettava tuki ja ohjaus suunnitteluvaiheessa. Hankkeen tehtävän riittävän huolellinen rajaus jo alkuvaiheessa tukee työpanoksen suuntaamista tarkoituksenmukaisella tavalla.

Vastauksissa painotettiin riittävän resursoinnin merkitystä. Riittävät resurssit ovat mahdollistaneet luovan hanketyöskentelyn, ajallisen panostuksen tehtävään työhön sekä jalkautuvan, kiinnipitävän työtteen. Tämä puolestaan on luonut edellytykset asiakkaiden tavoittamiselle ja työntekijöiden tavoitettavissa olemiselle, psykososiaalisen tuen tarjoamiselle, asiakkaiden rinnalla kulkemiselle ja tarvittaessa nopealle toiminnalle. Hankkeet nostivat esille myös onnistuneet rekrytoinnit ja työntekijöiden ammatillisen osaamisen. Työntekijöiden ammattitaito ja myönteinen kehittämisasenne ovat mahdollistaneet toimintamallien luomisen, monialaisen yhteistyön ja laajan verkostoitumisen.

Vastauksissa nousi tärkeänä seikkana esille se, miten hanke sijoittuu organisaatiossa osaksi jo olemassa olevia palveluja. Kun hanke kiinnitettiin peruspalveluihin, se kyettiin integroimaan osaksi aikuissosiaalityötä ja muuta asunnottomuustyötä. Työn sijoittuminen julkiselle sektorille on mahdollistanut pääsyn tietojärjestelmiin ja siten tukenut asiakastyön tekemistä. Hankkeiden toteutusta ovat lisäksi edistäneet aikaisempi kehittämissuunnitelmat ja jo olemassa olevat toimintamallit (kuten matalan kynnyksen palvelut), joita hankkeissa on hyödynnetty ja joiden varaan kehittämistyötä on rakennettu.

Tavoitteiden saavuttamista on edistänyt myös se, että hankkeiden toimintamallit ovat tuottaneet konkreettista hyötyä ja ne ovat vastanneet olemassa oleviin tarpeisiin. Hankkeet ovat voineet tuoda alueelle puuttuvia matalan kynnyksen palveluja, kokemusasiantuntijoiden toimintaa, erityisryhmille räätälöityjä työtapoja ja asunnottomuustyön verkostoja. Kokemusasiantuntijoiden todettiin madaltaneen palveluun pääsyä ja parantaneen palvelujen saavutettavuutta. Jalkautuva työ puolestaan on mahdollistanut joustavan työskentelyn asiakkaiden kanssa. Hankkeiden työmallit ovat lisäksi voineet selkiyttää tehtäväjakoa muiden toimijoiden kesken.

Asunnottomuustyön näkyvyyden ja näkyväksi tekemisen katsottiin vahvistavan työn vaikuttavuutta. Hankkeen tavoitteista ja toiminnasta tiedottamista ja yhteistyötä kaupungin viestinnän kanssa pidettiin tärkeänä. Tiedottamisen väylinä on hyödynnetty myös epävirallisia kanavia, blogitekstejä ja sosiaalista mediaa.

Hankkeiden tavoitteiden saavuttamista edistäneet seikat ovat vastaavasti voineet vaikeuttaa työskentelyä, jos niissä on ollut puutteita. Vaikeudet yhteistyökumppanien ja verkostojen kanssa tehtävässä työssä ovat ilmenneet esimerkiksi siten, että asuntoja ei ole saatu asiakkaille suunnitellulla tavalla, jolloin toimintamallin kehittäminen yhteistyökumppaneiden kanssa on hankaloitunut. Yhteistyötä on voinut vaikeuttaa yhdessä sovitujen prosessien puuttuminen, jolloin muun muassa perus- tai erityistason terveydenhuoltoa ei saada mukaan asiakastyöhön. Verkostotyön yhteisten tavoitteiden määrittelyä voi hankaloittaa myös se, että kullakin verkoston toimijalla on omat tavoitteensa, jotka tulisi ottaa huomioon. Asunnottomuuden todettiin ylipäänsä olevan niin laaja ilmiö, että jo yhteistyöverkoston kartoittaminen ja tavoittaminen vaatii paljon työtä.

Tavoitteiden saavuttamista voi hankaloittaa osin liian laaja tavoiteasettelu. Tavoitteet voivat esimerkiksi olla senkaltaisia, että hankkeella niihin ei kyetä vastaamaan. Myös kohderyhmän valinnalla on merkitystä. Jos hanke pyrkii vastaamaan kaikkien asiakkaiden tarpeisiin, asiakasprofiilien ja palvelupolkujen luominen vaatii hyvin paljon työtä. Hankkeen tavoiteasetteluun liittyvät haasteet voivat kertoa tarpeesta vahvistaa johtamista ja hankkeen ohjausta.

Kuormittuneet työtilanteet sekä hanketoiminnassa että perustyössä ovat hankaloittaneet joidenkin hankkeiden toteutusta. Asiakkaiden palvelujen tarve voi olla suuri verrattuna hankkeen palvelukykyyn, mikä vaikeuttaa hanketyöntekijöiden tilannetta. Eräässä vastauksessa toisaalta todettiin, että perustyön kiireet ovat viivästyttäneet hankkeen palvelun aloittamista. Perustyön työntekijät eivät esimerkiksi ehdi osallistua hankkeen järjestämiin koulutuksiin, minkä vuoksi tiedon jakaminen ja yhteinen kehittäminen on hankalaa. Hankkeen tavoitteiden saavuttamista ovat voineet vaikeuttaa myös rekrytointiongelmien ja henkilöstön vaihtuvuus. Tällöin toimintamalleja ei ole voitu toteuttaa ja viedä käytäntöön suunnitellulla tavalla.

Epävarmuutta aiheuttavat tekijät vaikuttavat hanketoiminnan toteutukseen. Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman kehittämistyötä on toisinaan ollut vaikea hahmottaa, mikä on hankaloittanut yhteistyön ja yhteisten tavoitteiden suunnittelua. Hyvinvointialueille siirtyminen on aiheuttanut epävarmuutta tietyissä organisaation toiminnoissa ja henkilöstössä. Lisäksi hyvinvointialueille siirtyminen edellyttää peruspalvelujen, rakenteiden ja toimintatapojen yhdenmukaistamista. Tämä kehittämistyö on vielä kesken, ja sillä on vaikutusta hankkeiden tavoitteelliseen toteutukseen. Myös hankerahoituksen jatkon epävarmuus keväällä 2022 on paikoin vaikuttanut työntekijöiden mielialaan ja työskentelyyn.

Palvelujärjestelmä itsessään asettaa haasteita hanketoiminnalle. Palvelujärjestelmän todettiin edelleen olevan varsin sektoroitunut. Jonot palveluihin voivat olla pitkät ja asiakkaaksi ohjautumisen käytännöt voivat joillakin erityisryhmillä olla kankeat. Lisäksi eri toimijoiden erilaiset toimintatavat ja ohjeistukset hankaloittavat yhteistyön kehittämistä. Asiakkaiden tilanteiden todettiin joskus kriisiytyvän ennen tuen hakemista, minkä vuoksi ennalta ehkäisevää työtä ei kyetä toivotulla tavalla tekemään. Kehittämisen ja koulutustoiminta voi alueilla olla koordinoimatonta.

Tietojärjestelmien yhteensopimattomuuden ja yksipuolisten kirjaamisoikeuksien todettiin hidastaneen tiedonkulkua palvelujen ja organisaatioiden välillä ja vaikeuttaneen asiakaspalvelua. Katsottiin, että tässä kohden lainsäädäntö ei aina mahdollista laadukasta yhteistyötä. Moniammatillista tiimityötä tekeville työntekijöillä tulisi olla oikeus toimia sekä terveydenhuollon että sosiaalihuollon tietojärjestelmissä, jotta työtä voidaan tehdä asiakaslähtöisellä tavalla.

Taulukko 16. Tavoitteiden saavuttamista edistäneitä ja vaikeuttaneita tekijöitä (kysely 2022).

Mikä on edistänyt tavoitteiden saavuttamista?	Mikä on vaikeuttanut tavoitteiden saavuttamista?
Moniammatillinen ja monialainen työskentely	Vaikeudet yhteistyökumppanien ja verkostojen kanssa tehtävässä työssä
Johtaminen	Liian laaja tavoiteasettelu
Riittävä resursointi	Kuormittuneet työtilanteet hanketyössä ja perustyössä
Onnistunut rekrytointi ja työntekijöiden ammattitaito	Rekrytointiongelmien ja henkilöstön vaihtuvuus
Hankkeen sijoittuminen osaksi organisaatiota ja olemassa olevaa toimintaa	Palvelujärjestelmän sektoroituneisuus
Hankkeiden tuottama konkreettinen hyöty	Epävarmuutta aiheuttavat tekijät
Asunnottomuustyön näkyvyys	Tietojärjestelmien käyttöön liittyvät haasteet

4.5 Mitä uutta hankkeet tuovat palveluihin?

Syksyllä 2021 hankkeita pyydettiin kertomaan, mitä uutta niiden kehittämät toiminnot tuovat palveluihin. Osassa hankkeita kehitetään toimintamalleja, jota alueella ei aikaisemmin ole ollut saatavilla, mutta monin paikoin kehittämistyö yhdistetään jo olemassa oleviin toimintoihin.

Yleisimmin hankkeet ovat tuoneet alueelle uutena toimintatapana tai jatkokehittäneet jo olemassa olevaa moniammatillista työtä ja jalkautuvan työn toimintamallia. Joskus jalkautuvaan työhön yhdistetään etsivän työn näkökulma. Lisäksi uusina toimintoina kehitetään matalan kynnyksen toimintaa tai tehdään yhteistyötä

jo olemassa olevien matalan kynnyksen palvelujen kanssa. Esimerkiksi Oulussa hanke on toteutettu Kenttätien palvelukeskuksen ja päiväkeskus Huilin yhteydessä.

Yleistä on asumisneuvonnan tai asumiseen liittyvän neuvonnan ja ohjauksen tuominen hankekuntaan tai jo olemassa olevan toiminnan tehostaminen. Neuvontaa voidaan toteuttaa myös ryhmämuotoisena asumisvalmennuksena. Jyväskylässä on kehitetty virtuaalisotekeskuksen asumisen sivustoa ja asumisen chat-palvelua. Oulussa ja Vantaalla on hyödynnetty sosiaalista mediaa asunnottomien tavoittamisessa ja asumiseen liittyvän tiedon välittämisessä. Lisäksi osassa hankkeita kuntaan tuodaan tai vahvistetaan jo olemassa olevia asumis- ja taloussosiaalisen työn toimintamalleja. Näitä toimintamalleja kehitettäessä saatetaan kiinnittää erityistä huomiota joihinkin väestöryhmiin, kuten vapautuviin vankeihin, nuoriin ja naisiin.

Hankkeissa kehitetään tai vahvistetaan myös kokemusasiantuntijatoimintaa. Lisäksi useassa hankkeessa luodaan uusia kumppanuuksia (mm. vuokranantajat) sekä rakennetaan asumisen ja asunnottomuuden yhteistyöverkostoja.

Taulukko 17. Hankkeiden uudet toimintatavat (kysely 2021).

Mitä uutta hankkeet tuovat palvelujärjestelmään?
Moniammatillisuus
Jalkautuminen
Etsivä työ
Asumisneuvonnan syventäminen ja laajentaminen
Asumis- ja taloussosiaalinen työskentely
Kokemusasiantuntijatoiminta
Kumppanuus- ja verkostoyhteistyö

5 Kehitettävien toimintamallien vakiinnuttaminen

5.1 Hankkeiden toteutus osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa

Syksyn 2021 kyselyssä selvitettiin, miten hankkeita toteutetaan osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa. Vastauksissa kehittämistyön todettiin olevan Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman tavoitteiden mukaista, mikä puolestaan tukee toimintamallien integroitumista ohjelman kehitystyöhön ja palvelujärjestelmään.

Vastauksista ilmeni hanketoiminnan näkyvyyden ja aktiivisuuden merkitys. Yhteistyöllä on kyetty välttämään päällekkäisyyksiä ja turvaamaan samansuuntainen kehittämistyö. Hankkeen omaa kehittämistyötä on yhdistetty tarpeen mukaan ohjelman osakokonaisuuksiin. Hankkeissa on tavattu ohjelman keskeisiä henkilöitä sekä osallistuttu yhteisiin työryhmiin, kehittämistiimeihin ja keskusteluihin. Asunnottomien ja asunnottomuuden uhkaa kokevien asiakkaiden palvelujen erityisluonnetta on tuotu esille eri yhteyksissä.

Osassa hankkeista vaikutetaan tuleviin palvelujärjestelmäratkaisuihin viemällä hankkeen palveluja sosiaali- ja terveyskeskuksiin. Esimerkiksi Tampereella hankkeen asumisneuvonta kiertää hyvinvointikeskuksissa tarjoamassa avointa vastaanottoa kuntalaisille. Osin hankkeet voivat jo toteutua kiinteänä osana olemassa olevia palvelurakenteita. Hankkeiden toimintamalleja on lisäksi pyritty viemään osaksi tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusten pysyviä ratkaisuja kehittämällä yhdessä monialaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluketjuja ja palvelupolkuja sekä mallintamalla yhteisiä palveluprosesseja ja yhteensovitettyjä työkäytäntöjä. Esimerkiksi Jyväskylässä on kuvattu päihteitä käyttävien asiakkaiden palvelupolkuja verkostotyönä.

Taulukko 18. Hankkeiden toteutus osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusohjelmaa (kysely 2021).

Hankkeiden toteutus osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa
Kehittämistyö on Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman tavoitteiden mukaista.
Hanketoimijat tapaavat ohjelman keskeisiä henkilöitä sekä osallistuvat yhteisiin työryhmiin, kehittämistiimeihin ja keskusteluihin.
Asiakastyötä tehdään olemassa olevissa rakenteissa.
Hankkeet osallistuvat yhteisten palveluprosessien, palveluketjujen ja palvelupolkujen mallintamiseen ja kuvaamiseen.

5.2 Toimintamallien juurruttaminen perustyöhön ja integroiminen hyvinvointialueille

Syksyn 2022 kyselyssä hankkeilta kysyttiin, miten ne varmistavat hankkeiden toimintamallien juurtumisen perustason työhön ja integroitumisen hyvinvointialueiden toimintaan. Juurruttamisen ja integraation keinot ovat luonnollisesti hyvin samankaltaisia ja yhtäaikaista tai päällekkäisiä. Perustason työssä painottuu kuitenkin toiminta osana olemassa olevia palvelurakenteita ja sitä kautta palvelurakenteisiin kiinnittyminen. Hyvinvointialueille integroitumisessa nousevat esille tiedon tuottaminen ja toimintamallien kuvaukset, joiden tarkoituksena on tukea toimintamallien levittämistä laajempiin yhteyksiin.

Taulukko 19. Toimintamallien juurruttaminen perustyöhön ja integrointi hyvinvointialueille (kysely 2022).

Miten edistetään toimintamallien juurruttamista perustyöhön?	Miten edistetään toimintamallien integroimista hyvinvointialueille?
Yhteistyö	Yhteistyö
Yhteiset koulutustilaisuudet ja tehokas tiedottaminen	Perehdytys ja koulutus
Hankkeiden toteutus osana organisaation perus- ja johtamisrakenteita	Toimintamallien kuvaukset
Pysyvät ratkaisut ja tarvittavat vakanssit	Tiedon tuottaminen toimintamalleista ja asunnottomuudesta

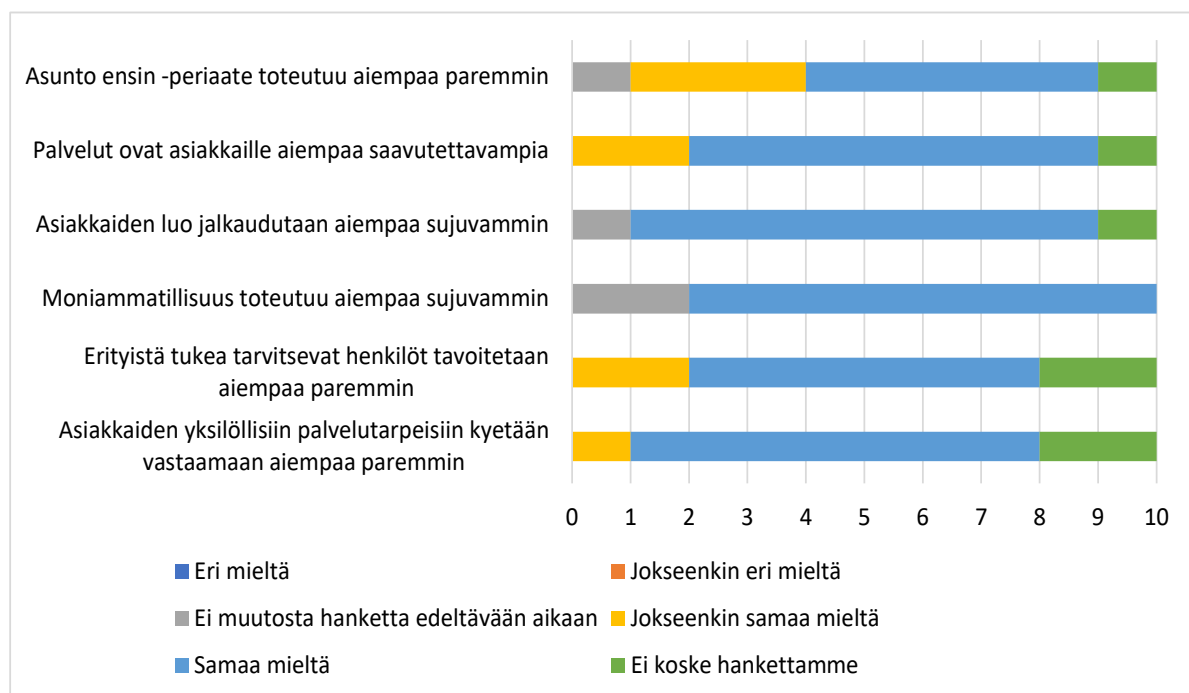
Jälleen vastauksissa nousi esille yhteistyön merkitys. Hankkeiden toimintamallien juurruttaminen perustyöhön edellyttää yhteistyötä alueiden ja yhteistyöverkoston kanssa. Hankkeiden toiminnassa on ollut mukana alueen työntekijöitä, ja kehittämistyötä on tehty yhdessä yhteistyökumppaneiden ja asiakkaiden kanssa. Verkostojen kanssa tehdään yhteistyösopimuksia siitä, miten työtä ja toimintaa sovitetään yhteen. Olennaista on olla mukana erilaisissa työryhmissä, joissa asunnottomuutta ja hankkeen toimintaa voidaan tuoda esille. Useat hankkeet ovat käynnistäneet asunnottomuustyön verkostoja tai ovat liittyneet niihin mukaan. Verkostoissa on mukana kattava edustus julkisen ja kolmannen sektorin toimijoita, mikä edistää verkostomaisen työtöteen vakiintumista osaksi laajasti ymmärrettävää palvelujärjestelmää. Lisäksi yhteiset koulutustilaisuudet ja tehokas tiedottaminen voivat edistää toimintamallien viemistä käytäntöön.

Juuruttamista edistää se, että hankkeet toteutetaan osana organisaation perusrakenteita ja johtamista. Kehittämistyötä, kuten palvelupolkujen mallintamista, tehdään tällöin palvelujärjestelmän sisällä ja sen rakenteissa. Mikäli toimintamallit mielletään käytännönläheisinä, uskottavina ja vaikuttavina, niiden omaksuminen perustyöhön on todennäköisempää. Hanketoiminnan vakiinnuttaminen edellyttää lisäksi pysyviä toiminnallisia ratkaisuja ja tarvittaessa vakanssien perustamista.

Hankkeiden toimintamallien integrointia hyvinvointialueiden toimintaan tuetaan vastaajien mukaan samoin kuin edellä eli verkostoyhteistyöllä, perehdytyksellä ja koulutuksella. Asunnottomuustyötä on mahdollista edistää esimerkiksi kokoamalla asumissosiaalisen työn työryhmä hyvinvointialueen tasoista valmistelu- ja kehittämistyötä varten.

Jotta hankkeissa kehitettyjen toimintojen integroiminen koko hyvinvointialueelle olisi mahdollista, toimintamallien tulee olla kopioitavissa uusille alueille. Kehittämistyötä tulee siis tehdä koko hyvinvointialuetta ajatellen. Tämä voi edellyttää sitä, että toiminnot ja toimintamallit sekä tarvittavat palvelupolut on kuvattu. Lisäksi esimerkiksi matalan kynnyksen toiminnan määrittelyä ja käytäntöjä saattaa olla tarpeen yhdenmukaistaa tai mallintaa, jotta koko hyvinvointialueen palvelujärjestelmään voidaan luoda asumissosiaalisen työtavan huomioon ottavat, samankaltaiset rakenteet.

Toimintamallien leviämistä hyvinvointialueilla pyritään lisäksi edistämään tietoon perustuen. Osa hankkeista tuottaa tutkittua tietoa toimintamallien vaikuttavuudesta ja kustannustehokkuudesta, ja rakenteellisen sosiaalityön keinoin halutaan tuottaa tietoa asunnottomien erityistarpeista. Tietoon perustuen toimintamallien merkitystä voidaan uskottavammin perustella päättäjille ja johdolle paitsi taloudellisista myös inhimillisistä näkökulmista.

Kuvio 3. Keskeisten seikkojen toteutumisen hankkeissa syksyllä 2022 (N = 10).

Hankkeilta kysyttiin vielä, miten tietyt keskeisinä pidettävät toimintamallien ominaisuudet toteutuvat hanketoiminnassa syksyllä 2022 (kuvio 3). Hankkeet arvioivat kehittämistyön tilanteen varsin hyväksi, yhdessäkään hankkeessa ei valittu vastausvaihtoehtoja ”eri mieltä” tai ”jokseenkin eri mieltä”. Osassa hankkeita voidaan silti tunnistaa tarve vahvistaa erityisesti moniammatillisuutta, jalkautumista ja Asunto ensin -periaatteiden toteutumista.

5.3 Tarvittavia jatkotoimia hankkeen loppukaudella

Hankkeilta kysyttiin syksyllä 2022, mitä keskeisiä kehittämistehtäviä ne tunnistavat hankkeen loppukaudelle. Kyselyn mukaan hankkeiden tavoitteena on vielä jatkokehittää mutta myös viimeistellä hankkeen toimintamalleja. Asiakkaiden palvelupolut, myös jatkopolut, tulee mallintaa, jotta toimintamalleja voidaan levittää ja jotta asiakkaiden asuminen ja palvelujen piirissä pysyminen voidaan varmistaa.

Jatkotyöskentelyssä hankkeet kiinnittävät huomiota toimintamallien juurruttamiseen ja levittämiseen. Eri toimijoille halutaan järjestää koulutusta hankkeessa kehitetyistä toimintamalleista ja -käytännöistä. Tärkeänä nähdään, että toimintamalleille löytyy sopiva paikka organisaatiossa, jotta niiden pysyvyys voidaan varmistaa. Lisäksi yhteistyötä tulee edelleen kehittää ja vakiinnuttaa. Tämä tarkoittaa ennen kaikkea yhteistyön tiivistämistä terveydenhuollon ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Hankkeissa myös jatketaan ja pyritään vakiinnuttamaan monialaisten yhteistyöverkostojen toimintaa (mm. asunnottomuusverkosto, asumis- ja taloussosiaalityön verkosto).

Vastauksissa nostettiin esille vielä hanketoimijoiden osallistuminen ja vaikuttaminen hyvinvointialueen valmisteluun ja toteutukseen. Tietoa asunnottomuudesta ja asunnottomuustyöstä halutaan tuottaa paitsi asiakkaille ja ammattilaisille myös johdolle ja päättäjille (mm. oppaat, esitteet palvelukartat, tilastot).

Taulukko 20. Hankkeiden suunnittelema jatkotoimia hankkeen loppukaudelle (kysely 2022).

Hankkeiden jatkotoimia
Toimintamallien jatkokehittäminen ja viimeistely
Toimintamallien juurruttaminen ja levittäminen
Yhteistyön ja yhteistyöverkostojen kehittäminen ja vakiinnuttaminen
Hyvinvointialueiden valmisteluun ja toteutukseen osallistuminen

6 Hankekohtaisen kehittämistyön kuvaukset

6.1 Espoo

Hankkeen asunnottomuustyön taustaa

Espoon kaupungilla asunnottomuuden puolittamissuunnitelmassa tavoitteet ja toimenpiteet liittyvät asunnottomille suunnatuista asunnoista sopimiseen ja riskiryhmien asunnottomuustilanteen kohentamiseen.⁵ Toimenpiteinä nostetaan esille ohjauksen ja neuvonnan, matalan kynnyksen palvelujen sekä ennaltaehkäisevien toimintatapojen kehittäminen, monialaisen yhteistyön vahvistaminen, asiakkaan palveluista vastaavan

⁵ [Espoon asunnottomuuden puolittamissuunnitelma 2020–2022](#). 16.11.2020, Espoon kaupunki. Luettu 10.11.2022.

työntekijän roolin kehittäminen sekä oikea-aikaisten ja riittävien palvelujen varmistaminen. Suunnitelmassa kuvataan espooalaisten riskiryhmien tilannetta ja mainitaan useita väestöryhmiä: nuoret, maahanmuuttajat, vankilasta vapautuvat, turva-asumisen ja turvakotien asukkaat, mielenterveys- ja päihdeasiakkaat, yksin elävät asunnottomat naiset, talousvaikeuksissa olevat ja velkaantuneet henkilöt, asunnottomat lapsiperheet sekä paperittomat henkilöt.

Espoossa rakennettiin Asunto ensin -mallin mukaisia asumisyksiköitä erityisesti PAAVO-ohjelmakaudella. Tällöin palveluvalikkoon lisättiin kolme asumisyksikköä, joista yksi suunnattiin nuorille. AUNE-ohjelmakaudella Espoossa toteutettiin asunnottomuuden vähentämiseen ja asunnottomien palveluihin liittyviä hankkeita. Muun muassa asumisneuvontaa laajennettiin koskemaan Espoon asuntojen asumisneuvonnan lisäksi myös muiden vuokranantajatahojen asunnoissa asuvia. NEA-hanke on kehittänyt naisten asunnottomuustilanteisiin liittyviä palveluja.

Tässä hankkeessa nuorten kanssa työskentelyssä on hyödynnetty Kotona kaupungissa -hankkeessa kehitettyä asumisvalmennusmallia. Lisäksi on jatkettu AKU-hankkeessa kehitettyä kokemusasiantuntijamallia ja integroitu kokemusasiantuntijan rooli asunnottomuustyön prosesseihin. Hankkeessa jatkokehitetään ASTA-osahankkeen talousohjausmalleja, erityisesti talousneuvolatoimintaa.

Hankkeessa kehitettävät toimintamallit

Espoon hankkeessa on keskitytty työskentelemään nuorten, maahanmuuttajataustaisten, naisten ja vapautuvien vankien kanssa. Näiden ryhmien on todettu olevan erityisen haavoittuvassa asemassa. Lisäksi nopean asuttamisen NAM-mallissa kohderyhmänä ovat asunnottomat, jotka voidaan ohjata hajasijoitettuun asumiseen. Hankkeessa kehitettävien toimintamallien tavoitteina on estää asiakkaan tilanteen paheneminen, tukea jo asunnottomaksi joutuneen henkilön nopeaa asuttamista ja ehkäistä tuen avulla asunnottomuuden uusiutumista.

Espooseen on perustettu monitoimijainen asumistaloussosiaalityön tiimi, johon on keskitetty asumisen turvaamiseen ja ennaltaehkäisyyn liittyviä toimintoja, kuten talousohjautta, sosiaalista luototusta, lähityötä, kokemusasiantuntijatoimintaa, sosiaaliohjausta ja sosiaalityötä. Tiimissä kehitetään työn sisältöjä osallisuuden, matalan kynnyksen palvelujen ja erilaisten kohtaamisen tapojen näkökulmista (jalkautuva työ, ryhmämuotoinen työ, digipalvelut). Asumisneuvontaa on järjestetty yhteistyössä muun muassa Espoon asunnot Oy:n kanssa.

Hankkeessa kehitetään seuraavia toimintamalleja:

1. Nopean asuttamisen NAM-malli perustuu sopimuksen mukaiseen yhteistyöhön vuokranantajan kanssa asiakkaan mahdollisimman nopeaa asuttamista varten asuntotarjouksen saamisen jälkeen ja 12 kuukautta kestävään sosiaaliohjauksen tukeen asumisen turvaamiseksi. Yhteistyösopimukset on allekirjoitettu Espoon Asuntojen, kaupungin asuntoyksikön, Edistia-konsernin ja Y-Säätiön kanssa.
2. Vankisosiaalityössä asunnottomana vapautuvien vankien kanssa tapahtuva työskentely on keskitetty hankkeen sosiaalityöntekijälle. Sosiaalityöntekijä tapaa viikoittain asiakkaita yhdessä mielenterveys- ja päihdehuollon avopalvelujen sairaanhoitajan kanssa. Toimintamalli toteutetaan yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa.
3. Nuorten asumisvalmennusmallissa järjestetään asumisvalmennusta nuorille itsenäisen asumisen edellytysten mahdollistamiseksi ja asumisen turvaamiseksi. Yksilökohtaisen asumisvalmennuksen malli on suunniteltu yhdessä nuorten asiakkaiden kanssa.
4. Nuorten suunnitelmallisessa asumisneuvonnassa hankeasumisneuvojan työskentely määrittyy palvelutarpeiden mukaan. Kyse voi olla talousohjauksesta, kohtuuhintaisen asunnon hakemisesta tai asumistaitojen vahvistamisesta. Työskentelyllä on pyritty estämään asumisen ongelmatilanteiden eskaloituminen ja asuntojen menetys.
5. Omatila-yhteistyömallissa toteutetaan nais erityistä lähestymistapaa. Omatila on kohtaamispaikka perhe- tai lähisuhdeväkivaltaa kokeneille. Omatilan kanssa on sovittu asiakasohjauksista hankkeen asumisneuvontatyöskentelyyn, jossa asiakkaita tuetaan asunnonhaussa ja itsenäisen asumisen aloittamisessa. Koska lähes kaikki asiakkaat ovat naisia, malli nostaa esille nais erityisyyden asunnottomuustyössä.

6. Talousohjauksessa tarjotaan yksilöllistä talous- ja velkatilanteen selvittelyä talousohjausta tarvitseville asiakkaille. Kohderyhmänä ovat maahanmuuttajataustaiset henkilöt, jotka tarvitsevat tukea taloustilanteensa selvittämisessä ja palveluihin hakeutumisessa. Kohderyhmän rajausta mahdollistaa tiedon tuottamisen maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden talousvaikeuksista ja olemassa olevien palvelujen riittävydestä. Talousohjaustyöskentely on monitoimijaista, ja työskentelyä tehdään yhteistyössä valtion ja kuntien toimijoiden kanssa. Hankkeen talousohjaaja on lisäksi ottanut koordinoituvastuun Espoon Talousneuvolan toiminnasta. Talousneuvola antaa matalalla kynnyksellä yleistä ohjausta ja neuvontaa talouden hallintaan liittyvissä kysymyksissä kaikille espoolaisille.

Tuloksia ja vaikutuksia

Hankkeessa kehitetyt toimintamallit ovat antaneet asiakkaille valmiuksia itsenäiseen selviämiseen ja siten ennaltaehkäisseet asunnottomuutta. Hankkeessa on myös kyetty vähentämään asunnottomuutta tukemalla asiakkaita asunnon saamisessa. Asumisvalmennusta on kehitetty ja integroitu asumisneuvonnan toimintaan. Hankkeessa kertyneen kokemuksen mukaan asiakkaiden tilanteet ovat niin erilaistuneita, että ryhmämuotoisen asumisvalmennuksen pilotoinnista on päädytty luopumaan tämän hankekauden aikana.

NAM-mallin tavoitteeksi asetettu 40 asiakkaan määrä on saavutettu, eikä asiakasmäärää enää kasvateta. Asiakasosallisuuden parantamiseksi NAM-mallissa on järjestetty asiakaskysely ja asiakasraati sekä perustettu NAM-asiakasryhmä. Asiakaskyselyn vastauksia on käsitelty asiakasraadissa. Asiakasraateja on tarkoitus järjestää myös jatkossa ja NAM-asiakkuudessa oleville naisille järjestää vielä oma asiakasraatinsa. NAM-mallissa sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja ovat koordinoineet hankkeen ryhmätoimintaa. Ryhmä on suunnattu asunnottomille espoolaisille, joilla on ollut vaikeuksia saada asunto ja jotka haluavat työskennellä asumiseen ja talouteen liittyvien asioiden parissa.

Vankityössä hankesosiaalityöntekijä on sopinut Espoon mielenterveys- ja päihdepalvelujen avopalvelujen sairaanhoitajan kanssa kaksi kertaa viikossa toteutettavista yhteisistä ajanvarauksista vankiloiden verkostokokouksia varten. Asiakasprosessia kehitetään ja tarkennetaan, missä vaiheessa asiakkaat ohjautuvat jatkotyöskentelyyn alueen sosiaalityöhön.

Uusina palveluina hanke on tuonut kuntaan nopean asuttamisen mallin ja talousohjaustyöskentelyn mallin. Vapautuvien vankien parissa tehtävää työtä on keskitetty ja vahvistettu. Asumisvalmennuksen myötä työskentelyä nuorten kanssa asunnon saamisen jälkeen on tehostettu.

Jatkohankkeen aikana toimintamallien kehittämistä jatketaan ja hyväksi todettuja toimintamalleja juurrutetaan osaksi perustoimintaa. Nopean asuttamisen mallia kehitetään hyvinvointialueen tarpeita vastaavalla tavalla.

6.2 Helsinki

Hankkeen asunnottomuustyön taustaa

Helsingin kaupungin toimenpidesuunnitelmassa asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi ja vähentämiseksi 2020–2022 tavoitteena on ollut asunnottomuuden puolittaminen vuoteen 2023 mennessä ja poistaminen jo vuoteen 2025 mennessä.⁶ Toimenpiteillä tehostetaan asunnottomuusuhan alla olevien sekä asunnottomien ja asumispalvelujen piirissä olevien tuen ja palvelujen järjestämistä ja kehittämistä. Lisäksi tavoitteena on edistää asunnottomuustyön kokonaisuuden koordinoitua ja kehittää toimijoiden välistä yhteistyötä. Asunnottomuustyön kehittämistä integroidaan Helsingin sosiaali- ja terveystoimen paljon palveluja tarvitsevien asiakkaiden palveluihin.

Toimenpidesuunnitelman mukaan Helsingin haasteina ovat kaupungin vetovoima suurkaupunkina, kottuuhintaisten asuntojen puute, tilapäismajoituspaikkojen riittämättömyys ja segregoitunut palvelujärjestelmä. Nuorten asunnottomien ongelmat ovat olleet kasvava ilmiö viime vuosina. Asunnottomuuden syinä

⁶ Toimenpidesuunnitelma asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi ja vähentämiseksi 2020–2022. Helsingin kaupunki 2020.

Toimenpidesuunnitelma asunnottomuuden ennaltaehkäisemiseksi ja vähentämiseksi 2020–2022. Väliraportti. Helsingin kaupunki 2022.

mainitaan muun muassa syrjäytyminen, päihde- ja mielenterveysongelmat, työttömyys, pienituloisuus ja erilaiset elämänkriisit.

Helsingin hankekokonaisuudessa on kaksi kehittämisslinjaa: nuorten jonotyömalli ja asumisneuvonta. Kehittämistyön taustalla ovat erityisesti PAAVO I-, PAAVO II- ja AUNE-ohjelmat. Asunto ensin -periaate vakiinnutettiin asunnottomuustyöhön PAAVO-ohjelmien aikana. Helsingin hankekokonaisuutta on jäsennetty AUNE-hankkeen mukaisesti asunnottomuutta ennen (PRE), asunnottomuuden aikana (IN) ja asunnottomuuden jälkeen (POST) tapahtuvana toimintana. Asumisneuvonnan toimenpiteet liittyvät asunnottomuuden PRE- ja POST-vaiheisiin, ja nuorten jonotyömallissa tehdään IN-vaiheen työtä.

Hankkeessa kehitettävät toimintamallit

Kehittämisslinja I: Nuorten jonotyömalli

Nuorten jonotyömalli on monialainen, jalkautuva matalan kynnyksen palvelu ja toimintamalli erityisen tuen tarpeessa oleville asunnottomille tai asunnottomuusuhan alla oleville nuorille. Jonotyömallin kohderyhmänä ovat Asumisen tuen tuetun asumisen jonoissa (tuettuun asumisen yksiköt ja järjestöjen hajasijoitettu tuettu asuminen) olevat 18–29-vuotiaat nuoret sekä palvelujen ulkopuolella olevat alle 30-vuotiaat asunnottomat nuoret. Mallin tarkoituksena on mahdollistaa avun saaminen joustavasti ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.

Nuorten jonotyöntekijä toimii asunnottoman nuoren yhteyshenkilönä ja koordinoi palveluja nuorelle yhteistyössä nuoren vastuusosiaalityöntekijän kanssa. Työskentelyote on kiinnipitävä, ja tuki toteutetaan nuoren omilla ehdoilla. Malli pyrkii vahvistamaan asunnottomien ja tuetun asumisen jonossa olevien nuorten asiakkaiden parissa tehtävää sosiaalityötä ja -ohjausta sekä päihde- ja terveyspalveluja yhteistyössä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa. Lisäksi malli pyrkii vakiinnuttamaan asunnottomuuden parissa toimivien tahojen keskinäistä yhteistyötä.

Nuorten jonotyömallin kehittämisslinjassa on työskennelty hankkeen projektiasiantuntijan lisäksi neljä sosiaaliohjaajaa ja kaksi sairaanhoitajaa. Jatkohankkeessa nuorten jonotyömalli juurrutetaan osaksi kaikkien asunnottomuusuhan alla olevien ja asunnottomien kanssa tehtävää (jono)työskentelyä Asumisen tuessa. Samalla työryhmää vahvistetaan kahdella vakinaisella sosiaaliohjaajan lisävakanssilla ja hankkeen kahdella sairaanhoitajalla vuoden 2023 loppuun asti.

Asunto ensin -periaate on hankkeessa olennainen, koska kohderyhmän nuorista valtaosa on paljon palveluja käyttäviä ja tukea tarvitsevia päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiviä nuoria, jotka jonottavat Asunto ensin -mallin mukaisesti tuetun asumisen yksiköihin tai hajasijoitettuihin tuettuihin asuntoihin. Jonot Asunto ensin -mallia noudattaviin palveluihin ovat Helsingissä ruuhkautuneet, minkä vuoksi nuoret eivät saa palvelua oikea-aikaisesti vaan tarvitsevat jonotusaikana aktiivista tukea ja mahdollisuuden vaihtoehtoisin asumispolkuihin passiivisen jonottamisen sijaan.

Tuloksia ja vaikutuksia

Asunnottomia ja asunnottomuusuhan alla olevia nuoria on tavoitettu monialaisen ja jalkautuvan työskentelyn myötä hyvin ja nuoria on saatu ohjattua pysyvien asumispalvelujen sekä muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen piiriin siten, että nuorten asunnottomuus on vähentynyt. Samoin monialainen jalkautuva työ kadulla ja matalan kynnyksen palvelupisteissä on osoittautunut toimivaksi tavaksi tavoittaa palvelujen ulkopuolella olevia nuoria. Hankkeessa on systemaattisesti kerätty tietoa asunnottomien nuorten sosiaalisista tilanteista ja palvelutarpeista sekä palvelujärjestelmän toimivuudesta tiedolla johtamisen tueksi. Alustavien tulosten mukaan monialaisella tuella on pystytty edistämään nuorten sijoittumista kevyempiin asumispalveluihin ja turvaamaan nuorten jatkoasuminen.

Verkosto- ja sidosryhmätyön edistämiseksi hanke on verkostoitunut laajasti eri järjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Verkostoitumiset ovat madaltaneet kynnystä yhteistyöhön ja käynnistäneet yhteistä jalkautumista järjestötoimijoiden kanssa. Verkostoitumisten yhteydessä on jaettu laajasti tietoa asunnottomien asumispalveluista Helsingissä ja pyritty edesauttamaan esimerkiksi järjestötoimijoiden kohtamien asunnottomien ohjautumista asumispalvelujen piiriin.

Nuorten jonotyömallin kehittämisslinja on tuonut helsinkiläisten asunnottomien tai asunnottomuusuhan alla olevien nuorten keskuuteen uudenlaisia monialaisia ja jalkautuvia palveluja, jotka ylittävät

hallintokuntien rajat ja yhdistävät sosiaali-, terveys- ja päihdepalvelujen osaamisen ja tiedon. Erityisesti sairaanhoitajien jalkautuminen kaduille ja matalan kynnyksen palvelupisteisiin on uudenlainen työmuoto. Toimintamalli mahdollistaa nuorelle omatyöntekijän ja rinnalla kulkijan, joka tukee häntä palvelujen piiriin pääsemisessä ja niissä pysymisessä. Monialaisen osaamisen ja tiedon yhdistämisen myötä nuorten tilanteita pystytään selvittämään sekä akuuttia tukea vaativissa tilanteissa että pidempiaikaisten asumis- ja muiden palvelujen järjestämistä varten. Tämän arvioidaan vähentävän sekä perus- että päivystyspalveluissa esiintyvää häiriökysyntää ja työntekijöiden työkuormitusta.

Hankkeessa on laadittu sosiaalinen raportti Asumisen tuen nuorten jonotyöstä ja tuetun asumisen jonoissa olevien nuorten palvelutarpeista. Helsinkiläisille asunnottomille on tehty SOTE-palveluesite sekä opas helsinkiläisen asunnottoman nuoren auttamiseksi yhteistyössä Nuoli-hankkeen kanssa.⁷ Lisäksi monialaisesta jonotyöstä on tehty prosessikuvaus.

Jatkohankkeen keskeisenä kehittämistehtävänä on monialaisen ja jalkautuvan työmallin juurruttaminen kaikille helsinkiläisille asunnottomille ja asunnottomuusuhan alla oleville tarjottavaksi palveluksi. Lisäksi hanke jatkokehittää monialaisen kotiin vietävän tuen toimintamallia.

Kehittämislinja II: Asumisneuvonta

Asumisneuvonnan kehittämislinjassa tavoitteena on ollut implementoida ennaltaehkäiseviä toimintatapoja, joita voidaan hyödyntää asunnottomuuden uhkaa kokevien asiakkaiden kanssa työskennellessä. Kohderyhmänä ovat erityisesti yli 30-vuotiaat asiakkaat, jotka tarvitsevat tukea asumiseen ja sosiaaliturvaan liittyvissä kysymyksissä. Palveluja on pyritty suuntaamaan kaikkein heikoimmassa oleville asiakkaille, kuten digi- tai kielitaidottomille sekä puutteellisen toimintakyvyn omaaville henkilöille.

Kehittämistyössä on painotettu laadukkaiden ja oikea-aikaisten palvelujen saatavuutta, kustannustehokkuutta ja vaikuttavuutta. Asumisneuvontaa on laajennettu koskemaan myös niitä alueita, joissa palvelua ei aiemmin ole ollut, ja palvelua tarjotaan aikaisempaa laajemmin myös yksityisten vuokranantajien asiakkaille. Oikea-aikaisten asumisneuvontapalvelujen tarjontaa on parannettu etenkin niille asiakkaille, jotka tarvitsevat kokonaisvaltaista neuvontapalvelua. Palvelua on toteutettu yhdessä vuokranantajien, terveys- ja hyvinvointikeskusverkoston (THK) ja kolmannen sektorin kanssa.

Kokeilujen ja pilottien avulla on tuotettu tietoa asiakkaiden tarpeista asunnottomuusuhkatilanteissa, palvelujärjestelmässä esiintyvistä häiriökysynnästä, asunnottomuusuhkatilanteisiin johtavista taustasyistä sekä yksityisten vuokranantajien asumiseen ja häätöprosesseihin liittyvistä tekijöistä. Kerättyä tietoa on mahdollista hyödyntää tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskuspalvelujen kehittämisessä.

Tuloksia ja vaikutuksia

Hankkeen asiakastyötä on tehty Kallion virastotalossa, Maunulassa ja maahan muuttaneiden kotoutumista edistävän Monik ry:n tiloissa. Asumisneuvontatyötä on jalkautettu pop up -tyyppisesti kirjastoihin (Oodi, Stoa), naapuruuustalo Pasilaan, seurakuntiin, tapahtumiin ja järjestöihin (Monika ry, Kafaalo ry ja seurakuntayhtymän Varustamo, jossa on toimittu ulosoton talousneuvolan kanssa työparina). Hankkeessa on tehty vuokranantajayhteistyötä ja kehitetty yhteistyöprosessit Avara Oy:n ja Koy Auroranlinnan vuokrareskontran, isännöinnin ja perintätoimiston kanssa. Lisäksi työparimallia on pilotoitu Myllypurossa aikuissosiaalityön tiimien kanssa.

Asumisen neuvontapisteen toiminta on saavuttanut hankesuunnitelman mukaiset asiakasryhmät. Asiakas-tilanteisiin on tuotettu asiakkaan tilanteen huomioon ottavia kokonaisvaltaisia ratkaisuja niin, että asiakkaan asunnottomuusuhkatilanne on väistynyt. Neuvontapisteen löytävä, kannatteleva ja kokonaisvaltainen työote on ollut toimivaa tukea asiakkaiden tilanteissa. Kielellinen ja kulttuurinen tuki on ollut olennainen osa kieli- ja kirjoitustaidottomien parissa työskentelyä. Yhteisten prosessien kehittäminen sekä tavoitteellinen ja

⁷ [Sosiaalinen raportti. Asumisen tuen nuorten jonotyö ja tuetun asumisen jonoissa olevien nuorten palvelutarpeet](#). Helsingin kaupunki 2021.

[Minne mennä? Sosiaali- ja terveyspalveluja asunnottomille helsinkiläisille](#).

[Opas helsinkiläisen asunnottoman nuoren auttamiseksi](#). Helsingin kaupunki, Sininauhaääitiö ja VVA ry.

arvioitavissa oleva yhteistyö vuokranantajan vuokraeskontran, perintätoimistojen ja ulosoton kanssa on lähtenyt liikkeelle hyvin. Neuvontapiste on tavoittanut myös asiakkaita, jotka eivät ole palvelujen piirissä ja jotka tarvitsevat tukea ainoastaan asuntohakemusten vireyttämiseksi, eivät siis muita terveys- ja hyvinvointikeskusten palveluja.

Asumisneuvonnan kehittämislinja on tarjonnut uudenlaisia ja räätälöityjä asumisneuvontapalveluja ja toteuttanut uudenlaisia yhteistyökumppanuuksia. Asumisneuvonnan toimintakenttä on aikaisempaa kattavampi. Lisäksi yksityisten vuokranantajien asunnoissa asuvia asukkaita on kyetty palvelemaan aiempaa laajemmin.

Asumisneuvonnan kehittämislinja ei hakenut täydennyshaussa valtionavustukselle jatkoa. Asumisneuvonnan kehittämistyö jatkuu ARAn myöntämän rahoituksen turvin. Asumisneuvontapalvelut mallinnetaan asunnottomuushankkeen kokeilujen tuloksia hyödyntäen.

6.3 Jyväskylä

Hankkeen asunnottomuustyön taustaa

Jyväskylän kaupungin asunnottomuuden vähentämisen suunnitelmassa toimenpiteiksi määritellään muun muassa asunnottomuutta vähentävän ja ehkäisevän työn henkilöstöressurssien suuntaaminen palvelutarvetta vastaavalla tavalla (esim. asumisneuvonta, sosiaalinen luototus, välitystili, liikkuva tuki) sekä asiakkaan tarpeita vastaavan liikkuvan tuen järjestäminen kotiin.⁸ Lisäksi esille nousevat vaikeasti päihdehäiriöisten ja muista mielenterveyden häiriöistä kärsivien (kaksoisdiagnoosipotilaat) asumispalvelujen järjestäminen sekä vankilasta tai sairaalaosastolta kotiin siirtyvän henkilön tukeminen. Jyväskylän vuokra-asunnot Oy:n todetaan vuokraavan ARA-asuntokantaa sosiaalisin perustein ja olevan siten mukana asunnottomuuden ehkäisyssä.

Jyväskylän hankkeen taustalla ovat PAAVO- ja AUNE-ohjelmat sekä AKU-hanke. Asumisneuvonnan toimintamallia on kehitetty pitkäjännitteisesti PAAVO-ohjelmista alkaen. Päihdekatkaisu Kotikonstin (kottona tehtävä päihdekatkaisu) toimintamallia, matalan kynnyksen kohtaamispaikka Hanskaa ja sosiaalipalvelujen kokemusasiantuntijakoulutusta on kehitetty AUNE-ohjelman aikana AKU-hankkeessa. Kotikonstin toimintamallin vaikuttavuustutkimus on tehty AKU-hankkeessa.

Hankkeessa kehitettävät toimintamallit

Hankkeen kohderyhmään kuuluu kaikkein heikoimmassa asemassa olevia henkilöitä, joilla on monialaista ja laajaa tuen tarvetta asumiseensa liittyen. Hankkeen asiakastyön tavoitteena on ollut erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan sosiaalinen kuntoutuminen siten, että itsenäinen asuminen mahdollistuu ja että asiakas kykenee toimimaan palvelujärjestelmässä asianmukaisella tavalla. Lisäksi asiakastyön tavoitteina on edistää asiakkaiden päihteiden käytön ja talouden hallintaa sekä kykyä muodostaa ihmissuhteita ja osallistua johonkin mielekkääseen tekemiseen, kuten työhön tai opiskeluun.

Hanke kehittää asiakaslähtöisiä liikkuvan tuen tiimin ja matalan kynnyksen sosiaali- ja terveyspalveluja, joissa otetaan huomioon Asunto ensin -periaatteet. Hankkeessa kehitettävät toimintamallit ja toiminnot ovat seuraavat:

1. Monialaisessa liikkuvassa Nopsajalka-tiimissä työskentelevät psykiatrinen sairaanhoitaja, sosiaaliohjaaja, lähihoitaja ja oman työnsä ohessa asumisneuvoja. Tiimissä on aikuissosiaalityön ja lastensuojelun sekä päihde-, kriisi- ja traumatyön osaamista ja kokemusta. Nopsajalka-tiimin kohderyhmänä ovat asunnottomat ja asunnottomuuden riskissä olevat erityistä tukea tarvitsevat päihde- ja mielenterveysasiakkaat, vankilasta vapautuvat henkilöt ja palvelujen ulkopuolella olevat asiakkaat. Nopsajalassa tehdään myös rakenteellista sosiaalityötä.
2. Hankkeen asumisneuvonta on yleensä lyhytkestoista matalan kynnyksen ohjausta ja neuvontaa, jonka päätavoitteena on asumisen turvaaminen. Asumisneuvonnan kohderyhmänä ovat asumisneuvontaa tarvitsevat asiakkaat, vuokrataloyhtiöt ja yksityiset vuokranantajat. Asumisneuvoja palvelee myös Nopsajalan asiakkaita asumiseen liittyvissä asioissa.

⁸ Anttonen, Ritva & Välimäki, Sari. Suunnitelma asunnottomuuden vähentämiseksi Jyväskylässä 2021–2022. Päivitys 14.12.2021. Jyväskylän kaupunki.

3. Rikosseuraamuslaitoksen Jyväskylän yksikön, Sukevan vankilan ja aikuissosiaalityön kanssa on toteutettu yhteistyömalli, jossa yhdyskuntaseuraamusasiakkaita ja vapautuvia vankeja ohjataan tueksi heidän tarvitsemiinsa palveluihin. Erityistä tukea tarvitsevien vankien palvelupolkuja kehitetään muun muassa sovittamalla yhteen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakassuunnitelmat rangastusajan suunnitelmien kanssa sekä vahvistamalla sidosryhmien yhteistyötä.
4. Hankkeessa koulutetaan kokemusasiantuntijoita sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä parannetaan kokemusasiantuntijatoiminnan saatavuutta.
5. Hankkeessa kehitetään nais erityistä työtä. Nais erityisen työn kehittäminen aloitettiin keväällä 2022 perustamalla kokemusasiantuntijoiden vetämä naisten ryhmä. Laajempaan tavoitteena on nais erityisen osaamisen kehittäminen osana hyvinvointialueen palveluja.
6. Asunto ensin -mallin ja -periaatteiden osaamista ja tunnettuutta on vahvistettu työpajakoulutuksessa.
7. Hankkeessa levitetään päihdekatkaisu Kotikonstin toimintamallia koko hyvinvointialueen palveluksi.

Lisäksi hankkeessa kehitetään asunnottomille tarkoitettua palvelukeskus Hanskan toimintaa yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa. Palvelukeskus Hanskan toiminnasta vastaa Jyväskylän kaupungin aikuissosiaalityö yhteistyössä Sovatek-säätiön Olohuone-hankkeen kanssa.

Tuloksia ja vaikutuksia

Nopsajalan palveluilla on kyetty ehkäisemään asunnottomuuden riskissä olevien asiakkaiden asunnottomuutta, vahvistamaan erityistä ja monialaista palvelua tarvitsevien asiakkaiden palveluketjuja ja varmistamaan palvelupolkuja verkostoyhteistyötä kehittämällä. Päihdekatkaisu Kotikonsti on vähentänyt päihteiden käyttöä ja ehkäissyt asunnottomuutta. Asumisneuvonnan vaikutuksia on ollut vaikeampaa todentaa, sillä asunnottomien asiakkuudet ovat olleet lähinnä konsultaatioita ja ohjausta aikuissosiaalityöhön.

Kaikkein heikoimmassa asemassa olevien palvelutarpeisiin hanke on vastannut madaltamalla palvelujen kynnystä, jalkautumalla asiakkaiden luo sekä rakentamalla luottamusta kuuntelemalla, motivoimalla, palvelutarvetta selvittämällä ja palvelutulkauksella. Lisäksi hankkeessa on kehitetty verkostoyhteistyötä ja turvattu palvelupolkujen jatkuvuutta.

Asiakasosallisuutta hanke on edistänyt vahvistamalla kokemusasiantuntijatoimintaa sekä rekrytoimalla kokemusasiantuntijoita toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Nopsajalan asiakkaat ovat täytäneet tulo- ja lähtökyselyn ja antaneet palautetta palvelusta (Nopsajalan Forms-kysely). Asumisneuvontaa on toteutettu monikanavaisella tavalla siten, että asiakas on voinut valita itselleen sopivan palvelukanavan. Asumisneuvontaa on ollut saatavilla lähipalveluna, kotikäynneillä, puhelimitse, sähköpostitse, chat-palveluna ja pop up -vastaanotoilla.

Nopsajalka on täydentänyt paikallista palvelujärjestelmää liikkuvilla palveluilla, joita ei aikaisemmin ole ollut saatavilla Keski-Suomessa. Asumisneuvontaa on suunnattu matalan kynnyksen toimintana palvelujen ulkopuolella oleville asukkaille ja osana Nopsajalan liikkuvaa palvelua myös Nopsajalan asukkaille. Päihdekatkaisu Kotikonstin käyttöönottoa on vahvistettu sisällyttämällä se soveltuvin osin asiakastyötä tekevän henkilöstön työskentelytapoihin. Asunnottomuuden kokemusasiantuntijoiden osaamista on hyödynnetty Keski-Suomen virtuaalisotekeskus OmaKsin digitaalisessa asiakaspalvelussa.

Jatkohankkeessa kehitetään toimintamalleja (Nopsajalka, Kotikonsti, nais erityinen työ ja kokemusasiantuntijatoiminta) siten, että niitä voidaan levittää koko hyvinvointialueelle.

6.4 Keusote

Hankkeen asunnottomuustyön taustaa

Keusoten alueelta oli käytettävissä Järvenpään kaupungin laatima asunnottomuuden vähentämissuunnitelma.⁹ Suunnitelmassa uudenaikaisena ilmiönä nähdään asunnottomien profiilin monimuotoistuminen ja pii-loasunnottomuus, jotka kumpikin ovat korostuneet koronaepidemian aikana. Erityisenä haasteena nostetaan esille päihteitä käyttävien mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivien henkilöiden asumispalveluhakemusten lisääntyminen. Tämä vaikuttaa esimerkiksi siihen, ettei päihteetön asumisen yksikkö kykene vastamaan tämän kohderyhmän palvelutarpeeseen, ja Järvenpään Asunto ensin -yksikön rooli korostuu.

Toimenpiteinä asunnottomuuden vähentämiseksi Järvenpäässä on perustettu yhteistyöverkosto asunnottomuuden vähentämiseksi, tehty kartoitus asunnottomuuden nykytilasta ja kehittämistarpeista sekä kehitetty yhteistyötä Keusoten mielenterveys- ja päihdepalvelujen, kuntien ja vuokranantajien kesken.

Hankkeessa hyödynnetään alueella aiemmin vuokranantajatahojen kanssa tehtyä verkostotyötä ja siihen liittyviä havaintoja. Lisäksi hankkeessa hyödynnetään aikaisemmassa kansallisessa hanketyössä tuotettuja materiaaleja, kuten PAAVO- ja AUNE-ohjelmien asumissosiaalisen työn mallia ja Asunto ensin -mallia sekä AKU-hankkeen aineistoja. Vuonna 2019 perustetun Keusoten kuntayhtymän kunnista Hyvinkää oli mukana AUNE-ohjelmassa hankkeella, jossa tuettiin nuorten itsenäisen asumisen onnistumista.

Hankkeessa kehitettävät toimintamallit

Keusotessa ei ole ollut toimintamalleja asunnottomuuden vähentämiseksi, ja tähän puutteeseen hanke vastaa. Hankkeen kohderyhmänä ovat Keusoten alueella asuvat työikäiset 18–64-vuotiaat asunnottomat ja asunnottomuuden uhkaa kokevat henkilöt. Hankkeessa pyritään tavoittamaan myös henkilöitä, jotka eivät aiemmin ole asioineet sosiaalipalveluissa, eivät ole ottaneet sosiaalihuollon palveluja vastaan tai joiden asiakkuudesta sosiaalipalveluissa on kauan aikaa. Hankkeessa ei kuitenkaan tehdä suoraa asiakastyötä, vaan kehittämistyön painopiste on palvelujärjestelmässä. Työskentelytapoina hankkeessa ovat verkostotyö, yhteis- ja prosessikehittäminen sekä jaettu asiantuntijuus ja innovatiivisuus. Hanke on integroitu kiinteäksi osaksi toimintaympäristöä. Tulokset, tuotokset ja vaikutukset pyritään juurruttamaan palvelujärjestelmään alusta alkaen.

Hankkeen tavoitteeksi on kiteytynyt Keusoten alueen asumissosiaalisen työn rakenteiden luominen ja vahvistaminen. Tarkoituksena on, että matalan kynnyksen toimintamallit selkiytyvät, asiakkaiden palvelupolut yhdenmukaistuvat ja asumissosiaalisen työn esteet madaltuvat. Palveluvalikon laajetessa palvelujen oikea-aikaisuuden ja saatavuuden oletetaan paranevan. Tavoitteeseen pääsemiseksi hankkeessa toteutetaan kaksi toimenpidettä.

1. Toimenpide: Asunnottomuutta vähentävien ja ennaltaehkäisevien matalan kynnyksen rakenteiden luominen
 - Yhteistyömallit ja palvelupolut vuokranantajien ja muiden sidosryhmien kanssa
 - Palveluverkostokartta ja jalkautuvan asumissosiaalisen työn malli
 - Asumisen botti
 - Asumisen käsikirja (ammattilaiset)
 - Asumisen arjen askeleet (vuokralaiset)
 - Asukasinfo (kuntalaiset)
2. Toimenpide: Asumissosiaalisen työn osaamisen kehittäminen
 - Tilannekuva ja tiedon tuottaminen
 - Asumissosiaalisen työn monialaiset koulutukset
 - Asumisen puheeksi oton vahvistaminen työtapana sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa ja sidosryhmissä.

Toimenpiteet tarkoittavat käytännössä esimerkiksi seuraavaa: Hanke tekee oppilaitosyhteistyötä, jonka tarkoituksena on tukea itsenäistymiskäisten nuorten aikuisten asumisvalmiuksia tarjoamalla heille tukea asumisen tietoihin ja taitoihin liittyen. Vuokranantajien sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen välistä yhteistyötä ja palvelupolkuja kehitetään. Tavoitteena on edistää yhteistyön jouhevuutta erityisesti asumisen

⁹ Karjalainen, Kirsi & Karsio, Mari Asunnottomuuden vähentäminen Järvenpäässä 2020–2022. Järvenpään kaupunki.

ongelmatilanteissa. Hankkeessa on myös tunnistettu tarve kehittää terveydenhuollon henkilöstön osaamista asunnottomuuden tunnistamisessa ja asumisen puheeksi ottamisessa. Lisäksi tarvitaan ohjausmekanismi terveydenhuollon ja sosiaalihuollon välille. Tätä on tarkoitus kehittää osana moniammatillisen sote-tiimin kehittämiskokonaisuutta. Hankkeessa pyritään tavoittamaan palvelujen ulkopuolella olevia ja/tai heikosti palveluihin kiinnittyviä asiakkaita. Tähän liittyen hankkeessa kuvataan ja pilotoidaan asiakasryhmän tarvetta vastaava tuettu palvelupolku ensisuojusta pysyvämpään asumismuotoon.

Tuloksia ja vaikutuksia

Hanke on luonut Keusoten alueelle toimintamalleja, jotka selkeyttävät ja yhdenmukaistavat palvelupolkuja tilanteissa, joihin liittyy asumisen haasteita. Hanke on tuottanut Asumisen käsikirjan, joka on Keusoten Internetsivuilla oleva sähköinen tietopaketti asumisen asioista kuntalaisten, ammattilaisten ja sidosryhmien käyttöön.¹⁰ Lisäksi hanke on tuottanut sosiaalisen raportin Keusoten alueen asunnottomuusilmiöstä ja julkaissut sähköisen Asumisen botti -itseasiointipalvelun Keusoten verkkosivuilla.¹¹ Asumisen botti tarjoaa ympäri vuorokauden ohjausta ja neuvontaa kuntalaisille, ammattilaisille ja sidosryhmille yleisimmässä asumista, asumisen haasteita ja asunnottomuutta koskevissa kysymyksissä. Hankkeen palveluverkostokarttaan on kerätty asunnottomuus- ja asumissosiaaliryhmien kannalta keskeisiä toimintoja ja tukipalveluja (mm. päiväkeskukset, ruuanjako, pyykinpesu, palveluohjaus) kuntalaisten ja ammattilaisten käyttöön.¹² Kuntavuokranantajien kanssa yhteistyössä työstetyn Asumisen arjen askeleet -videosarjan tarkoituksena on tarjota yhdenmukaisesti asumiseen liittyvää tietoa kuntien vuokra-asuntojen asukkaaksi tuleville henkilöille ja siten ehkäistä yleisimpiä asumisen ongelma- ja kriisitilanteita.¹³

Jatkossa hanke keskittyy oppilaitosyhteistyön kehittämiseen, asunnottomien ja asunnottomuusriskissä olevien asiakkaiden tunnistamiseen ja poluttamiseen terveystaluuksissa sekä ensisuojoyhteistyön palvelumuotoiluun. Lisäksi hankkeessa jatketaan jalkautuvan asumissosiaalisen toimintamallin kehittämistä ja asumisen puheeksioton vahvistamista työtapana. Sähköisiä palveluja jatkokehitetään.

6.5 Oulu

Hankkeen asunnottomuustyön taustaa

Oulun kaupungin asunnottomuusohjelman toimenpiteet sisältävät viisi ulottuvuutta: hyvinvointisuunnitelma, asumisneuvonnan yhtenäinen toimintamalli, sosiaali- ja terveystaluuksissa, kuntoutuspalvelut ja erityisryhmien asuminen.¹⁴ Asunnottomuusriskin arvioidaan koskettavan aiempaa laajempia ihmisryhmiä ja liittyvän yhä useammin taloudellisiin ongelmiin, kuten ylivelkaantumiseen. Asunnottomuusriski kohdentuu erityisesti syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin.

Asunnottomuusohjelmassa korostetaan sosiaali- ja terveystaluuksien merkitystä asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä. Oulu tukee Asunto ensin -periaatetta muun muassa edistämällä ARA-hankkeita ja turvaamalla näin heikoimmassa asemassa oleville väestöryhmille tarpeita vastaavia asumisratkaisuja. Lisäksi asumisen asemakaavavaroitusta pidetään pitkäaikaisen asuntotuotannon ja erityisryhmien tarvetta vastaavana. Oulun hankkeessa on jatkokehitetty aiempien asunnottomuusohjelmien aikana kehitettyjä Nuorten Paavo - ja Kenttä-Paavo-toimintamalleja.

Hankkeessa kehitettävät toimintamallit

Hankkeen tarkoituksena on ollut kehittää pysyvä toimintamalli vaikeassa asemassa olevien asunnottomien nuorten tavoittamiseksi ja palvelujen järjestämiseksi. Kohderyhmänä ovat oululaiset nuoret aikuiset, joilla

¹⁰ [Asumisen käsikirja. Yleistietoa asumisesta](#). Asunnottomuutta vähentävien sote-palveluiden kehittämishanke Nestori 2022. Keusote. Luettu 7.11.2022.

¹¹ Sosiaalinen raportointi. [Tilannekuva Keusoten asunnottomuusilmiöstä verkostojen näkökulmasta](#). Nestori-hanke.

[Sähköinen itseasiointipalvelu Asumisen botti](#). Luettu 7.11.2022.

¹² [PalveluKompassi](#). Nestori-hanke. Luettu 7.11.2022.

¹³ Esim. [Asumisen arjen askeleet: muuttoon liittyvät asiat](#). KeskiUudenmaan sote, Youtube.

¹⁴ Asunnottomuusohjelma 2020–2022. Tilannekuva ja toimenpiteet. Luonnos. Oulun kaupunki

on vakava päihdeongelma ja jotka ovat palvelujen tavoittamattomissa. Haasteena ovat olleet asiakkaat, joiden motivaatio kuntoutumiseen on vielä kehittymässä tai joilla sitä ei ole lainkaan.

Oulun hankekokonaisuuden tavoitteet ja niitä vastaavat toimenpiteet ovat seuraavat:

1. Kehittää asiakaslähtöisiä, Asunto ensin -periaatteet huomioon ottavia sosiaali- ja terveyspalveluja kaikkein heikoimmassa asemassa oleville henkilöille, joilla on monialaista ja laajaa tuen tarvetta asumiseensa liittyen.
 - Asutetaan vähintään 20 kaikkein heikoimmassa asemassa olevaa asunnotonta henkilöä Asunto ensin -mallilla normaaliin hajasijoitettuun asuntokantaan tai kaupungin välivuokraamiin asuntoihin.
 - Kehitetään ja otetaan käyttöön sosiaalisen kuntoutuksen työmenetelmiä kohderyhmälle.
 - Tuotetaan tiivistä asumisen tukea hankkeen aikana asutetuille henkilöille yhteistyössä kaupungin omien palvelujen ja järjestöjen kanssa.
2. Kehittää liikkuvia ja matalan kynnyksen palveluja tai toimintamalleja yhteistyössä jo olemassa olevien toimintojen avulla. Tarkoituksena on, että erityisen tuen tarpeessa oleva henkilö saa sujuvasti avun yksilöllisiin tarpeisiinsa.
 - Tavoitetaan vähintään 200 henkilöä asumis- sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen piiriin perustamalla kohderyhmälle peruspalveluihin kiinnittyvä matalan kynnyksen kohtaamispaikka ja kehittämällä yhteistyötä jo olemassa olevien liikkuvien palvelujen kanssa asiakkaiden tavoittamiseksi.
 - Kehitetään ja otetaan käyttöön asunnottomuustyön kokemusasiantuntija- ja vertaistukitoimintaa, jotta kohderyhmään kuuluvia saataisiin kiinnittymään palveluihin aiempaa paremmin.
3. Ottaa käyttöön tai jatkokehittää olemassa olevaa tai toimivaksi käytännöksi todettua mallia tai palvelua ja sovittaa kehittämistyö yhteen maakunnan Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman kehittämistyön kanssa.
 - Jatkokehitetään aiempina asunnottomuustyön kausina kehitettyjä Paavo-toimintamalleja vastaamaan erityisen heikossa asemassa olevan asiakasryhmän tarpeita.

Hankkeessa on lisäksi kehitetty vankityötä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Kenttätien työntekijät toimivat asunnottomana vapautuvien vankien tukena muun muassa asumiseen liittyvissä kysymyksissä, ja Kenttätien työntekijät ovat olleet mukana Rikosseuraamuslaitoksen järjestämällä asumisen kursseilla

Hankkeessa ei alkuperäisen suunnitelman mukaisesti perustettu uutta matalan kynnyksen kohtaamispaikkaa, vaan työskentelyssä keskityttiin kehittämään jo toiminnassa olleen Kenttätien palvelukeskuksen ja sen yhteydessä olevan päiväkeskus Huilin toimintaa.

Tuloksia ja vaikutuksia

Hankkeessa on tavoitettu kaikkiaan 364 asiakasta ja asutettu 116 asiakasta, joten määrälliset tavoitteet ovat ylittyneet huomattavasti. Tavoitetuilla asiakkailla tarkoitetaan asiakkaita, jotka eivät ole aiemmin olleet asumis-, sosiaali- ja terveyspalvelujen piirissä tai jotka ovat olleet niissä löyhästi kiinni. Asiakkaiden tavoittamisessa on hyödynnetty jalkautumista alueille, Terveysneuvontapiste Oulun Vinkkiin ja yhteistyökumppaneiden tiloihin sekä olemalla läsnä sosiaalisissa medioissa. Keskeinen osa hankkeen toimintaa on ollut Kenttätien palvelukeskus, jossa järjestetään päihteitä käyttäville ja muille asunnottomille asumispalveluja, kuntoutusta ja ryhmätoimintaa sekä vahvistetaan valmiuksia normaaliin elämään ja asumiseen.

Palvelukeskuksen yhteydessä toimii päiväkeskus Huili, joka on asunnottomille tarkoitettu kohtaamispaikka. Siellä asiakkailla on mahdollisuus ruokailuun, pestä pyykkiä ja peseytyä sekä viettää aikaa ja saada neuvontaa. Sairaanhoidtajaa ja sosiaalityöntekijää on mahdollista tavata viikoittain. Palvelujen ulkopuolella olevia asunnottomia päihdeongelmaisia autetaan asunnon hakemisessa ja pääsyssä tarvittavien palvelujen piiriin. Työntekijät jalkautuvat lisäksi Oulun keskustaan ja lähiöihin. Kokemusasiantuntijoiden koulutusta ja vertaistukitoimintaa on järjestetty.

Kenttätien palvelukeskukseen on saatu hankeaikana vakinaistettua kolme sosiaaliohjaajaa ja yksi psykiatrinen sairaanhoitaja aiemman 17,5 työntekijän lisäksi. Psykiatrisen sairaanhoitajan toimenkuva palvelukeskuksessa on uusi, ja se on parantanut yhteyksiä päihde- ja mielenterveyspalveluihin sekä hyvinvointikeskuksiin. Lisäksi kenttätienillä on saatavilla lääkäripalvelua joka toinen viikko. Sairaanhoidtaja- ja lääkäripalvelu on

kohentanut asiakkaiden erityispalvelujen tarpeiden tunnistamista ja varmistanut muun muassa päihdepalvelujen piirissä pysymistä. Sosiaaliohjaajien lisäresurssi on edistänyt vuokranantajayhteistyötä sekä asiakkaille tarjolla olevaa konkreettista asumisen tukea, rinnalla kulkemista ja tukea palveluihin hakeutumisessa.

Yhteistyökumppanit ohjaavat aiempaa paremmin asiakkaita palvelun piiriin. Kenttätien yksikössä on laadittu asunnottoman palvelupolku ja ohjeistus työntekijöille siitä, miten asiakkaan saapuessa toimitaan. Asunto ensin -periaatteiden mukaisesti asiakkaita on asutettu niin sanottuun normaaliin vuokra-asuntokantaan räätälöidyn tuen avulla. Tarvittaessa on kuitenkin käytetty portaittaista etenemistä tuetun asumisen menetelmin.

Hankkeen projektipäällikkö arvioi, että johdolla on ollut tahtotila ajaa asunnottomien asiaa. Tämä on näkynyt henkilöstön vakinaistamisessa, onnistuneissa rekrytoinneissa ja työntekijöiden sitoutumisessa. Työskentelyä on hankaloittanut se, että vaikka asuntoja on saatu, vuokraloyhtiöiden saaminen mukaan asunnottomuustalkoisiin ei ole vielä toteutunut toivotussa määrin. Hankkeessa katsotaan, että tavoitteiden saavuttaminen ei voi olla vain ARA-asuntokannan varassa. Oulun erityisasumisen verkoston toimintaa olisi arvion mukaan mahdollista kehittää ja intensiteettiä kasvattaa. Päihteellinen tuettu asuminen ja palveluasuminen puuttuvat Oulusta, ja järjestöjen toivotaankin laajentavan asiakaskunnan kriteereitä.

Hankkeen kehittämistyön voidaan katsoa juurtuneen pysyväksi toiminnaksi, ja neljän työntekijän vakinaistaminen on tukenut tätä. Lisäksi hankkeen toimintamallit ovat kiinnittyneet osaksi Oulun päihdeasumispalvelujen toimintaa. Oulun malli ei hankkeen mukaan sellaisenaan ole levitettävissä kaikkiin Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen kuntiin, vaan mallin siirrettävyyttä tulee tarkastella toiminnoittain. Hanke ei hakenut vuoden 2022 täydennyshaussa valtionavustukselle jatkoa.

6.6 Pori

Hankkeen asunnottomuustyön taustaa

Porin kaupungin asunnottomuusohjelman kohderyhmäksi määritellään asumispalvelujen piirissä olevat, asunnottomat ja asunnottomuusuhan alla olevat henkilöt.¹⁵ Tyypillisenä porilaisen asunnottomuuden piirteenä mainitaan piiloasunnottomuus eli sukulaisten ja tuttavien luona majailu. Naisten osuuden asunnottomista todetaan kasvaneen. Asunnottomuusohjelmassa toimenpiteinä nostetaan esille asunnottomuuden ehkäiseminen (mm. asumisneuvonnan kehittäminen), matalan kynnyksen tuki (mm. liikkuvan tuen mallin laajennus), asunnottomuuden uusiutumisen ehkäisy (mm. nopea puuttuminen vuokravelkoihin) ja yhteistyön lisääminen eri toimijoiden kanssa.

Porin kaupunki on osallistunut PAAVO II - ja AUNE-ohjelmiin. PAAVO-ohjelmakaudella omaksuttiin Asunto ensin -periaate, jota alettiin soveltaa systemaattisesti kehittämistyön viitekehystenä. AUNE-ohjelman myötä Porissa käynnistettiin asumisneuvonta, asumisen yhteistyöryhmän toiminta, liikkuvan tuen yksikkö sekä päihteet salliva asumispalvelu. Toipumisorientaatiomallia on kehitetty asunnottomuustyön läpileikkaavana periaatteena. Kokemusasantuntijatoiminta on vahvistunut palveluissa toipumisorientaation myötä. Kokemusasantuntijatoimintaa ja kokemusasantuntijoiden roolia on muutoinkin vahvistettu, esimerkiksi asumisen yhteistyöryhmän osaksi otettiin kokemusasantuntija. Lisäksi välitystilien käyttöä on lisätty jatkuvasti niille asiakkaille, joilla on ollut vuokranmaksuvaikeuksia. Pori oli mukana vuonna 2019 Tampereen yliopiston tutkijaryhmän johtamassa muutoslaboratoriotyöskentelyssä, jonka tuotoksena syntyi ehdotus asunnottomuustyön pohjaksi 2020-luvun Suomessa.

Hankkeen kehitettävät toimintamallit

Hankkeen kohderyhmänä ovat sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset etenkin aikuissosiaalityössä ja psykososiaalisissa palveluissa sekä vaikeimmassa asemassa olevat asunnottomat ja asunnottomuuden uhkaa kokevat asiakkaat. Porissa havaittuja erityisiä riskiryhmiä ovat vaikeasti päihde- ja mielenterveysongelmaiset henkilöt, nuoret ja jälkihuoltoon oikeutetut nuoret sekä lyhyiden tuomioiden jälkeen vapautuvat vangit.

Hankkeessa ei tehdä asiakastyötä, eikä sillä siten ole omia asiakkaita. Hankkeen tarkoituksena on sen sijaan kehittää työskentelyä asunnottomien ja asunnottomuuden uhkaa kokevien asiakkaiden

¹⁵ Porin asunnottomuuden vähentämisen ohjelma 2023. Porin kaupunki.

palvelujärjestelmän solmukohdissa. Keskeisenä tavoitteena on sosiaalisen kuntoutuksen ja asumissosiaalisen työn sekä niihin liittyvien terveystalvelujen toiminnan kehittäminen. Hankkeessa kehitetään ja toteutetaan asunnottomuutta vähentäviä matalan kynnyksen, kynnyksettömien ja liikkuvien palvelujen käytäntöjä esimerkiksi vahvistamalla asumisneuvontaa ja sen tunnettuutta. Tavoitteena on myös kiinnittää huomio ammattilaisten ennaltaehkäisevään ja ennakoivaan työtöteeseen sekä osaamiseen asumisen asioissa. Myös erityisosaamiseen ja moniammatillisten yhteistyöverkostojen ylläpitämiseen kiinnitetään huomiota.

Hankkeen tavoitteet toimitasuunnitelmasta tiivistettynä liittyvät (i) sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen asunnottomien tai vakavassa asunnottomuusriskissä olevien asiakkaiden tarpeita vastaaviksi, (ii) ryhmämuotoisen asumisneuvonnan, viranomaisten asunnottomuustyön osaamisen sekä liikkuvan ja matalan työn kehittämiseen sekä (iii) toimintamallien juurruttamiseen osaksi (hyvinvointi)alueen toimintaa. Käytännössä kehittämistyötä on tehty seuraavissa työpaketeissa:

Työpaketti 1: Asumisen tuen ja ohjauksen toimintamallien käyttöönotto ja edelleen kehittäminen

- Kehitetään ja otetaan käyttöön ryhmämuotoista asumisneuvontaa ja tukea.
- Valmennetaan kokemusasiantuntijoita toimimaan asumisen vertaisohjaajina.
- Valmennetaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillaisia asumisen erityiskysymyksiin.
- Kehitetään asumisneuvonnan ja sosiaalityön yhteistä palveluprosessia.
- Selkiytetään sosiaalihuollon päiivystysluontoisten ja kiireellisten asumisasioiden hoitoa yhdessä sosiaalipäiivystyksen kanssa.

Työpaketti 2: Matalan kynnyksen ja kynnyksettömien palvelujen käyttöönotto ja edelleen kehittäminen

- Kehitetään matalan kynnyksen palvelua kynnyksettömään suuntaan.
- Otetaan huomioon erityisen haavoittuvassa asemassa olevien asunnottomien tai asunnottomuusriskissä olevien tarpeet ja suunnataan palvelut tarpeita vastaavalla tavalla.
- Lisätään kynnyksettömiä palveluja arjen sujuvuuden turvaamiseksi.

Työpaketti 3: Liikkuvan tuen ja Poriin soveltuvien jalkautuvien palvelujen käyttöönotto ja edelleen kehittäminen.

- Laajennetaan liikkuvan tuen LiiTu-mallia ja lisätään jalkautuvaa työparityötä.
- Selvitetään ilta-aikaisen palvelun tarve ja otetaan se tarvittaessa käyttöön.

Tuloksia ja vaikutuksia

Hankkeessa toteutettiin vuonna 2021 laaja kysely sosiaali- ja terveystalvan ammatillisille asunnottomuudesta ja asumissosiaalisesta työstä (n = 130). Vastauksia on hyödynnetty kehittämistyössä ja koulutuksissa.

Hankkeessa on kehitetty Porin asumisneuvontaa, josta on tullut tärkeä osa asunnottomuustyötä. Marras-kuusta 2021 lähtien Porin perusturvassa on toiminut kaksi kokoaikaista asumisneuvojaa. Hankkeessa on kehitetty ryhmämuotoinen asumisvalmennus -konsepti, jonka kohderyhmänä ovat olleet nuoret sekä muut asumisen haasteita mahdollisesti kokevat asiakkaat. Asumisvalmennusta on järjestetty nuorten asumisyksikössä, työpajalla, päihdekuntoutuksessa ja matalan kynnyksen toimipaikoissa. Asumistalousneuvonnan hanke käynnistyi keväällä 2022, ja samaan aikaan perustettiin Satakunnan asumis- ja taloussosiaalisen työn verkosto.

Myös liikkuva tuki on vakiintunut itsenäistä asumista tukevaksi palveluksi. Liikkuvan tuen LiiTu-malli on suunnattu mielenterveys- ja päihdekuntoutujille, elämäntalvan kriisissä oleville asiakkaille ja asiakkaille, joilla on neuropsykiatrisia vaikeuksia. Asiakasta tuetaan ja ohjataan yksilöllisesti asiakkaan kotona sekä kodin ulkopuolella muissa toimintaympäristöissä. LiiTu-työryhmässä ovat mukana vastaava sairaanhoitaja, kaksi psykiatrista sairaanhoitajaa sekä kaksi mielenterveys- ja päihdetyöhön suuntautunutta lähihoitajaa.

Hanke on järjestänyt sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillisille koulutusta ja opintopiirejä asumisen erityiskysymyksiin ja asunnottomuuteen liittyen. Nais erityistä asunnottomuustyön koulutusta on järjestetty yhteistyössä Y-säätiön kanssa. Hanke on tuottanut asumisen ohjauksen ja tuen menetelmäpankin, joka sisältää materiaaleja asumisneuvojien ja asiakkaiden käyttöön.

Kokemusasiantuntijoiden toiminta toipumisorientaatioperustaisessa työssä on nähty tärkeänä. Kokemusasiantuntijat ovat olleet mukana ammatillisille suunnatuissa opintopiireissä ja reflektoineet opintopiirien sisältöä. He ovat myös olleet olennaisella tavalla mukana matalan kynnyksen ja kynnyksettömien palvelujen toiminnassa. Hankkeessa on myös jalkauduttu asiakkaiden luo (mm. matalan kynnyksen toimipisteet,

ruokajonot) sekä vahvistettu asiakkaiden ja asukkaiden osallisuutta järjestämällä erilaisia tapahtumia ja kuulemalla asunnottomien mielipiteitä. Osallisuustyötä on kehitetty Filpuntien vuokrataloyhtiössä asukkaiden yhteisöllisyyden ja asumisen tueksi.

Hanke on edistänyt kumppanuuksia ja yhteistyötä toisten hankkeiden kanssa (mm. Asumisen ajokortti, kynnyksetön palvelupiste, ennakoiva talousneuvonta, Fyffee-hanke). Ryhmämuotoista asumisvalmennusta ei ole aikaisemmin käytetty kunnan palveluissa. Hanke on myös tuonut matalan kynnyksen kohtaamispaikoihin kokemusasiantuntijatoimintaa ja asumistaitoja tukevaa ryhmätoimintaa. Jalkautuvan työn kokeiluja on tehty uusissa paikoissa, kuten ruokajonoissa ja kaupungin vuokratalossa. Hankkeessa on lisäksi neuvoteltu ulosoton kanssa häättöjen ennakoinnin parantamisesta siten, että Ulosottolaitoksesta tulisi ilmoitus hädästä sosiaalitoimeen ennen hädän täytäntöönpanoa. Erityispiirteinä hankkeessa on viranomaisten asunnottomuustyön taitojen kehittäminen sekä asunnottomuusilmiön tunnistamiseen ja puheeksi ottoon liittyvän osaamisen vahvistaminen.

Jatkokaudella hankkeessa jatketaan jo aloitettuja toimintoja, kuten asumis- ja taloussosiaalityön koulutusta sekä satakuntalaisen asumis- ja taloussosiaalisen työn verkostoa. Asumisen tuen toimintamalleista jatkokehitetään Ulosottolaitoksen kanssa tehtävää yhteistyötä, ryhmämuotoista asumisneuvontaa ja matalan kynnyksen toimipaikkojen asumisohjausta. Filpuntien vuokrataloyhtiön osallisuustoimintaa jatketaan. Lisäksi hanke on mukana hyvinvointialueen valmistelussa kokoamalla asumissosiaalisen työn työryhmä. Toimintamallit on tarkoitus levittää ja juurruttaa hyvinvointialueelle osaksi pysyvää toimintaa.

6.7 Tampere

Hankkeen asunnottomuustyön taustaa

Tampereella asunnottomuuden puolittamissuunnitelman ensimmäisenä toimenpiteenä mainitaan asunnottomille osoitettavat asunnot.¹⁶ Erityisryhmien asumisen yhteistyöryhmässä varmistetaan tontinluovutuksen kautta asuntoja päihde- ja mielenterveyskuntoutujille sekä asunnottomuusuhan alla oleville. Pitkäjännitteisen työn ansiosta kohtuuhintaisen vuokra-asuntotuotannon aloitukset ovat Tampereella kasvaneet merkittävästi, ja vuonna 2020 kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja valmistui selvästi yli MAL-sopimuksen tavoitetason. Tampereella on myös perustettu asunnottomuuden puolittamisen yhteistyöryhmä, jonka vastuulla on ollut Tampereen kaupungin asunnottomuuden puolittamisen toimenpideohjelma 2020–2022.

Muina toimenpiteinä suunnitelmassa tuodaan esille matalan kynnyksen ja liikkuvan tuen sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen. Tällä tarkoitetaan ennen kaikkea Nopsajalka-mallin edistämistä. Lisäksi toimenpiteenä mainitaan vuokra-asukkaiden talous- ja asumisongelmien ennalta ehkäiseminen, jolloin kyse on muun muassa asumisneuvonnan ja talousneuvolatoiminnan kehittämisestä. Muina toimenpidekokonaisuuksina ovat erityisryhmien ja riskiryhmien huomioonottaminen asunnottomuustyössä (esim. nais erityinen työ, nuoret, maahanmuuttajataustaiset ja paperittomat henkilöt) sekä asunnottomuustyön toimijoiden välisen yhteistyön vahvistaminen (mm. yhteistyöverkostot).

Hankkeessa kehitettävien mallien taustalla ovat PAAVO-ohjelmat, joiden aikana Tampereelle perustettiin päihdetuet sallivia tai päihdeettömiä asumisyksiköitä. Lisäksi perustettiin liikkuvan tuen mielenterveys- ja päihdetyön kotipartio sekä luotiin sosiaalitoimen, asuntotoimen (nykyisen Asumisen kehittäminen ja palvelutilarverkot -yksikön) ja kaupunkikonsernin vuokra-asuntoyhteisöjen välille yhteistyöryhmiä, jotka ovat edelleen toiminnassa.

Tampere oli mukana myös AUNE-ohjelmassa. Tällöin kehitettiin erityisesti asumisneuvontaa sekä asuminen puheeksi -työkaluja ja -koulutuksia. Lisäksi Tampere osallistui AKU- ja ASTA-hankkeisiin, joissa kehitettiin asumisneuvontaa ja talousneuvolatyötä. Asunnottomuustyön muutoslaboratorio toteutettiin vuonna 2019 Tampereen yliopiston tutkijaryhmän ohjauksella. Muutoslaboratoriossa tuotettiin ehdotuksia asunnottomuusohjelman tueksi.

¹⁶ Asunnottomuuden puolittamisen toimenpideohjelma 2020–2022. 29.9.2020, Tampereen kaupunki.

Hankkeessa kehitettävät toimintamallit

Hankkeen tavoitteet keskittyvät monialaisen liikkuvan tuen kehittämiseen, asunnottomuustyöhön ja asumisneuvontaan. Lisäksi tavoitteena on ennaltaehkäisevien, matalan kynnyksen palvelujen kehittäminen sekä asunnottomien ja erityisen haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden sosiaali- ja terveyspalvelujen saatuuden parantaminen.

Vuonna 2022 laaditussa hankkeen jatkosuunnitelmassa hankkeen toimenpiteet jaetaan kolmeen osa-alueeseen: liikkuvaan monialaiseen työhön, asumisneuvontaan ja rakenteelliseen sosiaalityöhön.

1. Moniammatillisen liikkuvan tuen Nopsajalka-tiimi on tarkoitettu asunnottomille ja asunnottomuuden uhkaa kokeville ihmisille, jotka tarvitsevat erityistä, monialaista tukea asumiseensa. Nopsajalassa työskentelee kaksi työparia: sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja sekä sosiaalityöntekijä ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Toinen työpareista keskittyy Tastussa (Tampereen asumispäivystys ja asumisyksiköt) ja päivätoimintakeskus Huoltsussa oleilevien ja käyvien asiakkaiden kanssa työskenteelyyn, ja toinen työpari keskittyy liikkuvaan sosiaalityön tiimiin tuleviin asiakasohjauksiin, eli turvaamaan asumista kriisitilanteissa. Nopsajalka tekee lisäksi yhteistyötä sairaaloista kotiutettavien asunnottomien tai asumisen kriisissä olevien asiakkaiden parissa ja tukee asumispäivystyksestä omaan asuntoon muuttavia asiakkaita. Työmuodolla pyritään kehittämään uudenlaista mallia toteuttaa kentällä virkasuhteista aikuissosiaalityötä. Nopsajalka tekee yhteistyötä Tampereen liikkuvan sosiaalityön tiimin kanssa, jossa työskennellään akuuteissa tilanteissa työkäisten ja ikäihmisten parissa heidän omilla kodeissaan tai lähiympäristöissään.
2. Asumisneuvonnassa työ painottuu kahtaalle. Ensinnäkin asumisneuvontaa tehdään ennaltaehkäisevänä, matalan kynnyksen työnä, johon kuuluu asumistaitojen kurssin järjestäminen yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Toiseksi asumisneuvonta toteutuu asumisen kriiseihin tarttuvana sosiaalihuollon interventiona. Asumisneuvonta saa tietoa akuuteista asumisen kriisitilanteista sosiaali- ja terveyskeskusten matalan kynnyksen ohjauksen ja neuvonnan kautta. Asumisneuvonta on myös sopinut kolmen suuren vuokranantajan kanssa, että ne voivat olla suoraan yhteydessä asumisneuvontaan, jos niiden vuokralaisilla on asumisen ongelmia ja jos vuokralaiset ovat valmiita vastaanottamaan apua asumisneuvonnalta. Asumisneuvonnassa pyritään lisäksi vastaamaan asunnottomuuslaskentaan perustuvan tyypittelyn kautta nousseiden henkilöiden tilanteiden selvittelyyn ja palvelujen alulle saattamiseen.
3. Hankkeen rakenteellisen sosiaalityön osa-alueessa tarkastellaan asunnottomuusilmiötä asiakastapausten kautta. Tarkoituksena on tarttua havaittuihin ongelmiin ja tehdä toimenpide-ehdotuksia. Kokemusasiantuntijan työpanos kohdentuu hankkeessa sekä rakenteelliseen sosiaalityöhön (asiakkaiden kokemustiedon kerääminen) että konkreettiseen asiakastyöhön. Kokemusasiantuntija on osoittautunut hankkeessa tärkeäksi toimijaksi. Kokemusasiantuntijan työn sisällöt ovat seuraavat:
 - Asiakastyö aikuissosiaalityön asiakkaiden parissa työparina sosiaalihuollon ammattilaisen kanssa tai asiakkaan rinnalla kulkijana esimerkiksi asiointikäynneillä
 - Yhteisöneuvonta sosiaali- ja terveyskeskuksissa sekä yhteisökeskuksissa (mm. asuntohakemuksissa ja etuusasioissa opastaminen)
 - Asiakasraatiin ja muuhun kehittämistyöhön osallistuminen.

Tuloksia ja vaikutuksia

Nopsajalka-tiimi toimi kevään 2021 pääosin osana Hipposkylän asuinalueen uudelleen asuttamista. Hankkeella oli keskeinen rooli ruohonjuuritason työskentelyssä asiakaskunnan kanssa, jossa oli useita paljon palveluja tarvitsevia kuntalaisia. Tämän jälkeen työryhmä on jatkanut työmuodon kehittämistä heterogeenisemmän asiakaskunnan kanssa. Avointa asumisneuvontaa järjestetään kerran viikossa hyvinvointikeskuksissa talousneuvolan yhteydessä ja nuorten asumistaitojen kurssija 2–4 kertaa vuodessa. Hanke on myös järjestänyt asumissosiaalisen työn koulutusta ammattilaisille ja opiskelijoille. Vuokranantajayhteistyö on toteutunut hyvin, ja hanke on saanut asiakasohjauksia suoraan vuokranantajilta.

Hankkeeseen on ohjautunut aiempaa enemmän vaikeista mielenterveysongelmista kärsiviä asiakkaita. Nopsajalan työntekijät ja liikkuvan sosiaalityön tiimi ovat tämän vuoksi tavanneet sekä erikoissairaanhoidon akuuttipsykiatrian yksikön että perusterveydenhuollon edustajia. Uutena yhteistyökäytäntönä on pyritty

varmistamaan, että asiakkaille on mahdollista tarvittaessa saada tukea myös terveydenhuollon kautta. Syksyllä 2022 on käynnistetty traumainformoidun työotteiden jatkokoulutus Tampereen aikuissosiaalityölle. Koulutuksen tarkoituksena on vahvistaa henkilökunnan osaamista ja jaksamista vaikeissa asiakastyön tilanteissa.

Tampereelle ominaista on ollut poikkihallinnollinen yhteistyö, mikä on osoittautunut tehokkaaksi tavaksi ratkaista asunnottomuuden kaltaista monisyistä ja monimutkaista yhteiskunnallista ongelmaa. Moniammatillisen liikkuvan tuen Nopsajalka-tiimin toiminnassa erityinen piirre on joustavuus, pitkäjänteisyys ja tehokkaat interventiot. Nopsajalan toiminnan integroiminen Tampereen liikkuvan sosiaalityön tiimiin on tehostanut palvelua. Hankkeeseen ohjautuu asiakkaita paljon sosiaali- ja terveyskeskusten aikuissosiaalityöstä ja sosiaalihuoltolain mukaisten ilmoitusten ja yhteydenottojen (sosiaalihuoltolaki 1301/2014 35 §) perusteella. Näillä asiakkailla on korostunut erityisen tuen tarve, eikä heillä ole ollut nimettynä omatyöntekijää tai muuta omaa työntekijää.

Jatkohankkeessa toimintaa kehitetään edelleen ja toimintamalleja juurrutetaan pysyväksi toiminnaksi. Hankkeen työntekijät kuuluvat sosiaali- ja terveyskeskusten aikuissosiaalityön tiimeihin, mikä takaa työmuotojen kiinnittymisen osaksi laajempaa kokonaisuutta. Yhteistyötä muun muassa terveydenhuollon kanssa on tarkoitus tiivistää. Asiakkaita osallistetaan kehittämistyöhön.

6.8 Turku

Hankkeen asunnottomuustyön taustaa

Turun kaupungin asunnottomuuden vähentämishjelmassa todetaan, että kaupungin asunto- ja maapoliittiset periaatteet pyrkivät turvaamaan kohtuuhintaisen asumisen edellytykset.¹⁷ Ohjelmassa naisten arvioidaan olevan asunnottomien joukossa erityisen haavoittuva ryhmä. Lisäksi todetaan, että vankilasta vapautuneista vankeista noin kolmannes vapautuu asunnottomana. Turussa toimii alueellinen asumisen toimijat -verkosto, johon kuuluvat asunnottomuustyötä tekevät järjestöt, palveluntuottajat, vuokra-asuntoyhtiöt, TYKS, seurakuntayhtymä ja kaupungin eri toimijat. Asumisneuvoja Turussa on viisi, heistä kolme on kaupungin omistaman vuokrataloyhtiö TVT Asunnot Oy:n, yksi kaupungin ja yksi Akseli Kiinteistöpalvelut Oy:n palveluksessa. Turun seudun nuorisoasunnot ry järjestää nuorten asumisneuvontaa Ohjaamossa, ja lisäksi seurakuntayhtymällä on asumisneuvontaa. Kaupungin asumisneuvojan toimenkuvaan kuuluu myös ennaltaehkäisevä työ.

Turun hankkeen taustalla ovat erityisesti PAAVO-ohjelmat sekä niiden aikana perustetut tuetun asumisen ohjaajien vakanssit ja tuetun asumisen palvelut.

Hankkeessa kehitettävät toimintamallit

Hankkeessa kehitetään Asumisen tukipartio -mallia. Hankkeen kohderyhmänä ovat täysi-ikäiset turkulaiset, joilla on asumiseen liittyviä ongelmia tai jotka ovat vaarassa jäädä asunnottomiksi. Toimintaa kehitetään ja järjestetään siten, että se tavoittaisi palvelujärjestelmän reunoilla tai ulkopuolella olevia henkilöitä.

Hankkeen tavoitteena on ennaltaehkäistä asunnottomuutta, tarjota tukea jo asunnottomina oleville henkilöille ja madaltaa kynnystä tarvittaviin palveluihin pääsemiselle. Lisäksi hanke on asettanut vuonna 2022 uudeksi tavoitteeksi parantaa asumisneuvonnan saatavuutta, minkä vuoksi asumisneuvojan vakanssi on kiinnitetty 60 prosenttisesti hankkeen työhön. Hankkeen pitkän ajan tavoitteena on vakinaistaa hankkeessa käytönotettu liikkuvan moniammatillisen tiimin malli osaksi hyvinvointialueen peruspalveluja.

Asumisen tukipartio -tiimi vastaa nopeasti, liikkuvasti ja matalalla kynnyksellä asumisen kriisitilanteisiin. Asiakastyössä kartoitetaan kokonaisvaltaisesti asiakkaan asumiseen, arkeen, terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Tiimi työskentelee vierellä kulkien ja kokonaisvaltaisesti asumisen kriisitilanteiden ratkaisemiseksi, ehkäisemiseksi ja asumisen jatkuvuuden turvaamiseksi. Työskentelyjakson päätteeksi varmistetaan, että asiakkaan asuminen omassa asunnossa voi jatkua ja että asiakas on saanut itselleen soveltuvat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Tiimi työskentelee myös asumisen tuen palveluista itsenäisempään asumiseen siirtyvien asiakkaiden kanssa ja pyrkii tukemaan asiakkaita asumisen nivelvaiheissa. Asumisen tukipartio -tiimi jalkautuu säännöllisesti eri toimipisteisiin, kuten huumeidenkäyttäjien terveysneuvontaan, talousneuvolaan ja ruokakassien jakopisteisiin.

¹⁷ Turun suunnitelma asunnottomuuden puolittamiseksi. Turun kaupunki.

Hankkeen työntekijät sijoittuvat asunnottomien sekä päihde- ja mielenterveyskuntoutujien asumispalveluja järjestävän sosiaalityön yksikköön mutta työskentelevät organisaatorajat ylittäen. Hankkeessa toimii sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, sairaanhoitaja ja 50 prosentin työpanoksella kokemusasiantuntija. Hanke työntekijöiden määrää on tarve kasvattaa yhden sairaanhoitajan ja yhden sosiaaliohjaajan verran. Lisäksi tarvetta on kokoaikaiselle kokemusasiantuntijalle. Hanke saa asiakaskunnan tarpeiden mukaan tukea työhönsä päihdehuollon palveluohjaajalta (20 % työajasta hankkeessa), asunnottomien sosiaaliohjaajalta (20 % työajasta hankkeessa), asumisneuvajalta (60 % työajasta hankkeessa) sekä erikseen sovittaessa Orikedon palvelukeskuksen toimintaterapeutilta.

Tuloksia ja vaikutuksia

Hanke on tavoittanut hyvin asunnottomuusuhan alla olevia ihmisiä sekä kyennyt ehkäisemään asunnottomuutta ja parantamaan palvelujen saatavuutta. Hankkeen keskeinen tuotos on liikkuvan moniammatillisen tiimin perustaminen ja käyttöönotto, sillä Turussa ei aiemmin ole ollut vastaavaa toimintamallia asunnottomuutta ennaltaehkäisevässä työssä. Toimintamalli mahdollistaa nopeat yhteydenotot asunnottomuusuhan alla olevaan asiakkaaseen, jolloin tuki ja asumisen turvaamisen toimenpiteet voidaan aloittaa heti.

Hankkeen onnistumisia ovat olleet häätöjen ehkäisy ja asiakkaiden uudelleen asuttaminen. Asumisen tukipartio on vakiintunut osaksi kenttää ja tullut tunnetuksi eri toimijoiden ja palvelujen keskuudessa. Hanke on verkostoitunut muun muassa sosiaalityön alkupalvelujen, TYKSin psykiatrian, Ohjaamon, SPR:n, diakoniatyön, terveydenhuollon asiakasohjauksen ja eri järjestötoimijoiden kanssa.

Hankkeen loppukaudella rakennetaan valmista toimintamallia ja juurrutetaan sitä pysyväksi toiminnaksi. Tarkoituksena on luoda asiakkaille jatkopolkuja siten, että heidän asumisensa ei kriisiydy ja että he eivät menetä asuntoaan. Asiakkaiden motivoiminen ja sitouttaminen jatkotyöskentelyyn on tärkeä kehitystehtävä työn vaikuttavuuden ja tuloksien parantamiseksi.

6.9 Vantaa

Hankkeen asunnottomuustyön taustaa

Vantaalla asunnottomuuden puolittamisen ohjelma jakautuu usealle toimialalle ja niiden toimintastrategioihin.¹⁸ Ohjelman tavoitteina on muun muassa vahvistaa ennaltaehkäisevää ja matalan kynnyksen asumisneuvontaa sekä asumissosiaalista työtä, asiakasosallisuutta ja kokemusasiantuntijuutta. Lisäksi tavoitteina on kehittää liikkuvaa ja monialaista sosiaali- ja terveydenhuollon työmallia sekä varmistaa riittävä määrä asunnottomille osoitettuja asuntoja erityisryhmien tarpeet huomioon ottaen. Riskiryhmiksi on tunnistettu jälkihuoltoonuolet, lastensuojelulaitoksista luvatta poissaolevat nuoret, päihderiippuvaiset ja rikoksilla oireilevat nuoret, lapsiperheet, joilla on toistuvasti vuokratvelkaa, ja paperittomat henkilöt.

Hankkeen työ perustuu Asunto ensin -laatusuosituksiin. Hankkeen kehittämistyössä on hyödynnetty PAAVO II - ja AUNE-ohjelmista, AKU-hankkeesta sekä FACT-toimintamallista (Trane, Aasbrenn, Rønnin-gen ym. 2021) nousseita palveluja ja toimintamalleja. Nämä ovat valikoituneet kehittämistyön pohjaksi, koska hankkeessa on haluttu luoda jatkuvuutta kehittämistyöhön ja koska jo todennettuja hyviä käytäntöjä on haluttu vakiinnuttaa osaksi asunnottomuustyötä. PAAVO II - ja AUNE-ohjelmien monialaisen liikkuvan tuen tiimeissä oli useimmiten mukana sosiaaliohjaaja, jonka työparina oli joko sosiaalityöntekijä, lähihoitaja, nuoriso-ohjaaja, isännöinnin edustaja tai etuuskäsittelijä. Muutamassa tapauksessa tiimiin kuului myös terveydenhuollon ammattilainen. PAAVO II -ohjelmassa ja AKU-hankkeessa kehitettiin myös kokemusasiantuntijuutta. AKU-hankkeen aikana Vantaalla järjestettiin kokemusasiantuntijakoulutuksia ja luotiin kokemusasiantuntijan työnkuvan mallinnus.

¹⁸ Asunnottomuuden puolittaminen Vantaalla. Hanksuunnitelman esittely. Asunnottomuuden yhteistyöohjelma 2.10.2020. Tomi Henriksson, asumisasioiden päällikkö.

Hankkeessa kehitettävät toimintamallit

Hankkeen kohderyhmänä ovat asunnottomat, joilla on tunnistettu korkea riski pitkäaikaiseen asunnottomuuteen tai toistuvaan asunnottomuuteen ja joilla on laaja-alainen palvelutarve. Tätä kohderyhmää on vaikea tavoittaa, ja he ovat jääneet pitkälti palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Hankkeen tarkoituksena on edistää keinoja, joilla heidät tavoitetaan aiempaa paremmin ja saadaan palvelujen piiriin.

Hankkeella on vuosille 2022–2023 tehdyn jatkosuunnitelman mukaan kaksi päätavoitetta. Ensimmäisenä päätavoitteena on vahvistaa Vantaan sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen asumissosiaalityötä. Tähän pyritään

- tehostamalla sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden toimijoiden yhteistyötä asunnottomuuden hoidossa
- kouluttamalla asunnottomuustyötä tekevää henkilökuntaa ensimmäisellä hankekaudella kehitettyjen työkalujen käyttöönottoon (intensiivinen palvelu- ja hoidontarpeen arvio IPHA sekä asumispalveluvalinnan pisteytystyökalu)
- lisäämällä asiakkaiden tietoa palveluista ja tukemalla heitä niiden käytössä
- välittämällä viranomaisille ja päättäjille tietoa asiakkaiden elämäntilanteista palvelujen kehittämiseksi ja
- koordinoimalla hankkeen kokoaman asunnottomuustyön verkoston toimintaa.

Toisena päätavoitteena on kehittää ja ottaa käyttöön asiakas- ja tarvelähtöisiä palveluja, joiden avulla asunnottomuutta voidaan vähentää ja asunnottomat pääsevät tarvitsemiensa palvelujen piiriin. Tähän pyritään moniammatillisen, jalkautuvan asunnottomuustiimin työskentelyllä ja Vantaan sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella käytössä olevalla asumisneuvonnan mallilla.

Hankkeessa on kaksi tiimiä: sairaanhoitaja-sosiaalityöntekijä-kehittäjätiimi ja jalkautuvan työn tiimi (sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä, kaksi ohjaajaa ja kokemusasiantuntija). Tiimeillä on vastuullaan erilaisia toimenpiteitä.

Sairaanhoitaja-sosiaalityöntekijä-kehittäjätiimin tavoitteena hankkeen jatkokaudella on

- parantaa Vantaan sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen sosiaalihuollon, terveydenhuollon ja Kelan välistä sekä muuta monialaista yhteistyötä asunnottomuustyössä
- tukea Vantaalla sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella asiakas- ja tarvelähtöisten sekä asiakastyötä tehostavien arviointityökalujen käyttöönottoa asunnottomuustyössä
- kehittää asumisneuvonnan malli otettavaksi käyttöön Vantaalla sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella.

Jalkautuvan työn tiimin tavoitteena hankkeen jatkokaudella on

- varmistaa, että hankkeen asiakkailta on oikeaa tietoa palveluista ja että he osaavat käyttää palveluja
- huolehtia siitä, että hankkeen kohderyhmien parissa työskentelevillä, viranomaisilla ja päättäjillä on oikeaa tietoa kohderyhmien elämäntilanteista, jotta palveluja voidaan kehittää asiakas- ja tarvelähtöisiksi
- koordinoita Vantaalla sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella toimivaa julkisen ja kolmannen sektorin yhteistä verkostoa, jonka avulla jaetaan tietoa asunnottomuustyöstä ja kehitetään palveluja
- toteuttaa ja juurruttaa käyttöön Vantaalla sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueella moniammatillisen jalkautuvan asunnottomuustyön tiimi, jossa yhdistyvät sosiaali- ja terveydenhuollon osaaminen ja kokemusasiantuntijuus.

Hankkeessa kehitettävät toimintamallit ovat moniammatillinen jalkautuvan työn tiimi ja asumisneuvonta.

1. Moniammatilliseen jalkautuvaan tiimiin kuuluvat kokemusasiantuntija, sairaanhoitaja, ohjaaja, kaksi sosiaaliohjaajaa ja sosiaalityöntekijä. Tiimin työntekijät tekevät asunnottomien ja asunnottomuuden uhkaa kokevien asiakkaiden parissa etsivää työtä kaduilla, yhteistyökumppaneiden tiloissa ja asiakkaiden muissa elinympäristöissä. He kartoittavat asiakkaiden palvelutarpeita pyrkien hyödyntämään sovittuja arviointityökaluja (esim. intensiivinen palvelu- ja hoidontarpeen arvioinnin malli IPHA, asumispalveluvalinnan pisteytystyökalu).

Moniammatilliseen asiakastyöhön kuuluvat moniammatilliset tiimipalaverit, joissa käsitellään asiakasasioita, sovitaan työnjaosta ja suunnitellaan asiakastyötä. Tiimin työntekijät tapaavat asiakkaita jalkautuvalla työotteella. Asiakkaiden tukena voidaan mennä mukaan palveluihin (mm.

terveydenhuolto, sosiaalityö, kolmannen sektorin palvelut, pankki ja virastot). Tarvittaessa tiimin työntekijät toimivat palvelutulkkina ja osallistuvat aktiivisesti asiakkaan palvelujen suunnitteluun. Tiimin työntekijät myös etsivät yhdessä asiakkaiden, palvelujärjestelmän työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa ratkaisuja asiakkaiden asumistilanteisiin.

Jalkautuva tiimi on pilotoinut yhteistyötä Oraskodin kuntouttavan asumispalvelun kanssa Asunto ensin -periaatteiden mukaisesti. Oraskodin kanssa on sovittu järjestely, jossa henkilöt, joilla on vaikeuksia saada palveluja, voidaan asuttaa Oraskotiin korkeintaan kolmen kuukauden ajaksi ilman sosiaalityön yleisiä järjestelyjä.

2. Asumisneuvonnassa painopiste on ennaltaehkäisevässä työssä. Hankkeessa on kehitetty walk in -asumisneuvontaa, jonka pilotointi aloitettiin vuonna 2022. Kyseessä on viikoittain annettava moniammatillinen asumisneuvonta Tikkurilan sosiaaliasema Versossa. Walk in -neuvonnassa on ollut mukana terveydenhuollon, sosiaalityön ja Kelan työntekijöitä. Lisäksi hankkeella on ollut Tikkurilan terveysasemalla yhteyshenkilö asunnottomien asioiden selvittämistä varten. Jatkokaudella hanke pyrkii saamaan yhteyshenkilön jokaiselta terveysasemalta. Lisäksi tavoitteena on koota nykyistä laajempi asumisneuvonnan tiimi terveydenhuollon, Kelan ja kolmannen sektorin asumistyötä tekevien kanssa. Myös erilaisia neuvonnan työtapoja selvitetään (mm. digitaaliset yhteydet, chat ja sähköinen yhteydenotto).

Hanke kerää tietoa kohderyhmästä, kohderyhmän tarpeista, asioimisen syistä, kävijämäärästä ja työntekijöiden resurssitarpeesta. Pilotoinnin ja kerätyn tiedon pohjalta hanke tekee Vantaalle sekä Vantaan ja Keravan hyvinvointialueelle selvityksen siitä, miten asumisneuvonta tulisi tulevaisuudessa järjestää kustannustehokkaasti sekä asiakas- ja tarvelähtöisellä tavalla. Asumisneuvonnan suunnittelua tehdään yhdessä Asukkaan asialla -hankkeen kanssa, jossa kehitetään sosiaali- ja terveyspalveluja Vantaan ja Keravan hyvinvointialuetta varten.

Tuloksia ja vaikutuksia

Hankkeessa on kartoitettu ja taustoitettu palvelu- ja hoidontarpeen arviointia teoriapohjaisesti. Taustatyön pohjalta on kehitetty intensiivisen palvelu- ja hoidontarpeen arvioinnin mallia (IPHA), jonka tiimoilta on järjestetty koulutusta ja pilotointeja. Lisäksi hankkeessa on arvioitu palvelu- ja hoidontarpeen arvioinnin mallia kokemusasiantuntijoiden (Kokemusasiantuntijapankki KAP Vantaa) kanssa sekä suunniteltu palvelu- ja hoidontarpeen arvioinnin sijoittumista sosiaalihuollon organisaatioon.

Hankkeessa on lisäksi kartoitettu ja arvioitu teoria- ja tutkimustiedon pohjalta sosiaalityön käyttöön tarkoitettuja arviointimittareita (mm. lähisuhdeväkivallan mittari, aikuisväestön hyvinvointimittari, BDI, AUDIT). Aikuisväestön hyvinvointimittari on integroitu osaksi palvelu- ja hoidontarpeen arvioinnin mallia; mittari täytetään kaikkien pilottiasiakkaiden kohdalla kaksi kertaa palvelu- ja hoidontarpeen arvioinnin yhteydessä.¹⁹ Asumispalveluvalinnan pisteytystyökalua on kehitetty validointityöpajajoissa, ja työkalun digitaalista sovellusta on tarkoitus jatkokehittää kattamaan hyvinvointialueen asumispalvelut.

Yhteiskehittämistyöpajoissa on käsitelty erilaisia asunnottomuustyön teemoja hankkeen työntekijöiden, esihenkilöiden, asumispalvelujen yhteistyökumppanien, sosiaalityön ja kokemusasiantuntijoiden kesken. Hanke on järjestänyt yksittäisiä koulutuksia ja koulutusarjoja Vantaan kaupungin työntekijöille muun muassa toipumisorientaatiosta, asunnottomuuteen liittyvistä teemoista ja nais erityisestä työstä.

Hanke on koonnut ja koordinoinut sosiaalihuollon, terveydenhuollon ja Kelan yhteisiä työpajoja. Sairaanhoidaja-sosiaalityöntekijä-tiimi on avannut yhteisen Teams-kanavan terveydenhuollon kanssa, ja terveysaseman kanssa on sovittu terveysaseman asunnottomuusasioiden yhteyshenkilöstä. Hanke on kehittänyt yhdessä Kelan kanssa asumisneuvonnan moniammatillista walk in -palvelua asunnottomille ja asunnottomuusuhan alla oleville sosiaaliasema Versossa. Hankkeessa on kehitetty palvelukarttaa hankkeen kohderyhmää varten, julkaistu uutiskirjeitä ja esitteitä sekä ylläpidetty Facebook-sivustoa.

Jalkautuvan tiimin toimintamallia on muokattu asiakastyön kokemusten ja esiin nousseiden tietojen mukaan. Kokemusasiantuntijoiden roolia on toteutettu hankkeessa sosiaalialan ammattilaisten rinnalla tasaveroisena työntekijänä. Jalkautuvan tiimin työnjakoa ja organisaatioon sijoittumista työstetään edelleen. Lisäksi

¹⁹ [Aikuisväestön hyvinvointimittari.](#)

tarkoituksena on luoda selkeät asiakastyöhön liittyvät yhteistyön mallit sosiaalityön ja terveydenhuollon kanssa. Yhteistyötä etenkin terveydenhuollon ja kolmannen sektorin kanssa tiivistetään.

Hankkeen rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin pääpaino on suunniteltu vuodelle 2023. Hankkeessa on kirjoitettu blogitekstejä Vantaan kaupungin Hyvän kehällä -blogisarjaan. Hankkeessa on osallistuttu Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman työryhmiin. Päävastuu työryhmiin osallistumisista on ollut projektipäälliköllä ja sairaanhoitaja-sosiaalityöntekijä-kehittäjätiimillä.

Vantaan hankkeessa uutta on ollut moniammatillisen jalkautuvan tiimin työ asunnottomuuden ehkäisyssä. Vantaalla ei ole aikaisemmin ollut asunnottomille suunnattua etsivää työtä. Jalkautuva tiimi yhdistää sosiaali- ja terveydenhuollon toimintatapoja ja osaamista uudella tavalla. Jalkautuva tiimi myös kehittää muita uusia ratkaisuja asunnottomuuden torjuntaan. Esimerkkinä tästä on Oraskodin kanssa tehtävä yhteistyö, joka on nopeuttanut asiakkaiden asunnon ja palvelujen saantia. Lisäksi kokemusasiantuntijan ammatillinen rooli tiimin tasa-arvoisena jäsenenä on uutta. Hanke on perustanut asunnottomuustyötä tekevien verkoston, jollaista ei aikaisemmin ole Vantaalla ollut. Tavoitteena on turvata verkoston toiminta hankekauden jälkeen ja löytää soveltuva taho vastaamaan sen toteutuksesta.

7 Alustavaa arviointia

Seuraavassa tarkastellaan lyhyesti sitä, miten hankkeille asetettuja keskeisiä tavoitteita on tähän mennessä saavutettu. Tavoitteita arvioidaan hankekokonaisuuden yhteisenä tuotoksena.

1. Asunto ensin -periaatteiden toteutuminen

Asunto ensin -mallia voidaan vahvistaa ehkäisemällä alueellista eriytymistä ja ongelmien kasautumista sekä turvaamalla asuntojen saatavuus. Tältä osin sosiaali- ja terveyspalvelujen keinot vaikuttaa Asunto ensin -mallin toteutumiseen ovat rajalliset. Asunto ensin -mallin toteuttaminen edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon ohella asunto-, sosiaali- ja kaupunkipoliittisia ratkaisuja. (Esim. Karjalainen & Kivipelto 2022.) Hanke-työntekijät ovat kuitenkin kyenneet lisäämään asunnottomuustyön näkyvyyttä ja luoneet siten painetta löytää ratkaisuja ongelmiin, jotka pohjimmiltaan ovat rakenteellisia.

Hankkeissa tehdään monipuolisesti yhteistyötä eri vuokranantajatahojen kanssa (esim. Espoon NAM-malli). Tämä kertoo pyrkimyksestä vastata Asunto ensin -periaatteiden mukaiseen velvoitteeseen tarjota asunnottomalle oma asunto. Vuokranantajayhteistyötä on tehty asiakastyöhön kiinnittyneellä tavalla. Osin kyse on työkäytännöstä, jossa asiakkaita tuetaan asunnon haussa. Osin kyse voi olla hankekunnan riittämättömästä asuntotarjonnasta: kun asuntoja ei ole saatu riittävästi asunnottomuustyön käyttöön, työntekijöiden tulee luoda keinoja hakea ja löytää niitä itse.

Asunto ensin -periaatteiden vastaisena toimintana voidaan nähdä asumisen porrasmalli, jota paikoin esiintyy. Tällöin asunnottomalle henkilölle tarjotaan ensin tilapäinen asumisratkaisu, josta hän voi ajan myötä ja mahdollisesti myös asumistaitojen vahvistuessa siirtyä omaan, pysyvään vuokra-asuntoon. Tilapäiselle asumisratkaisulle voi olla pätevät perusteet, esimerkiksi vahvan rinnalla kulkevan tuen mahdollistaminen. Tilapäisasunnoissa asuvien asiakkaiden omia näkemyksiä näistä ratkaisuista tulisi kuitenkin huolellisesti kuulla esimerkiksi rakenteellisen sosiaalityön keinoin ja ottaa huomioon asumispalvelujen kehittämisessä.

2. Asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen kaikkein heikoimmassa asemassa oleville henkilöille, joilla on monialaista ja laajaa tuen tarvetta asumisen edellytyksiensä liittyen

Hankkeissa esille nousseet asunnottomuuteen ja asunnottomuuden uhkaan liittyvät palvelutarpeet eivät koske ainoastaan sosiaali- ja terveydenhuoltoa, vaan ne edellyttävät kykyä vastata myös esimerkiksi oikeusjärjestelmää ja taloudenhallintaa koskeviin palvelutarpeisiin. Asumissosiaalista työtä kehitettäessä tarvitaan siis monialaista julkisen hallinnon ja järjestösektorin yhteiskehittämistä, kenties jopa toimintakulttuurin muutosta, jotta asiakaslähtöinen työskentely voisi toteutua yhä paremmin. Tähän tarpeeseen hankkeissa on

vastattu kehittämällä kattavaa, laaja-alaista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa, jotta asiakkaiden palvelutarpeisiin voidaan vastata ja elämäntilanteen erityyppisiin vaikeuksiin voidaan hakea ratkaisuja. Yhteistyötä tarvitaan esimerkiksi asuntotoimen, vuokranantajien, järjestöjen, Rikosseuraamuslaitoksen, Ulosottolaitoksen ja perintätoimistojen, talous- ja velkaneuvonnan, sosiaalisen luototuksen sekä kuntoutuspalveluja tarjoavien tahojen kanssa.

Palvelujen kehittäminen painottuu hankkeissa sosiaaliseen näkökulmaan. Osassa hankkeiden toimintamalleista on mukana sairaanhoitajia, lisäksi päihde- ja mielenterveystyöhön kiinnitetään huomiota. Terveystuho on usein mukana myös verkosto- tai yhteistyökumppanina. Muutoin terveystuhojen oma kehittäminen nousee hankkeissa vähän esille. Yhteistyötä olisi hyödyllistä kehittää esimerkiksi siinä, miten asunnottomia tavoitetaan työttömien terveystarkastuksiin (Karjalainen & Liukko 2020). Toinen kehittämistä edellyttävä yhteistyön alue voisi olla perusterveydenhuollon kanssa tehtävä yhteistyö kuntoutuksellisten tarpeiden tunnistamisessa ja pitkäaikaissairauksien hoidossa. Lisäksi syksyllä 2021 tehdyn hankekyselyn mukaan asiakkaita on ohjattu hyvin vähän suun terveystuhoon piiriin.

3. Asunnottomuutta vähentävien monialaisten liikkuvien ja matalan kynnyksen palvelujen tai toimintamallien kehittäminen ja käyttöönotto siten, että erityisen tuen tarpeessa oleva henkilö saa niiden kautta sujuvasti avun yksilöllisiin tarpeisiinsa

Peruspalvelujen ohella tarvitaan jalkautuvaa ja etsivää työtä, jotta vaikeimmissakin tilanteissa oleville henkilöille saadaan vietyä tukea ja soveltuvia ratkaisuja voidaan löytää. Tämänkaltaisiin palvelutarpeisiin hankkeissa on onnistuttu kehittämään toimintamalleja, joilla myös näyttää olevan konkreettisia, hyödyllisiä vaikutuksia asiakkaiden elämään. Toimintamallit ovat edistäneet palvelujen räätälöityyn lähestymistapaan perustuvaa työskentelyä. Hankkeissa on toteutettu erilaisia asiakaslähtöisyyttä ja palvelujen saavutettavuutta edistäviä toimintatapoja, kuten rinnalla kulkemista, palveluihin saattamista ja asiakasvastaanotolla tukena olemista. Myös palvelutulkkaus on hyvä esimerkki tavasta, jolla palvelujen saavutettavuutta on edistetty. Hankkeet ovat lisäksi hyödyntäneet walk in - ja pop up -tyyppisiä palvelu- ja neuvontaratkaisuja pyrkiessään tavoittamaan asiakkaita palvelujen piiriin.

Osassa hankkeita on kiinnitetty huomiota erityisryhmiin, kuten vankeihin, päihteitä ongelmallisesti käyttäviin nuoriin, lähisuhdeväkivaltaa kokeneisiin naisiin ja maahanmuuttajataustaisiin henkilöihin. Väestöryhmiä, jotka hyötyisivät heidät erityisesti huomioon ottavista työkäytännöistä, on myös muita (esim. sateenkaari-ihmiset). Asunnottomuustyössä tulisikin aktiivisesti hakea ja tunnistaa erityisryhmiä, joilla voi olla vaikeuksia saada itselleen soveltuvia palveluja, ja toteuttaa palvelut siten, että ne ovat vaivattomasti saavutettavissa kaikille väestöryhmille.

Osin asiakkaiden palvelutarpeet ovat luonteeltaan rakenteellisia, ja niiden ratkaisemiseksi tarvitaan vähintään palvelujärjestelmän taseisia ratkaisuja. Asiakkaat esimerkiksi tarvitsevat erityyppisiä asumisratkaisuja erilaisiin elämäntilanteisiin: osa asiakkaista tarvitsee vain asunnon ja osa tarvitsee sekä asunnon että tukipalveluja; tuen tarve voi olla lyhyt- tai pitkäaikainen ja kevyt tai hyvin intensiivinen; joskus tuen tulee olla saatavilla ympäri vuorokauden; lisäksi tarvitaan erityisiä asuntoratkaisuja asiakkaille, joiden asuminen tavanomaisissa, vahvistikaan tuetuissa asunnoissa ei henkilökohtaisten vaikeuksien vuoksi onnistu. Tämänkaltaisiin palvelutarpeisiin hankkeet eivät kaikin osin ole kyenneet vastaamaan, koska palvelujärjestelmä ei tätä mahdollista: asiakas voidaan tavoittaa ja kohdata, mutta hänen tarvettaan vastaavaa ratkaisua voi olla vaikea löytää.

4. Olemassa olevan tai toimivaksi käytännöksi todetun mallin tai palvelun käyttöönotto ja jatkokehittäminen

Hankkeet ovat rakentaneet toimintamallejaan ja kehittämistyötään monipuolisesti aikaisempien asunnottomuusohjelmien ja -hankkeiden perustalle. Erityisesti PAAVO- ja AUNE-ohjelmatyö nousi esille. Hankkeet ovat hyödyntäneet myös Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategia -hanketta (AKU), Vuokra-asukkaiden talousongelmien ehkäisy -hanketta (ASTA), Y-säätiön NEA-hanketta, Kotona kaupungissa -hanketta, Asunto ensin 2.0 -mallin mukaista muutoslaboratoriotyöskentelyä ja Vantaalla lisäksi Alankomaissa kehitettyä FACT-toimintamallia.

Omaksuttuja ja jatkokehitettyjä toimintamalleja ovat olleet muun muassa asumisneuvonta, jalkautuva työ, vuokranantajayhteistyö, verkostoyhteistyö, talousneuvonta, taloussosiaalinen työ, asumissosiaalinen työ ja kokemusasiantuntijatoiminta. Oulu on jatkokehittänyt PAAVO-hankkeessa kehitettyjä Nuorten Paavo - ja Kenttä-Paavo-toimintamalleja. Lisäksi esimerkiksi Keusotessa on otettu käyttöön aikaisemmissa hankkeissa kehitettyjä työvälineitä (esim. AKU-hankkeen Asuminen puheeksi -työkalu) ja muita aineistoja (esim. Asunto ensin -mallin materiaalit). Espoossa puolestaan on jatkokehitetty Kotona kaupungissa -hankkeen mukaista asumisvalmennusta.

Helsingissä asunnottomuustyötä on pyritty jäsentämään AUNE-ohjelman mukaisesti asunnottomuutta ennen (PRE), asunnottomuuden aikana (IN) ja asunnottomuuden jälkeen (POST) tapahtuvana toimintana. Jäsennys tekee näkyväksi asunnottomuustyöhön sisältyviä ehkäiseviä, turvaavia ja korjaavia elementtejä ja voisi hyvin toimia kansallisella tasolla sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen mallintamisen perustana.

Aikaisempia ohjelmia ja hankkeita on siten hyödynnetty hankekokonaisuudessa erittäin hyvin. Vaikuttaviksi havaittujen asunnottomuustyön toimintamallien kuvaaminen yhteiskehittämisen keinoin voisi edistää niiden leviämistä hyvinvointialueilla ja kansallisesti sekä parantaa systemaattisesti toteutettavan asunnottomuustyön edellytyksiä. Hankekokonaisuus tarjoaa tämänkaltaista jäsentävää työtä varten erittäin hyvät lähtökohdat.

5. Kehitettävän toimintamallin juurruttaminen perustason työhön ja levittäminen osaksi hyvinvointialueen toimintaa

Kehitettyjen toimintamallien juurruttaminen perustason työhön on edennyt monissa hankkeissa hyvin. Hanke-toimintaa voidaan toteuttaa kiinteänä osana aikuissosiaalityötä tai asunnottomuustyötä, mikä edesauttaa sen juurruttamista. Osassa hankkeita on saatu perustettua uusia vakansseja, jotka mahdollistavat hanketoiminnan vakiinnuttamisen. Oulu ei hakenut jatkorahoitusta vuodelle 2023, koska siellä hankkeen toiminnot on viety pysyväksi osaksi asunnottomille suunnattuja palveluja. Olennaista on, että hankkeissa kiinnitetään huomiota juurruttamiseen jatkotyöskentelyssä.

Toimintamallien levittäminen tuleville hyvinvointialueille sisältyy hankkeiden tulevan kauden suunnitelmiin, mutta toistaiseksi on vaikea saada käsitystä siitä, miten levittäminen käytännössä toteutuu ja miten se tehdään. Ainakin osassa hankkeita tarkoituksena on mallintaa asiakkaiden palvelupolkuja, mikä tukee toimintamallien siirrettävyyttä. Myös monialaisten yhteistyöverkostojen toiminta pyritään turvaamaan. Yhteistyöverkostojen merkitys toimintamallien levittämisessä voi olla suuri. Samalla on hyvä ottaa huomioon se, että hyvinvointialueiden kunnat voivat olla hyvin erisuuruisia ja että asunnottomuus ilmenee niissä eri tavoin. Tämä vaikuttaa siihen, millä tavoin toimintamalleja on perusteltua levittää ja ottaa käyttöön. Osassa kuntia ainakaan virallista asunnottomuutta ei ole lainkaan, mutta myös niissä asukkailla on varmasti asumiseen liittyviä haasteita ja asunnottomuuden uhkaa.

8 Lopuksi

Hankkeiden tavoitteet ja niissä kehitetyt toimintamallit vaikuttavat olennaisilta asunnottomuuteen ja sen uhaan liittyviin ongelmiin nähden. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmät ovat tulevina vuosina suurten muutosten keskellä. Toimintamalleja arvioitaessa onkin pohdittava, miten niiden tavoitteita ja työkäytäntöjä kyetään tarkentamaan toimintaympäristöjen, palvelurakenteiden ja sosiaalisten ilmiöiden muutosten myötä. Toimintamallien tulisi siis joustavasti mukautua uudenvälisiin tilanteisiin ja kyetä uusintamaan itseään asiakkaiden muuntuvia palvelutarpeita vastaavilla tavoilla.

Hankkeiden toimintamallien jatkoarvioinnissa tulee löytää toimintamallien ydin ja karsia niiden ympärillä tapahtuva pienimuotoisempi kehittämistyö pois. Nyt hankkeiden toimintamalleista on paikoin vaikea saada käsitystä, kun varsinaisen toimintamallin rinnalla viedään eteenpäin useita pienimuotoisempia kehittämistehäviä. Ne voivat olla olennaisia ja tärkeitä, mutta itse toimintamallin ytimen kuvaamisen kannalta toisarvoisia. Toimintamallien kuvaamisen haasteet saattavat liittyä myös siihen, että kuvaamiselle ei sosiaalihuollossa ole ollut käytettävissä toimivia keinoja tai mallinnustapoja.

Arvioinnin jatkotyössä voisi olla hyödyllistä ensin seuloa esille hankekokonaisuuden vaikuttavimmat toimintamallit tai toimintamallien yhdistelmät ja sen jälkeen kuvata ne yhtenevällä tavalla. Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaan kuuluvassa sosiaalihuollon kehittämissuunnitelmassa on hahmoteltu tapaa esittää sosiaalityön toimintamallien ohjelmateoria, jossa määritellään toimintamallin toimintaympäristö, toimijat ja resurssit sekä välttämättömät ydinelementit. Lisäksi ohjelmateoriassa kuvataan, mitä tuloksia toimintamallilla oletetaan saavutettavan. (Ks. Karjalainen, Liukko & Muurinen 2022a; 2022b; 2022c.) Tämänkaltaisia mallinnuksia (logiikkamalleja) olisi mahdollista hyödyntää myös tämän hankekokonaisuuden keskeisten toimintamallien kuvaamisessa.

Sosiaalityön rakenteellisen vaikuttamistyön mahdollisuuksia asunnottomuustyössä olisi tärkeää avata. Sosiaalityö voi tuottaa rakenteellista tietoa asunnottomuudesta osana toimintamallien toteutusta ja asiakastyötä. Sosiaalityön on lisäksi mahdollista vahvistaa omaa toimijuuttaan ja osallistua asunnottomuustyön peruspilarien rakentamiseen. Sosiaalityö voi esimerkiksi edistää kolmannen sektorin palvelutuotannon ja asuntoresurssin kytkemistä julkisen sektorin asunnottomuustyöhön. Tämänkaltaisen vaikuttamistyö edellyttää aktiivista, asiantuntevaa toimintaa asunnottomuustyön verkostoissa ja yhteistyötä palvelujen järjestämisestä vastaavien tahojen kanssa.

Lähteet

- Asunto ensin 2.0 (2020) Ehdotus asunnottomuustyön pohjaksi 2020-luvun Suomessa. Muutoslaboratoriotyöryhmä, 3.3.2020. Asunto ensin -sivusto. <https://asuntoensin.fi/as-sets/files/2020/03/EHDOTUS-ASUNNOTTO-MUUSTY%C3%96N-POHJAKSI-2020-LUVUN-SUO-MESSA.pdf> Luettu 18.10.2022.
- ARA (2022) Asunnottomat 2021. Selvitys 2/2022. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus Luettu 9.11.2022.
- Hallitusohjelma (2019) Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Valtioneuvoston julkaisusarja 2019:31.
- Granfelt, Riitta (2022) Asumissosiaalinen työ: asunnottomuudesta irti ja asunnosta kodiksi. Y-Säätiö.
- Holtinkoski, Simo & Vidnäs, Paula (2015) Asiakkaiden kokemuksia saamastaan asumisen ohjauksesta ja tuesta Kenttä-Paavo-hankkeessa. Opinnäytetyö. Oulun ammattikorkeakoulu.
- Karjalainen, Pekka & Liukko, Eeva (2020) Työ- ja toimintakyvyn edistäminen. Teoksessa Juha Koivisto & Hanna Tiirinki (toim.) Monialaisen palvelutarpeen tunnistaminen sosiaali-, terveys- ja työvoimapaalveluissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:38. Valtioneuvoston kanslia. 60–85.
- Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna (2022) Alueellinen eriytyminen ja huono-osaisuus sosiaalityössä. Tutkimuksesta tiiviisti 1/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Karjalainen, Pekka & Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi (2022a) Etsivän sosiaalityön toimintamalli (THL). Sosiaalityön vaikuttavat toimintamallit -pilottivaiheen opas. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://innokyla.fi/fi/sosiaalityon-vaikuttavat-toimintamallit-tyopajasarjan-esitykset-ja-materiaalit>
- Karjalainen, Pekka & Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi (2022b) Matalan kynnyksen sosiaalityön toimintamalli (THL). Sosiaalityön vaikuttavat toimintamallit -pilottivaiheen opas. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://innokyla.fi/fi/sosiaalityon-vaikuttavat-toimintamallit-tyopajasarjan-esitykset-ja-materiaalit>
- Karjalainen, Pekka & Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi (2022c) Sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli (THL). Sosiaalityön vaikuttavat toimintamallit -pilottivaiheen opas. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://innokyla.fi/fi/sosiaalityon-vaikuttavat-toimintamallit-tyopajasarjan-esitykset-ja-materiaalit>
- Karppinen, Jari (2020) Varmista asumisen turva! Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) loppuraportti. Kehittämisosuuskunta Avainväki.
- Karppinen, Katja & Pietarila, Sanna (2015) Nuorten Paavo -toimintamallin kehittäminen – asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksia asunnottomien asumis- ja kuntoutuspalvelusta. Opinnäytetyö, ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Oulun ammattikorkeakoulu.
- Laki toimeentulotuesta 1412/1997. <https://finlex.fi/fi/>
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://finlex.fi/fi/>
- STM (2020) Valtionavustus asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä vuosina 2020–2022 toteutettaville hankkeille. Hakuilmoitus VN/2619/2020. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/rahoitus-ja-avustukset/valtioneuvostukset>
- STM (2022) Valtionavustus asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä toteutettaville hankkeille. Hakuilmoitus VN/2619/2020. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/rahoitus-ja-avustukset/valtioneuvostukset>
- Trane, Kristin & Aasbrenn, Kristian & Rønningen, Martin & Odden, Sigrun & Lexén, Annika & Landheim, Anne (2021) Flexible assertive community treatment teams can change complex and fragmented service systems: experiences of service providers. *Int J Ment Health Syst* 15, 38 (2021). <https://doi.org/10.1186/s13033-021-00463-1>
- Y-Säätiö (2017) A Home of Your Own. Housing First and ending homelessness in Finland. Y-Säätiö.
- YM (2020) Yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä. Ympäristöministeriö.

Haastattelut:

- Karppinen, Katja (2022) Haastattelu 20.9.2022, Oulu. Haastattelijoina Pekka Karjalainen ja Eeva Liukko.
- Kinni, Anne (2022) Haastattelu 26.9.2022, Helsinki. Haastattelijoina Pekka Karjalainen ja Eeva Liukko.

Liitteet

Liite 1. Keskeisiä asunnottomuuden vähentämiseen tähtäviä ohjelmia ja hankkeita

PAAVO I (2008–2011) Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma. Ympäristöministeriö.

PAAVO II (2012–2015) Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelma. Ympäristöministeriö.

AUNE (2016–2019) Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma. Ympäristöministeriö & sosiaali- ja terveysministeriö.

PAAVO Verkostokehittäjät -hanke (2012–2015)

AUNE Verkostokehittäjät -hanke (2016–2019)

AKU-hanke (2016–2019) Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn kuntastrategiat. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, ympäristöministeriö.

Kotona kaupungissa (2017–2019) Pakolaistaustaisten nuorten ja lapsiperheiden asumisvalmennus Espoossa ja Oulussa. EU:n turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto.

ASTA (2018–2020) Vuokra-asukkaiden talousongelmien ehkäiseminen -hanke. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, ympäristöministeriö.

NEA (2018–2020) Naiserityisyys asunnottomuustyössä. Y-Säätiö.

Yhteistyöohjelma asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä (2020–2022). Ympäristöministeriö.

Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittäminen (2020–2023). Sosiaali- ja terveysministeriö.

Liite 2. Asunto ensin -mallin keskeiset periaatteet ja laatusuositukset

Lähde: [Asunto ensin -sivusto](#):

Itsenäisen asumisen mahdollistaminen

- Ihanteena on, että asunnoton pääsee suoraan tavalliseen vuokra-asuntoon ilman edeltäviä väliaikaisia asumisratkaisuja. Lähtökohtana on olettaen, että kaikki pystyvät asumaan, mikäli he saavat oikeanlaista tukea. Asunto ensin -työssä asumiskykyä ei arvioida, vaan itsenäistä asumista harjoitellaan omassa asunnossa.
- Vuokrasuhteessa noudatetaan huoneenvuokralakia, joka tarjoaa paremman suojan vuokralaiselle asuntoloissa käytettyyn lakiin verrattuna (laki majoitus- ja ravitsemistoiminnasta). Vuokrasuhteen jatkuvuutta ei sidota hoidollisiin tai palveluihin liittyviin ehtoihin.
- Asumisen onnistumista ja toipumisprosessia arvioidaan kumpaakin eri kriteerein. Retkahtaminen tai psyykkisen tilan heikkeneminen ovat hoidollisia ongelmia ja tavoitteena on, että asukas palaa hoitajaksojen jälkeen kotiin. Tukitiimi sitoutuu asukkaan auttamiseen riippumatta siitä, kuinka asuminen ja toipuminen onnistuvat.
- Asumisen jatkuvuus pyritään turvaamaan palveluista riippumatta. Vastaavasti palveluiden jatkuvuus turvataan, vaikka asumismuoto tai asunnon sijainti vaihtuvat.

Valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet

- Asukkaan sitoutuminen palveluihin ja motivaatio oman tilanteensa kohentamiseen voivat toteutua vain silloin, kun asukkaalla on oikeus itse valita toimenpiteet. Toipumista tukevat asunto ensin -palvelut rakentuvat asukkaan itsemääräämisoikeutta kunnioittavien sekä valinnanvapautta ja osallisuutta vahvistavien arvojen pohjalle.
- Asunto ensin -palveluissa hoidollinen lähestymistapa on haittojen vähentäminen. Riittävä tavoite on päihdeiden käytön ja psykiatristen oireiden aiheuttamien haittojen vähentäminen siten, että asuminen saadaan turvatuksi. Keskeistä on, että päihde- ja/tai mielenterveyspalveluista kieltäytyminen ei vaikeuta asunnon saamiseen eikä asumisen jatkuvuuteen. Muutto omaan asuntoon voi jo yksin herättää kuntoutusmotivaation, kun voimavaroja ei enää kulu yönsijan etsimiseen.

Kuntoutuminen ja voimaantuminen

- Asumissosiaalisen työ on läsnäolotyötä, joka perustuu arvostavaan ja yhdenvertaiseen kohtaamiseen vahvistaen kaikkien toimijoiden keskinäistä luottamusta ja yhteisöllistä ilmapiiriä. Tällöin myös kuntoutuminen ja voimaantuminen tapahtuu asukkaan omilla ehdoilla.
- Asunto ensin -palveluissa asukkaan kanssa keskustellaan aktiivisesti hänen tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan sekä etsitään dialogisesti uusia näkökulmia kuntoutumiseen. Tämä vaatii tarpeettomista valtarakenteista luopumista niin organisaatio- kuin yksilötasolla. Asukkailta pyydetään myös palautetta säännöllisesti.
- Kuntoutumisen ja voimaantumisen tukemisessa työntekijän ammattitaitoa on myös nähdä ja sanoittaa pienetkin onnistumisen hetket. Asukkaan osaaminen ja pystyvyys huomioidaan arjessa ja asukkaalle annetaan johdonmukaisesti kannustavaa palautetta hänen arkisista tekemisistä ja onnistumisista.

Yhteiskuntaan ja yhteisöihin integroituminen

- Koti on perusta elämän järjestämiselle, osallisuuden kokemukselle ja ympäristöön kiinnittymiselle. Asunto ensin -työssä vahvistetaan asukkaan mahdollisuutta kokea asunto kodiksi, esim. vuokrasopimukset ja hallinnolliset ratkaisut tukevat asumisen jatkuvuutta ja pysyvyyttä. Mahdolliset muutot toteutetaan asukkaan tarpeet huomioiden ja muutostilanteisiin taataan asukkaalle riittävä tuki.
- Integroituminen yhteiskuntaan ja yhteisöihin lähtee osallisuudesta omaan elämään. Asunto ensin -työssä tuetaan asukkaan osallisuutta omaa elämää koskevissa asioissa, kiinnittymistä ympäröivään yhteisöön sekä vahvistetaan yhteydenpitoa luonnollisiin verkostoihin, kuten perheenjäseniin. Asunto ensin -asumisyksiköissä tehdään suunnitelmallista ympäristötyötä (naapurustotyö), jossa asukkailta on keskeinen rooli. Yhdessä asukkaiden kanssa edistetään suvaitsevuuksia ja ehkäistään leimaantumista lähiyhteisöissä ja valtakunnallisesti.

Liite 3. Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen arviointi: kysely hanketoimijoille lokakuussa 2021

Tällä kyselyllä kartoitetaan hankkeiden toimintaa ja toteutumista 1.10.2020-30.9.2021 välisenä aikana. Vastaukset pyydetään antamaan 30.11.2021 mennessä. Tietosuojailmoitus on saatavilla Eeva Liukolta (eeva.liukko@thl.fi).

1. Vastauksen taustatiedot
Vastaajan nimi ja kunta/kuntayhtymä

2. Määrittele hankkeenne kohderyhmä tai kohderyhmät mahdollisimman täsmällisesti. Perustele myös lyhyesti kohderyhmän tai kohderyhmien valintaa.

Asunnottomuuden vähentäminen ja ehkäiseminen

3. Kuinka moni hanketoiminnan piirissä oleva asunnoton on saanut asunnon? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain (sisältää myös asunnottomat vangit, jotka saavat tukiasunnon heti vapauduttuaan). Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeenne kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot
1.10.–31.12.2020
1.1.–31.3.2021
1.4.–30.6.2021
1.7.–30.9.2021

Tässä voit halutessasi tarkentaa vastaustasi.

4. Kuinka paljon kunnassanne/kuntayhtymässänne myönnettiin täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea (euroa) vuokravelkoihin? Ilmoita myös, kuinka monelle toimeentulotukea vuokravelkoihin myönnettiin (esimerkiksi päähenkilöiden määrä tai päätösten määrä). Ilmoita määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla, kirjoita se vastauskenttään.

Täydentävä tuki 1.10.–31.12.2020
Ehkäisevä tuki 1.10.–31.12.2020

Täydentävä tuki 1.1.–31.3.2021
Ehkäisevä tuki 1.1.–31.3.2021

Täydentävä tuki 1.4.–30.6.2021
Ehkäisevä tuki 1.4.–30.6.2021

Täydentävä tuki 1.7.–30.9.2021
Ehkäisevä tuki 1.7.–30.9.2021

Tässä voit halutessasi tarkentaa vastaustasi.

5. Kerro, miten kunnassanne/kuntayhtymässänne toimeentulotukea käytetään asunnottomuustyössä ja asunnottomuuden ehkäisytyössä.

6. Kuinka moni hanketoiminnan piirissä ollut henkilö on jäänyt asunnottomaksi? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeenne kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot
1.10.–31.12.2020
1.1.–31.3.2021
1.4.–30.6.2021
1.7.–30.9.2021

Tässä voit halutessasi tarkentaa vastaustasi.

Hankkeen palvelut ja toimintamallit

7. Nimeä ja kuvaa lyhyesti hankkeessa kehitettävät ja toteutettavat palvelut ja toimintamallit.

8. Mitä asiakashyötyjä hankkeessa kehitettävillä tai toteutettavilla palveluilla ja toimintamalleilla on tarkoitus saavuttaa? Millä mittarilla, indikaattorilla tai muulla menettelyllä arvioitte kunkin asiakashyödyn saavuttamista?

9. Mitä muita tavoitteita, esimerkiksi palvelujärjestelmässä tai yhteistyöverkostoissa, hankkeen on tarkoitus saavuttaa? Millä mittarilla, indikaattorilla tai muulla menettelyllä arvioitte kunkin tavoitteen saavuttamista?

10. Mitä aiemmin käytettyjä tai tutkittuja palveluja, toimintamalleja tai hyviä käytäntöjä hankkeessa on hyödynnetty (esimerkiksi PAAVO- tai AUNE-hankkeet)? Miksi juuri nämä palvelut tai toimintamallit on valittu? Nimeä palvelu tai toimintamalli täsmällisesti ja kerro, missä sitä on aiemmin toteutettu tai tutkittu.

11. Mitä konkreettisia toimenpiteitä hankkeessa on tähän mennessä tehty?

12. Mitä uutta hanke tuo kuntanne/kuntayhtymänne asunnottomien ja asunnottomuuden uhkaa kokevien asiakkaiden palveluihin?

13. Mitä vaikutusta hankkeessa kehitetyillä tai luoduilla palveluilla ja toimintamalleilla on ollut asunnottomuuden vähenemiseen tai ehkäisyyn? Kerro täsmällisesti, millä palvelulla tai toimintamallilla ja mikä vaikutus on ollut.

Asunnottomien palvelutarpeet

14. Nimeä vähintään viisi yleisintä asunnottomien palvelutarvetta yleisyysjärjestyksessä.

15. Nimeä vähintään viisi yleisintä asunnottomuuden uhkaa kokevien henkilöiden palvelutarvetta yleisyysjärjestyksessä.

16. Miten hankkeessa on otettu huomioon kaikkein heikoimmassa asemassa olevien palvelutarpeet ja niihin vastaaminen?

17. Miten tai millä toimenpiteillä asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaiden osallisuutta hankkeessa on edistetty?

Asunnottomien tai asunnottomuuden uhkaa kokevien asiakkaiden tavoittaminen ja ohjaus palvelujärjestelmän piiriin

18. Kuinka moni asiakas on asioinut hanketoiminnan matalan kynnyksen palvelupisteissä? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeenne kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot

1.10.–31.12.2020

1.1.–31.3.2021

1.4.–30.6.2021

1.7.–30.9.2021

19. Kuinka moni hanketoiminnan asiakas ohjautui muihin matalan kynnyksen palvelupisteisiin? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeenne kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot

1.10.–31.12.2020

1.1.–31.3.2021

1.4.–30.6.2021

1.7.–30.9.2021

20. Kuinka moni asiakas on kohdattu hanketoiminnan liikkuvissa palveluissa? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeen kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot
1.10.–31.12.2020
1.1.–31.3.2021
1.4.–30.6.2021
1.7.–30.9.2021

21. Kuinka moni hanketoiminnan piiriin kuuluva asiakas kohdattiin muissa liikkuvissa palveluissa? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeen kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot
1.10.–31.12.2020
1.1.–31.3.2021
1.4.–30.6.2021
1.7.–30.9.2021

22. Kuinka monelle hanketoiminnan piiriin kuuluvalle asiakkaalle järjestettiin tuetun asumisen palveluja (tuettulla asumisella tarkoitetaan asumisen tukemista sosiaaliohjauksella ja muilla sosiaalipalveluilla, SHL 21 §)? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeen kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot
1.10.–31.12.2020
1.1.–31.3.2021
1.4.–30.6.2021
1.7.–30.9.2021

23. Kuinka moni hanketoiminnan piiriin kuuluva asiakas siirtyi asumaan palveluasuntoon asunnottomuuden tai asunnottomuuden uhkaan liittyvien syiden vuoksi (palveluasumisella tarkoitetaan palveluasunnossa järjestettävää asumista ja palveluja, SHL 21 §)? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeen kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot
1.10.–31.12.2020
1.1.–31.3.2021
1.4.–30.6.2021
1.7.–30.9.2021

24. Kuinka monelle hanketoiminnan piiriin kuuluvalle asiakkaalle järjestettiin tilapäisen asumisen palveluja (lyhytaikainen, kiireellinen apu, SHL 21 §)? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeen kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot
1.10.–31.12.2020
1.1.–31.3.2021
1.4.–30.6.2021
1.7.–30.9.2021

25. Kuinka moni hanketoiminnan piiriin kuuluva asiakas ohjautui sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin (esimerkiksi intensiivinen yksilötyö ja ryhmätoiminnot)? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeen kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot
1.10.–31.12.2020
1.1.–31.3.2021
1.4.–30.6.2021
1.7.–30.9.2021

26. Kuinka moni hanketoiminnan piiriin kuuluva asiakas ohjautui asumisneuvonnan palveluihin? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeenne kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot
1.10.–31.12.2020
1.1.–31.3.2021
1.4.–30.6.2021
1.7.–30.9.2021

27. Kuinka moni hanketoiminnan piiriin kuuluva asiakas ohjautui perusterveydenhuollon palveluihin? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeenne kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot
1.10.–31.12.2020
1.1.–31.3.2021
1.4.–30.6.2021
1.7.–30.9.2021

28. Kuinka moni hanketoiminnan piiriin kuuluva asiakas ohjautui suun terveydenhuoltoon? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeenne kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot
1.10.–31.12.2020
1.1.–31.3.2021
1.4.–30.6.2021
1.7.–30.9.2021

29. Kuinka moni hanketoiminnan piiriin kuuluva asiakas ohjautui mielenterveys- tai päihdepalveluihin? Ilmoita asiakkaiden määrä neljännesvuosittain. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeenne kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

Ajanjaksot
1.10.–31.12.2020
1.1.–31.3.2021
1.4.–30.6.2021
1.7.–30.9.2021

30. Onko hanketoiminnan piiriin kuuluvia asiakkaita ohjattu muihin palveluihin? Mainitse, mihin palveluun tai toimintoon asiakkaita on ohjattu. Jos mahdollista, kerro myös, kuinka monta henkilöä kuhunkin palveluun on ohjattu.

31. Minkälaisia havaintoja ja kokemuksia teillä on ollut hankeasiakkaiden tavoittamisesta ja ohjauksesta palvelujen piiriin?

Asunnottomien palvelut ja monialainen yhteistyö osana tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusta

32. Miten hankkeessa on edistetty moniammatillista työskentelyä? Mitä mahdollisuuksia ja esteitä olette havainneet?

33. Miten hankkeen palveluja ja toimintamalleja on kehitetty osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus-ohjelmaa?

34. Miten arvoit hankkeen toteutuksen sujuneen kuntaorganisaatiossanne (haasteet ja onnistumiset)?

35. Jäikö jotakin sanomatta tai kysymättä?

Liite 4. Asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen arviointi: kysely hanketoimijoille syyskuussa 2022

Tällä kyselyllä kartoitetaan lyhyesti hankkeiden tilannetta syksyllä 2022. Vastaukset pyydetään antamaan 30.9.2022 mennessä. Tietosuojailmoitus on saatavilla Eeva Liukolta (eeva.liukko@thl.fi).

1. Vastauksen taustatiedot

Vastaaajan nimi ja kunta/kuntayhtymä

2. Mikä on edistänyt hankkeenne tavoitteiden saavuttamista?

3. Mikä on vaikeuttanut hankkeenne tavoitteiden saavuttamista?

4. Kuinka moni hanketoiminnan piirissä oleva asunnoton on saanut asunnon ajalla 1.10.2021–30.9.2022? Kerro tarkemmin, millä tavalla tai mitä kautta asuntoja on asiakkaille saatu. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeenne kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

5. Kuinka moni hanketoiminnan piirissä ollut henkilö on jäänyt asunnottomaksi ajalla 1.10.2021–30.9.2022? Kerro tarkemmin, mistä asunnon menetykset ovat johtuneet. Jos tietoa ei ole saatavilla tai jos kysymys ei ole hankkeenne kannalta olennainen, kirjoita se vastauskenttään.

6. Miten seuraavat seikat toteutuvat tällä hetkellä hankkeessanne? Valitse sopivin vaihtoehto: 1 = eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = ei muutosta hanketta edeltävään aikaan, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 5 = samaa mieltä, 6 = ei koske hankettamme

- Asiakkaiden yksilöllisiin palvelutarpeisiin kyetään vastaamaan aiempaa paremmin.
- Erityistä tukea tarvitsevat henkilöt tavoitetaan aiempaa paremmin.
- Moniammatillisuus toteutuu aiempaa sujuvammin.
- Asiakkaiden luo jalkaudutaan aiempaa sujuvammin.
- Palvelut ovat asiakkaille aiempaa saavutettavampia.
- Asunto ensin -periaate toteutuu aiempaa paremmin.

7. Miten varmistatte hankkeenne toimintamallien juurtumisen perustason työhön?

8. Miten varmistatte hankkeenne toimintamallien integroitumisen tulevien hyvinvointialueiden toimintaan?

9. Mitkä ovat hankkeenne keskeisiä kehittämistehtäviä hankkeen loppukaudella?